

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ในการศึกษาเรื่อง กองทุนชุมชนกับการพัฒนาชุมชน กรณีศึกษา : กองทุนชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตักวา หมู่ที่ 5 แขวงโคกแฝด เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร ได้ทำการศึกษาข้อมูล ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วนได้ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตักวา

ส่วนที่ 2 ความเป็นมาและการบริหารจัดการกองทุนชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตักวา

2.1 กองทุนชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตักวา (กองทุนหมู่บ้าน)

2.2 สหกรณ์ร้านค้าชุมชน

2.3 กองทุนชะกาด

2.4 กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์

ส่วนที่ 3 กองทุนชุมชนกับการพัฒนาชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตักวา

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตักวา

ประวัติการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

ไม่ห่างไกลจากเขตเมืองหลวงชั้นในของกรุงเทพมหานครมากนัก เพียงแต่เดินทางมาด้านตะวันออกเข้าสู่ถนนสุขุมวิทเพียง 14 กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายอีกครั้งหนึ่ง ริมรั้วของศูนย์ฝึกอบรมพัฒนาข้าราชการกรุงเทพมหานคร มีถนนเส้นเล็ก ๆ จะพบกับชุมชนหนึ่งมีชื่อว่า “ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตักวา” หรือมีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า “ลำไทร” ซึ่งในอดีตเป็นผืนดินที่มี “ต้นสะตอ¹” ต้นไม้ใหญ่ที่ในอดีตยืนท่ามกลางความโดดเดี่ยว ที่พื้นที่แห่งนี้ยังไม่มีผู้ใดเดินทางมาถึง แต่มีได้หมายความว่า จะไม่มีไม้อื่นขึ้นในพื้นที่นี้แต่อย่างใด แต่ยังมีต้นไทร ไม้ใหญ่ที่ขึ้นอยู่หนาที่บ ใน

¹ปัจจุบัน ต้นสะตอต้นนี้ยังคงมีอยู่ ประมาณกันว่าน่าจะมีอายุเกือบ 300 ปี โดยสืบจากอายุของนายอิบรอฮีม บิดิลและ ตั้งแต่เข้ามาอยู่ที่บ้านลำไทรจนถึงเวลาในปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2553)

ละแวกกลุ่มน้ำพื้นที่แห่งนี้ด้วย จนเป็นที่โจทย์ขานของผู้คนที่เดินทางมาพบเห็นหรืออยู่อาศัย จึงให้สมญานามว่า “ลำไทร” จึงกลายเป็นชื่อเรียกขานหมู่บ้านในยุคต่อมาว่า “หมู่บ้านลำไทร”¹

ลำไทร เป็นชื่อหมู่บ้านแห่งหนึ่งที่ถูกบุกเบิกเมื่อประมาณ 130 ปีที่ผ่านมา โดย นายอิบรอฮีม นางชานี บิดิลและ สองสามีภรรยาที่อพยพถิ่นฐานมาจากปัตตานีมาอยู่แถบกลุ่มน้ำแสนแสบ (บริเวณบ้านเจียรดับในปัจจุบัน) ชาวปัตตานีที่เข้ามาอยู่นั้นมีผลมาจากการทำสงครามเมื่อครั้งรัชกาลที่ 3 และได้นำผู้คนเคลื่อนย้ายถิ่นฐานมาตั้งรกรากอยู่แถบกลุ่มน้ำแสนแสบ ที่ถูกขุดขึ้นเพื่อการสงครามที่เข้าตีเมืองเขมร เมื่อเสร็จสิ้นสงครามแล้วคลองแสนแสบได้ใช้ประโยชน์เพื่อการคมนาคมและการเกษตรในกาลต่อมา ลูกหลานที่สืบสานทางวัฒนธรรมที่คุ้นเคยมาจากปัตตานีได้นำมาใช้กับชีวิตในเบื้องต้น และสืบสานมาเป็นวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต บนพื้นฐานของศาสนาอิสลาม จากพื้นที่ที่เคยเป็นป่า ได้ปรับปรุงและพัฒนาเป็นที่ที่ทำสวน ไร่ นา เป็นอาชีพหลัก โดยระบบครอบครัวและลูกหลานสืบมา

การใช้ชีวิตโดยนำศาสนาอิสลาม เป็นศาสนาที่ใช้เป็นทางนำของชีวิตของหมู่บ้านลำไทรตลอดมา ความเป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ความสัมพันธ์ในชุมชนเป็นระบบเครือญาติเกือบทั้งชุมชน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามโดยยึดแนวปฏิบัติตามคัมภีร์อัล-กุรอาน อย่างเคร่งครัด ได้นำหลักปฏิบัติของศาสนามาดำเนินวิถีชีวิตตั้งแต่อดีตและมีการปรับใช้ตามความรู้ที่ได้รับของศาสนาอิสลามแต่ละสมัย ที่ได้เกิดการเรียนรู้ ที่ได้มีนักวิชาของศาสนาเข้ามาอบรมสั่งสอนกันเป็นช่วง ๆ เช่น นายหะยีมุฮัมมัด แม้นมินทร์ จากอัลฮิสละห์สมาคม อาจารย์อิสมาแอล วิสุทธิปราณี มูลนิธิสันติชน และนักวิชาการคนอื่น ๆ ทำให้ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตดีกัว หรือหมู่บ้านลำไทร มีการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติศาสนากิจและการใช้ประเพณีดั้งเดิมถูกยกเลิกไป และมีประเพณีและวัฒนธรรมใหม่อยู่บนฐานศาสนาอิสลามอย่างชัดเจน เช่น พิธีแต่งงาน พิธีแห่เจ้าบ่าว เจ้าสาว พิธีเข้าสู่นัด พิธีโกนผมไฟ ฯลฯ และมีการพัฒนามากกว่าในหมู่บ้านอื่น ๆ และตั้งอยู่บนฐานของศาสนาอิสลาม สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างมั่นคง จนถึงทุกวันนี้ 133 หลังคาเรือนที่จะกระจายรายล้อมมัสยิดคอยรุตดีกัว และโรงเรียนอิสลามลำไทร เป็นรากฐานที่จะสืบสายจากเจตนารมณ์ของเหล่าบรรพชนที่ได้ประกอบจิตกุศลสร้างคุณงามความดีไว้เป็นแบบอย่าง ผืนแผ่นดินอันอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรมากค่าแห่งนี้ ได้มาอย่างเด็ดเดี่ยวและโดดเด่น ให้ลูกหลาน

¹ คำว่า “ลำไทร” เป็นชื่อเรียกของชาวบ้านที่เรียกลักษณะทางภูมิศาสตร์ คือ คำว่า “ลำ” มาจากลำน้ำที่ไหลคดเคี้ยวไปตามร่องน้ำธรรมชาติ ส่วนคำว่า “ไทร” เป็นชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งที่ชอบขึ้นตามริมขอบ คันคูน้ำ เป็นตระกูลไม้ใหญ่แผ่กิ่งก้านสาขา มีอายุยาวนาน ด้วยเหตุนี้ คำว่า “ลำไทร” จึงหมายถึง ลำน้ำที่มีต้นไทรขึ้นปกคลุมหนาที่บนพื้นที่ตามร่องน้ำธรรมชาติ

ได้พักพิงและพึ่งพาตามสมณานามว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” และยังคงรักษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่ดีที่เรียบง่ายและครองความเป็นชนบทในเมืองของถิ่นของกรุงเทพมหานคร

ที่มาของ “ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตักวา”

คำว่า ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตักวา เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อชุมชนตามคำสั่งของทางราชการ (คำสั่งคณะกรรมการอำนวยการประสานงานอุดมการณ์แผ่นดินธรรม-แผ่นดินทอง สำนักงานเขตหนองจอก ที่ 35/2537) ที่ได้มีการประกาศใช้นโยบาย “บรม” หรือ “บวร” เพื่อการสร้างสรรค์ชุมชนต่าง ๆ ในเขตหนองจอกรวม 58 ชุมชน ให้เป็นชุมชนแผ่นดินทองหนองจอก จากนั้นจึงได้มีการเรียกชื่อชุมชนว่า “ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตักวา” ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ในส่วนของคำว่า คอยรุตตักวา เป็นภาษาอาหรับที่มีความหมายความว่า ชุมชนที่มีวินัยดี โดยมาจากคำว่า “คอยรุต” ที่มีความหมายว่า ความดี และคำว่า “ตักวา” ที่มีความหมายว่า มีวินัย ดังนั้นคำว่า “คอยรุตตักวา” จึงมีความหมายรวมว่า วินัยดี ซึ่งคำว่า คอยรุตตักวา ถูกเรียกเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ.2492 เพื่อใช้ในการจดทะเบียนมัสยิดด้วยใช้ชื่อว่า “มัสยิดคอยรุตตักวา”

ลักษณะทางกายภาพ

1. ที่ตั้งและขนาดพื้นที่

ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตักวามีพื้นที่ตั้งอยู่บริเวณหมู่ที่ 5 แขวงโคกแฝก เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร มีขนาดพื้นที่ชุมชนทั้งหมด 500 ไร่ ตั้งอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 45 กิโลเมตร และห่างจากสำนักงานเขตหนองจอกประมาณ 4 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตพื้นที่ติดต่อกับพื้นที่ข้างเคียง ตามลักษณะการปกครองท้องที่กรุงเทพมหานคร ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	หมู่ที่ 2 แขวงกระทุ่มราย
ทิศใต้	ติดต่อกับ	หมู่ที่ 7 แขวงโคกแฝก
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	หมู่ที่ 16 แขวงกระทุ่มราย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	หมู่ที่ 4 แขวงโคกแฝก

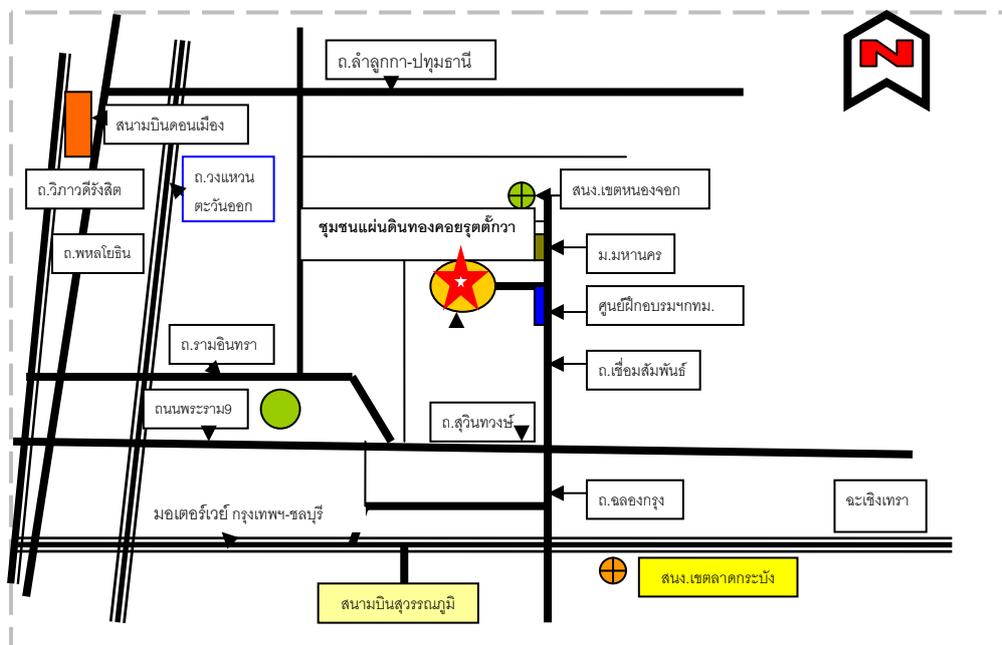
2. การเข้าถึงชุมชนทางกายภาพ

การเดินทางจากกรุงเทพมหานครมายังชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตักวานั้นค่อนข้างจะเป็นไปอย่างสะดวกสบาย โดยสามารถเดินทางมาได้หลายเส้นทาง ทั้งทางถนน พหลโยธิน และทางถนนรามอินทรา แต่การเดินทางจากถนนรามอินทราเริ่มตั้งแต่เขตมีนบุรีดู

จะมีความสะดวกมากกว่า (การเดินทางมาตามเส้นทางถนนพหลโยธิน) ส่วนการเดินทางจากเขต มีนบุรีที่เดินทางตามถนนสุวินทวงศ์เป็นระยะทางประมาณ 14 กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายไปตามถนน เชื่อมสัมพันธ์เป็นระยะทางประมาณ 4 กิโลเมตร (ถนนเชื่อมสัมพันธ์นี้เป็นถนนที่ตัดตรงไปสู่เขต หนองจอก) ก็จะถึงซอยเชื่อมสัมพันธ์จากนั้นจึงเลี้ยวซ้ายเข้าซอยเชื่อมสัมพันธ์ไปตามถนนลำไทร ซึ่งเป็นถนนที่คู่ขนานกับคลองลำไทร ระยะทางอีกประมาณ 1 กิโลเมตร ก็จะถึงที่ตั้งของชุมชน แผ่นดินทองคอยรุตต์กว่า หรือจะมาทางถนนสายรามคำแหง-สุขาภิบาล 3 มาถึงมีนบุรีให้มาตาม ถนนสุวินทวงศ์เป็นระยะทางประมาณ 14 กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายไปตามถนนเชื่อมสัมพันธ์เป็น ระยะทางประมาณ 4 กิโลเมตร (ถนนเชื่อมสัมพันธ์นี้เป็นถนนที่ตัดตรงไปสู่เขตหนองจอก) ก็จะถึง ซอยเชื่อมสัมพันธ์จากนั้นจึงเลี้ยวซ้ายเข้าซอยเชื่อมสัมพันธ์ไปตามถนนลำไทร ซึ่งเป็นถนนที่ คู่ขนานกับคลองลำไทร ระยะทางอีกประมาณ 1 กิโลเมตร ก็จะถึงที่ตั้งของชุมชนแผ่นดินทองคอย รุตต์กว่า รายละเอียดดังภาพ

ภาพที่ 4.1

เส้นทางการเดินทางมาชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กว่า

นอกจากนี้ การเดินทางโดยรถประจำทางก็จะมีรถเมล์สาย 131 วิ่งจากมีนบุรี- หนองจอก แล้วบอกกระเป๋ารถเมล์ว่าลงที่ “บ้านลำไทร” ตรงปากซอยก็จะมีวินมอเตอร์ไซด์คอย

บริการ ก็บอกว่าไปที่ทำการชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัว หรือจะใช้การเดินทางโดยรถตู้ก็ได้ จะมีรถตู้วิ่งบริการอยู่ 2 ที่ คือ ตรงหน้าห้างเดอะมอลล์ บางกะปิ กับตลาดแฮปปี้แลนด์ ให้สังเกตดูหน้ารถว่า “ไปหนองจอก” (ค่าโดยสารประมาณ 25 บาทต่อคน) แล้วก็บอกผู้ให้บริการว่าลงที่ “บ้านลำไทร” ตรงปากซอยก็จะมีวินมอเตอร์ไซด์คอยบริการ (ค่าโดยสารประมาณ 7 บาทต่อคน) ก็บอกว่าไปที่ทำการชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัว ก็ได้เช่นกัน วิธีการสังเกตอย่างง่าย ๆ ก็คือ ชุมชนจะอยู่ในซอยข้างศูนย์ฝึกอบรมของสถาบันพัฒนาข้าราชการกรุงเทพมหานคร หรือหากเห็นมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร ก็แสดงว่าเลยปากทางเข้าชุมชนไปแล้ว ให้หารถนั่งย้อนกลับมา

3. สภาพภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่ของหมู่บ้านเป็นที่ราบลุ่ม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของบริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยา ตอนล่าง ซึ่งเป็นที่ราบลุ่มระดับต่ำ มีความสูงจากระดับน้ำทะเลไม่เกิน 1.50 เมตร มีลักษณะของดินเหนียวตะกอนที่ประกอบด้วยพื้นหน้าดินเป็นดินเหนียวและตะกอนละเอียดสีดำ เป็นดินที่อุ้มน้ำ และเนื้อดินอัดแน่น ซึ่งดินในลักษณะนี้มักเป็นลักษณะของดินที่เกิดจากอิทธิพลของน้ำทะเลพัดพามาถม เรียกว่า “ดินตะกอนน้ำพัดพา (alluvial soils)” จึงเป็นดินที่เหมาะสมแก่การทำอาชีพเกษตรกรรม มีน้ำอุดมสมบูรณ์ตลอดปี สภาพภายในหมู่บ้านมีเส้นทางคมนาคมเป็นถนนลาดยาง มีสภาพแวดล้อมอุดมสมบูรณ์ มีทุ่งนา รวงข้าวที่สุกเหลืองอร่ามตามท้องนา ทุกช่วงฤดูกาล นับเป็นความโชคดีของชาวลำไทร ที่มีลักษณะภูมิทัศน์ที่ดี สวยงาม ชาวบ้านยังได้มีการประกอบอาชีพทางการเกษตร ทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ซึ่งมีพื้นฐานดั้งเดิม ถึงแม้ตนเองจะรับราชการก็ตาม ชาวบ้านช่วยกันรักษาทรัพยากรที่มีอยู่และสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ให้ยั่งยืนสืบไป

อย่างไรก็ตาม ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัว เป็นชุมชนที่มีลักษณะเป็นพื้นที่รอยต่อหรือเขตรอยต่อระหว่างเมืองกับชนบท (urban-rural fringe) ที่กระจายตัวโอบล้อมบริเวณพื้นที่เมืองที่พัฒนาแล้ว (build-up area) ซึ่งได้รับอิทธิพลของกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นเมือง (urbanization) จึงส่งผลให้มีลักษณะการใช้ที่ดินของชาวบ้านไม่ได้อยู่ในมิติของความ เป็นชนบทเพียงอย่างเดียว

โครงสร้างพื้นฐานของชุมชน

ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัวเป็นชุมชนที่มีการก่อตั้งมาประมาณ 150 กว่าปี ทำให้มีประชากรอาศัยอยู่เป็นจำนวนไม่น้อย ประกอบกับเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ชานเมือง ซึ่งเป็นรอยต่อระหว่างกรุงเทพมหานครกับฉะเชิงเทรา ปทุมธานี และนครนายก จึงทำให้เป็นชุมชนเก่าแก่แห่งหนึ่งที่มีสาธารณูปโภคค่อนข้างสมบูรณ์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ไฟฟ้า

ไฟฟ้าเข้ามาเป็นครั้งแรกในชุมชน ประมาณปี พ.ศ.2512 หลังจากทีสุขาภิบาลหนองจอกได้ทำการก่อสร้างโรงปั่นไฟฟ้าขึ้น เพื่อให้บริการแก่ประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ในเขตสุขาภิบาล ชาวบ้านในชุมชนได้ไปเห็นและมีแนวคิดที่จะนำมาใช้ในชุมชนจึงได้ดำเนินการซื้อเครื่องปั่นไฟขนาด 30 แอมแปร์ และเปิดให้บริการใช้ไฟฟ้าในชุมชนเป็นครั้งแรก โดยมีจำนวนหลังคาเรือนที่ใช้ในครั้งแรกประมาณ 50 หลังคาเรือน และเมื่อเปิดให้บริการใช้ไฟฟ้าแล้วทางชุมชนได้เรียนเชิญนายอำเภอพจน์ ภู่อารีย์ (ตำแหน่งในขณะนั้น) ซึ่งเป็นนายอำเภอหนองจอกเข้าไปเยี่ยมชมชุมชน และต่อมาในปี พ.ศ.2519 ชุมชนได้มีการประสานงานกับทางเขตหนองจอกและการไฟฟ้านครหลวง ได้ดำเนินการติดตั้งเสาไฟฟ้าและมิเตอร์ไฟฟ้าภายในชุมชน โดยปัจจุบันครัวเรือนในชุมชนมีไฟฟ้าใช้ครบทุกหลังคาเรือน โดยจำแนกเป็นครัวเรือนที่มีมิเตอร์ไฟฟ้าเป็นของตัวเองประมาณ 148 ครัวเรือน และไม่มีมิเตอร์เป็นของตัวเองจำนวน 15 ครอบครั

2. ถนน

หลังจากนายอำเภอพจน์ ภู่อารีย์ เข้ามาเยี่ยมชมชุมชนแล้วได้ก่อให้เกิดผลสืบเนื่องตามมา โดยทางชาวบ้านได้ขอให้นายอำเภอสับสนุนงบประมาณของทางราชการทำการก่อสร้างถนนเข้ามาในชุมชนจึงได้มีการก่อสร้างถนนเข้ามาในชุมชนเป็นระยะทาง 1,300 เมตร โดยใช้ชื่อว่า “ถนนลำไทร” โดยเป็นถนนสายหลักในชุมชนที่ใช้เป็นทางเชื่อมระหว่างชุมชนเลียบไปตามแนวคลองลำไทรจนไปกับถนนเชื่อมสัมพันธ์ ซึ่งเป็นถนนสายหลักที่เชื่อมต่อระหว่างอำเภอหนองจอกกับกรุงเทพมหานคร และอำเภอหนองจอกกับจังหวัดฉะเชิงเทรา

3. น้ำ

ปัจจุบันชุมชนมีการใช้น้ำจากแหล่งต่าง ๆ 3 แหล่ง คือ น้ำประปา น้ำบาดาล และน้ำจากคลองลำไทร และคลองลำจระเข้ตาย โดยน้ำบาดาลนั้นได้มีการต่อเชื่อมกับบ่อบาดาลในชุมชน ซึ่งมีทั้งหมด 5 บ่อ โดยในปี พ.ศ.2540 ได้มีการขุดเจาะบ่อบาดาลขึ้นใช้ในชุมชนโดยได้รับงบประมาณจากกรุงเทพมหานคร ต่อมาในปี พ.ศ.2543 เริ่มมีการใช้น้ำประปา เพราะมีการต่อท่อประปามาจากทางเขตหนองจอก มีการดำเนินการติดตั้งมิเตอร์ได้ในบางส่วน เนื่องจากยังขาดท่อเมนตีในชุมชน และน้ำจากคลองลำไทร และคลองลำจระเข้ตายนั้นเป็นแหล่งน้ำที่มีการใช้ประโยชน์ได้เกือบตลอดปี แต่มักมีปัญหาในช่วงที่มีการทำนาข้าว เพราะมีการใช้สารเคมีประเภทปุ๋ย ยาฆ่าแมลงและยาปราบศัตรูพืช ทำให้สารเคมีเหล่านี้ไหลลงสู่ลำคลอง อย่างไรก็ตามในส่วนของการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ พบว่า ชุมชนใช้น้ำประปา และน้ำบาดาลเพื่อการอุปโภคและบริโภค ส่วนน้ำจากคลองลำไทร และคลองลำจระเข้ตายใช้เพื่อการเกษตร เช่น ทำนา ปลูกพืช และการเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

การใช้น้ำในหมู่บ้านลำไทร ชาวบ้านมีความคุ้นเคยจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ตอนนี้เราสามารถเลือกใช้น้ำได้ตามความต้องการและเหมาะสม ตามสภาพความเป็นอยู่ มีทั้งน้ำคลอง น้ำบ่อ น้ำบาดาล และน้ำประปา ยังคงมีการใช้น้ำกันทุกรูปแบบ ซึ่งหากเป็นไปในลักษณะนี้คาดว่าในอนาคตชุมชนก็ยังคงรักษาแหล่งน้ำนี้ไว้ตลอดไปได้ เรียกได้ว่า มีน้ำใช้ไม่ขาดสน (ศิริพร รื่นสุข, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2553)

4. โทรศัพท์

โทรศัพท์ เป็นเครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัย ในอดีตไม่เคยมีใช้ เวลาเมื่อไหร่จะไรสำคัญที่จะพูดคุยต้องใช้วิธีการเดินบอก หรือพูดคุยกันผ่านงานบุญ ประเพณีต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในชุมชน หรือไม่กี่ตอนประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่มัสยิด ต่อมาเมื่อมีความเจริญทางด้านเทคโนโลยีมากขึ้น การติดต่อสื่อสารก็ทันสมัยมากขึ้นเช่นกัน โดยโทรศัพท์เข้ามาสู่ชุมชนเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2535 ซึ่งในปัจจุบัน (ปี พ.ศ.2553) ชุมชนมีการใช้โทรศัพท์ประมาณ 98 % ส่วนตู้โทรศัพท์สาธารณะที่มีอยู่ในชุมชนทั้งหมด 2 จุด คือ บริเวณหน้าโรงเรียนอิสลามลำไทร และบริเวณหน้าบ้านกลุ่มที่ 10

ลักษณะทางประชากร

ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์ถือว่าเป็นชุมชนที่มีที่ตั้งอยู่ในแขวงโคกแฝก เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร มีพื้นที่ชุมชนทั้งหมดประมาณ 500 ไร่ และมีการแบ่งกลุ่มการบริหารงานภายในชุมชนออกเป็น 12 กลุ่มบ้าน โดยยึดถือตามระบบเครือญาติ สภาพภูมิศาสตร์ทำเลที่ตั้ง และการรวมตัวกันอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง โดยมีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 122 ครัวเรือน แต่จำนวนครอบครัว 163 ครอบครัว จำนวนประชากรทั้งหมด 677 คน โดยแยกเป็นเพศชาย 354 คน และเพศหญิง 323 คน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1
ลักษณะทางประชากร

กลุ่มบ้านที่	จำนวนครัวเรือน (ครัวเรือน)	จำนวนประชากร (คน)		
		เพศชาย	เพศหญิง	รวม
1	8	22	20	42
2	26	98	84	182
3	10	25	29	54
4	7	18	10	28
5	22	61	52	113
6	9	25	26	51
7	6	18	15	33
8	6	16	18	34
9	8	16	13	29
10	8	27	24	51
11	9	20	16	36
12	3	8	16	24
รวม	122	354	323	677

ลักษณะทางสังคม

1. การนับถือศาสนา

ประชากรของชาวชุมชนคอยรุตตั้งกัว ส่วนใหญ่มีฐานะปานกลางและค่อนข้างดี ส่วนที่มีฐานะค่อนข้างยากจนมีจำนวนน้อย ประชากรนับถือศาสนาอิสลามร้อยละ 99 ที่เหลือนับถือศาสนาพุทธ ดังนั้นมัสนยิดคอยรุตตั้งกัว ถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางของการปฏิบัติศาสนกิจทางศาสนาและเป็นศูนย์รวมของการพบปะพูดคุยของประชาชนจนเกิดเป็นโครงการพัฒนาและกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสืบเนื่อง อิทธิพลทางความคิดขององค์กรสามประสานในท้องถิ่น ที่นำพาความสำเร็จที่เกิดขึ้นพร้อมกับการสนับสนุนจากภายนอกและประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ของทางราชการ เช่น สำนักงานเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร การบำรุงรักษาดูแลให้งานเดิมที่ประสบความสำเร็จนั้นคงอยู่ต่อไป รวมทั้งร่วมกันคิดค้นงานใหม่เพื่อประโยชน์ของชุมชนจน

เป็นชุมชน “นาร่อง” ที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร ที่ตั้งอยู่บนฐานรากของสังคมที่มีกระบวนการคิดและการกระทำร่วมกัน

2. ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน

การตั้งบ้านเรือนในอดีตนั้นมักจะตั้งอยู่ใกล้ ๆ ลำคลองเป็นส่วนใหญ่ การปลูกสร้างบ้านเรือนก็มักจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ๆ แต่อยู่ห่างกันพอสมควร เนื่องจากแต่ละคนก็มีที่ทำกินหรือมีที่ดินมาก โดยสภาพบ้านเรือนของคนในชุมชนนั้นจะมีลักษณะเช่นเดียวกับบ้านในชนบทโดยทั่วไป โดยจะมีลักษณะเป็นบ้านค่อนข้างเก่า ปลูกสร้างด้วยไม้ มีทั้งบ้านชั้นเดียวและบ้าน 2 ชั้น นอกจากนั้นการปลูกสร้างบ้านเรือนยังให้ความสำคัญกับการปลูกบ้านเรือนในกลุ่มของเครือญาติตนเอง ดังนั้น เมื่อมีลูกหลานก็จะแต่งงานกันเองภายในกลุ่มเครือญาติ (สังคมของชาวบ้านในชุมชนส่วนมากมักจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ๆ เมื่อลูกหลานแต่งงานก็ยังคงอยู่กับพ่อแม่ หรือถ้าออกเรือนพ่อแม่ก็จะแบ่งที่ดินให้ปลูกบ้านอยู่ใกล้ ๆ กับพ่อแม่ จะไม่ยอมให้ลูกหลานย้ายออกไปอยู่ที่อื่น) ส่งผลให้ครอบครัวที่อาศัยอยู่ในชุมชนแผ่นดินทองคอยรดตักวาจึงเป็นสังคมของระบบเครือญาติซึ่งส่วนใหญ่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกันมาจนถึงปัจจุบัน

3. ลักษณะความเป็นเครือญาติ

ชุมชนแผ่นดินทองคอยรดตักวาเป็นชุมชนมุสลิม ที่ถูกบุกเบิกเมื่อประมาณ 130 ปีที่ผ่านมา คนในชุมชนส่วนใหญ่สืบเชื้อสายมาจากนายอิบรอฮีม นางขานี บิดิลและ สองสามีภรรยาที่อพยพถิ่นฐานมาจากปัตตานี ต่อมานายอิบรอฮีม และนางขานีได้ให้กำเนิดบุตรชาย-หญิง รวม 9 คน¹ และได้ใช้นามสกุล “บิดิลและ” ซึ่งนามสกุลบิดิลและ นั้นมีที่มาว่า เพื่อเป็นเกียรติกับนายอาบิดิล จึงใช้คำว่า “บิน” เป็นภาษามลายู แปลว่า พ่อและนายอับดุลเลาะ มารวมกันเป็น บินอาบิดิล จนเป็นคำว่า บิดิลและ ซึ่งจะใช้กับบุตรชายของนายอิบรอฮีม และสืบทอดนามสกุลนี้มาจนกระทั่งปัจจุบัน ส่วนบุตรสาวที่แต่งงานกับชายอื่น แต่ยังคงอยู่ในหมู่บ้านลำไทรให้ใช้นามสกุล “สमानตระกูล” “สุขสบาย” “มานยาซี” และ “มะสกุล”

¹บุตรสาวคนโต ชื่อ ไชหนับ บิดิลและ, บุตรที่สอง ชื่อ นายมีนา บิดิลและ, บุตรคนที่สาม ชื่อ นางฮับเซาะห์ บิดิลและ (สุขสบาย), บุตรคนที่สี่ ชื่อ นางนู บิดิลและ, บุตรคนที่ห้า ชื่อ นายอุสมาน บิดิลและ, บุตรคนที่หก ชื่อ นายมุฮัมมัด บิดิลและ, บุตรคนที่เจ็ด ชื่อ นางฮาบีเบาะห์ บิดิลและ (มานยาซี), บุตรคนที่แปด ชื่อ นายอุมอ บิดิลและ ส่วนบุตรคนที่เก้า ชื่อ นางไมมูเนาะห์ บิดิลและ (มะสกุล)

นามสกุลที่สืบเชื้อสายมาจากนายอิบรอฮีม และนางชานีนันมีอยู่ไม่กี่นามสกุล ซึ่งแยกออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ นามสกุลของบุตรชาย คือ “บิดิลและ” ส่วนนามสกุลของบุตรสาว คือ “สมานตระกูล” “สุขสบาย” “มานยาซี” “มะสกุล” และ “ยะมามัง” (บรรจง สมานตระกูล, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2553)

ต่อมานางชานีนันเสียชีวิต นายอิบรอฮีมได้มีภรรยาอีกคนหนึ่งชื่อ นางบัน (เป็นชาวสุพรรณบุรี) ซึ่งเป็นผู้อพยพเข้ามาอยู่อาศัยในภายหลัง โดยมาพร้อมกับบุตรสาวอีก 1 คน คือ นางมุล หวังสะเล็บ ซึ่งต่อมานางบันได้มีบุตรกับนายอิบรอฮีมรวม 4¹ คน และได้ใช้นามสกุล “บิดิลและ” “มะสกุล” และ “ยะมามัง” ดังนั้น นายอิบรอฮีมจึงมีบุตรรวมทั้งสิ้น 13 คน โดยแยกเป็นบุตรกับนางชานีนัน 9 คน และบุตรกับนางบัน 4 คน ทั้งหมดนับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งต่อมาได้ช่วยกันถากถาง ปรับปรุง และพัฒนาพื้นที่จากเดิมที่เป็นป่าให้กลายเป็นพื้นที่ในการประกอบอาชีพ ทำไร่ ทำนา และต่อมาได้ขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวางประมาณ 500 ไร่ เพื่อให้ลูกหลานได้ใช้เป็นพื้นที่ในการอยู่อาศัย และเป็นพื้นที่ทำมาหากินเพื่อเลี้ยงชีพสืบไปภายภาคหน้า

หลังจากนั้นบุตรของนายอิบรอฮีมทั้งหมด ได้แต่งงานและสร้างครอบครัวกับกลุ่มผู้อพยพที่เข้ามาภายหลัง โดยรุ่นหลานของนายอิบรอฮีม ซึ่งเป็นสตรีได้แต่งงานกับคนในตระกูล “สมานตระกูล” และได้สืบทอดนามสกุล สมานตระกูล ต่อมาจนถึงปัจจุบัน (ปี พ.ศ.2553)

4. การจัดระบบความเป็นอยู่ของชุมชน

ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัว มีการจัดระบบความเป็นอยู่ของหมู่บ้านออกเป็น 12 กลุ่มบ้าน ในแต่ละกลุ่มบ้านล้วนเป็นเครือญาติกัน โดยจะมีสมาชิกประมาณ 10 หลังคาเรือน เป็นการสืบสานมาจากการแบ่งปันที่ดินเพื่ออยู่อาศัยจากคนรุ่นก่อน ๆ นี้เอง ระบบการบริหาร 12 กลุ่มบ้าน เกิดการพิทัวและบ่มเพาะมาจากความเป็นเครือญาติ เกิดความรักความห่วงหาอาทร ท้องถิ่น ความอุดมสมบูรณ์วัดได้จากวิถีชีวิตและสิ่งรอบข้าง ยังคงรักษาชุมชนชนบท สีเขียวของต้นไม้ที่คอยดูดซับความฟุ้งกระจายของมลพิษที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นซึ่งมีไม่มากนัก ร่วมไม้สร้างความร่วมมือกันให้เกิดขึ้นโดยทั่วไป ถึงแม้ยามแล้งน้ำอาจเหือดแห้งไปตามฤดูกาล มินานวันความสดชื่นของหยาดฝนจะเวียนกลับคืนมาดังเดิมและชุ่มฉ่ำไปตลอดฤดูกาล

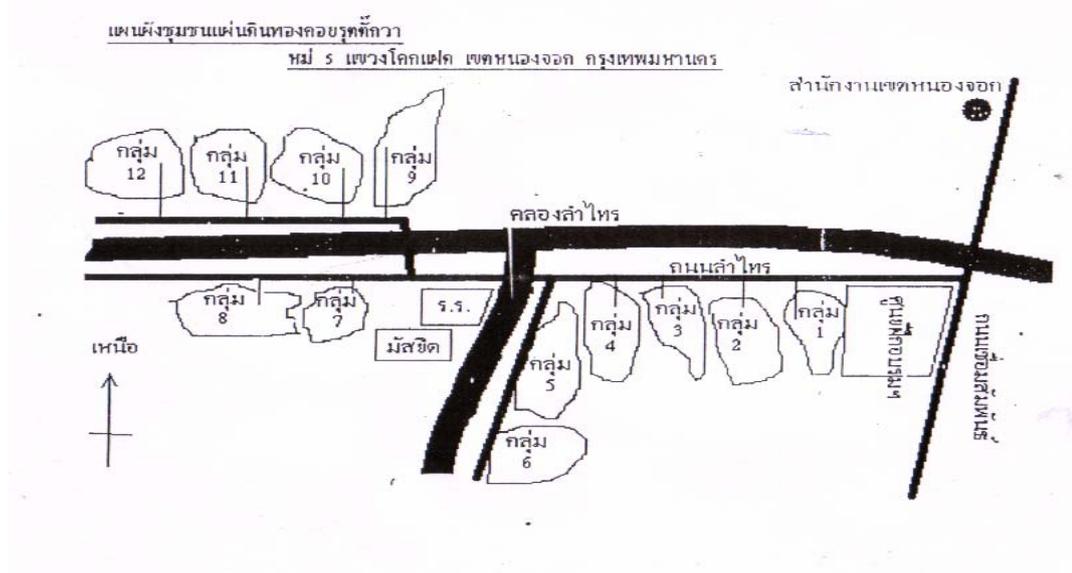
การใช้ยุทธศาสตร์จัดกลุ่มบ้านเป็น 12 กลุ่มบ้าน ซึ่งการแบ่งแบบนี้ เป็นยุทธศาสตร์ที่สืบสานมาจากการประวัติศาสตร์ พัฒนามาเป็นวัฒนธรรมการครอบครองของท้องถิ่นที่สำคัญ ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัว มีการแบ่งกลุ่มการบริหารงานการดูแลภายในชุมชน

¹บุตรคนโต ชื่อ นายนูรุดดีน บิดิลและ, บุตรคนที่สอง ชื่อ นางมารียะห์ ยะมามัง, บุตรคนที่สาม ชื่อ นายอัยยูบ ทองสัมพันธ์ และบุตรคนที่สี่ ชื่อ นางดีนา มะสกุล

ออกเป็น 12 กลุ่มบ้าน โดยยึดจากเครือญาติ สภาพทางภูมิศาสตร์ ทำเลที่ตั้งและการรวมตัวกันอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน คณะกรรมการชุมชนมีการกระจายอำนาจให้แก่ละกลุ่มบ้านมีคณะกรรมการซึ่งจัดตั้งขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อที่จะสามารถดูแลและประสานงานภายในชุมชนให้เป็นระบบอย่างทั่วถึง ความสุขสมบูรณ์วัดได้จากค่าของการมีสิ่งแวดล้อมที่ดี “คนดี สิ่งแวดล้อมดี” ที่ยังคงรักษาชุมชนชนบทหรือคอยเอื้ออำนวยในการพัฒนาคุณภาพชีวิต สีเขียวของต้นไม้ที่คอยดูดซับความฟุ้งกระจายของมลพิษที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นซึ่งมีไม่มากนัก เพราะไม่มีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นในชุมชน สีเขียวของร่มไม้ สร้างความร่มรื่นให้เกิดขึ้นโดยทั่วไป ถึงแม้ในยามแล้ง น้ำอาจเหือดแห้งไปตามฤดูกาล แต่เป็นช่วงคงมีไม่มากนัก มีชาวมินานฤดูฝนที่หวานล้อมความชุ่มชื้นให้หวนกลับคืนมาอีกครั้งหนึ่งในรอบปี

ภาพที่ 4.2

แผนผังชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดตี๊กว่าแสดงกลุ่มบ้าน

5. กลุ่ม/ องค์กรชุมชน

ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดตี๊กว่า มีกลุ่ม/ องค์กรชุมชน ดังต่อไปนี้

- ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน ดำเนินการโดยคณะกรรมการชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดตี๊กว่า

- ชั้นอนุบาล-ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

- ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายดำเนินการโดยศูนย์บริการการศึกษาเขตหนองจอก

- ระดับปริญญาตรี (อุดมศึกษา) โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
- ศูนย์สุขภาพชุมชนโดย อสส. สำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร
- สหกรณ์ร้านค้าชุมชนแผ่นดินทองคอยรูดตั้งถั่ว โดยคณะกรรมการชุมชน
- กองทุนชุมชน 1 ล้านบาท โดยคณะกรรมการกองทุน เพื่อเป็นเงินทุนหมุนเวียน

1,007,944.84

- กลุ่มสัตว์เศรษฐกิจ
- กลุ่มคหกรรมลำไทร
- กลุ่มเกษตรกรรมลำไทร
- กลุ่มหัตถกรรม
- กลุ่มการค้า
- กลุ่มโรงสีข้าว
- กลุ่มสัจจะออมทรัพย์
- กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ ดำเนินการโดยคณะกรรมการมัสยิดคอยรูดตั้งถั่ว

ซึ่งในรอบปีสมาชิกในครอบครัวจะรวมกองทุนครอบครัวละ 200 บาท เมื่อสมาชิกของครอบครัวใดเสียชีวิตลง กองทุนจะจ่ายให้ศพละ 3,500 บาท

- กองทุนชะกาดและข้าวสารพิตเราะห์ ดำเนินการโดยคณะกรรมการมัสยิดคอยรูดตั้งถั่ว เป็นการสังคมนาสงเคราะห์ตามหลักการศาสนา โดยจะมีการรวมทุนกันเป็นครั้งคราวตามบัญญัติศาสนาอิสลาม

หลักความเชื่อ วัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่น

1. หลักความเชื่อตามหลักการของศาสนาอิสลาม

เนื่องจากชุมชนแผ่นดินทองคอยรูดตั้งถั่ว เป็นชุมชนมุสลิม โดยมุสลิม คือ ผู้ที่ปฏิบัติตามหลักการของศาสนาอิสลาม บุคคลที่ต้องการที่จะได้รับความสุขความราบรื่นทั้งในโลกนี้และโลกหน้า เขาจะต้องมีความเชื่อหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อีมาน แปลว่า ศรัทธา ซึ่งหลักศรัทธาขั้นพื้นฐานมีอยู่ 6 ประการ คือ

- 1.1 อีมานต่ออัลลอฮ์
- 1.2 อีมานต่อบรรดามะลาอิกะห์ของอัลลอฮ์

- 1.3 อีมานต่อบรรดาคัมภีร์ของอัลลอฮ์
- 1.4 อีมานต่อบรรดารอซูล (ศาสนทูต) ของอัลลอฮ์
- 1.5 อีมานต่อวันโลกหน้า
- 1.6 อีมานต่อกฎสภาวะทั้งดีและไม่ดี

หลักศรัทธาขั้นพื้นฐานทั้ง 6 ประการนี้ มุสลิมต้องเชื่อโดยความบริสุทธิ์ใจจะเคลือบแคลงสิ่งหนึ่งสิ่งใดไม่ได้เป็นอันขาด เมื่อมีความเชื่อแล้วจะต้องมีการปฏิบัติตามคำสั่งอีก 5 ประการอีกด้วย ทั้งนี้เพื่อแสดงออกซึ่งคุณลักษณะของการเป็นมุสลิมที่สมบูรณ์แบบของตน การมีอีมานหรือการศรัทธาเพียงอย่างเดียวนั้น ถือเป็นเรื่องที่อยู่ในหัวใจ ไม่มีผู้ใดสามารถมองเห็นได้จนกว่าจะมีการแสดงออกด้วยการกระทำจึงจะถือว่าเป็นการสมบูรณ์ มีอยู่ 5 ประการ ดังต่อไปนี้

- ประการที่หนึ่ง การปฏิญาณตน
- ประการที่สอง การปฏิบัติละหมาด
- ประการที่สาม การออกซะกาต¹
- ประการที่สี่ การถือศีลอด
- ประการที่ห้า การประกอบพิธีฮัจยี

ผู้ที่เป็นมุสลิมจะเลือกปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเลือกปฏิบัติตามที่ตนชอบนั้นไม่ได้ การปฏิบัติเหล่านี้จึงเป็นคุณลักษณะของมุสลิมโดยแท้จริง จากการศึกษา พบว่า ในชุมชนแผ่นดินทองคอรุตต์กาว มีความเชื่อและการปฏิบัติตามหลักการของศาสนาอย่างเคร่งครัด เพราะประชาชนได้ศึกษาศาสนาทั้งภาควิชาในประเทศและต่างประเทศ เมื่อพบข้อเท็จจริงตามหลักศาสนาจึงนำมาปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ทำให้เกิดความสุขในชุมชนตามมา อย่างไรก็ตาม ในอดีตความเชื่อในชุมชนบางอย่างขัดต่อหลักศาสนาอิสลาม เช่น ความเชื่อในเรื่องของจันทรคราสหรือสุริยคราส ซึ่งต่อมาได้มีการศึกษาจึงได้มีการยกเลิกไป

เมื่อก่อนนี้ชาวชุมชนแผ่นดินทองคอรุตต์กาวยังมีความเชื่อว่าเวลามีจันทรคราสหรือสุริยคราสจะต้องทำให้เกิดเสียงดัง เช่น ยิงปืน เคาะปี่ ตามคำบอกเล่าของผู้ใหญ่ แต่มาค้นพบว่า การกระทำดังกล่าวขัดต่อหลักการของศาสนาอิสลาม ซึ่งอิสลามสอนว่าจะต้องทำการละหมาดซุนนะห์² ร็อกอะห์² และมีการแสดงธรรม

¹ การออกซะกาต คือ การบริจาคทรัพย์สินที่อยู่ในเกณฑ์ของศาสนบัญญัติเพื่อให้แก่ผู้ที่มีสิทธิตามที่ระบุไว้ในอัลกุรอาน

² เป็นช่วงหนึ่งของการละหมาด แต่เป็นการละหมาดแบบซุนนะห์ คือ การละหมาดที่ไม่ได้บังคับ หากชาวมุสลิมละหมาดถือว่าได้บุญ แต่ถ้าไม่ละหมาดก็ไม่ถือว่าเป็นบาป

เพื่อให้ความรู้ ซึ่งการกระทำดังกล่าวจะสอดคล้องกับหลักการของวิทยาศาสตร์ ส่วนความเชื่อเดิมที่มีการยิงปืน เคาะปี่บั้งได้ถูกยกเลิกไปจนกระทั่งปัจจุบัน” (ถาวร สมานตระกุล, สัมภาษณ์, 17 มกราคม 2553)

2. มโนทัศน์อิสลาม

อิสลามมีโครงสร้างที่เข้มแข็งมีความผูกพันระหว่างตนเองกับพระเจ้า ตนเองกับสังคม มุสลิมทุกคนจะต้องถือว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามหลักศาสนา หลักศาสนานี้เองที่ทำให้มนุษย์จำเป็นต้องมีอิสลามเพราะอิสลามสามารถที่จะตอบสนองความต้องการของพระเจ้าคืออัลลอฮ์ และความต้องการของมนุษย์ได้ในทุก ๆ ด้านในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังสามารถตอบปัญหาชีวิตที่มนุษย์ไม่อาจหาคำตอบได้จากที่ใด โดยนัยทางด้านภาษาแล้ว คำว่า “อิสลาม” มาจากรากศัพท์ภาษาอาหรับที่ว่า “สะลิมะ” ซึ่งแปลว่า “เขานอบน้อมยอมจำนน เขาเข้าสู่ความสันติสุข เขาปลอดภัย” ดังอิสลามจึงมีความหมายว่า “การเข้าสู่ความสันติสุขหรือความสงบ” ซึ่งจะเป็นไปได้ก็โดยการยอมจำนนต่อเจตนารมณ์หรือพระประสงค์ของอัลลอฮ์ ผู้ทรงเป็นพระเจ้าที่แท้จริงแต่เพียงพระองค์เดียว

“ศาสนาอิสลามมิได้เกิดขึ้นเองจากธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่พระเจ้าทรงมีเจตนาในความพระประสงค์ของพระองค์เอง โดยมีผู้ใดทรงทราบล่วงหน้าหรือล่วงรู้ในสิ่งนั้นมาก่อน” (ถาวร สมานตระกุล, สัมภาษณ์, 17 มกราคม 2553)

อิสลามเริ่มต้นจากความจริงที่ว่า อัลลอฮ์ซึ่งเป็นพระเจ้าได้ทรงสร้างทุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตขึ้นมาและเมื่อสร้างขึ้นมาแล้ว พระองค์ก็ได้ทรงทอดทิ้งให้สิ่งที่พระองค์ทรงสร้างมาให้อยู่กันเองอย่างไร้ระเบียบ หากแต่พระองค์ได้ทรงจัดทุกสรรพสิ่งไว้ให้สมบูรณ์ ทรงวางกฎระเบียบและทรงนำทางให้แก่ทุกสรรพสิ่งที่พระองค์ทรงสร้างขึ้นมา ดังนั้น เราจะเห็นว่าทุกสรรพสิ่งตั้งแต่เทหวัตถุที่ใหญ่ที่สุดในท้องฟ้าอย่างเช่น ระบบสุริยะจักรวาลจึงโคจรอยู่ในท้องฟ้าอย่างเป็นระบบระเบียบ มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างสันติปราศจากความสับสนอลหม่าน หรือแม้กระทั่งระบบอวัยวะต่าง ๆ ภายในร่างกายของมนุษย์ก็ถูกกำหนดให้ทำงานสัมพันธ์กันเพื่อรับใช้ชีวิตมนุษย์ให้ดำรงอยู่โดยที่มนุษย์ไม่สามารถจะเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขกฎการทำงานของอวัยวะในร่างกายเข้าเมื่อใด มนุษย์ก็จะไม่พบกับความสุขกายสบายใจและอาจเป็นอันตรายจนถึงตายได้ในที่สุด ความสันติที่เกิดจากการยอมจำนนต่อกฎของพระเจ้านี้เอง คือความหมายของคำว่า “อิสลาม” และกฎระเบียบที่พระองค์ทรงสร้างไว้ให้แก่สรรพสิ่งนั้นก็คือ กฎของอัลลอฮ์ ซึ่งมนุษย์ทั่วไปเรียกว่า “ธรรมชาติ” นั่นเอง

3. พิธีกรรมการเข้าสู่สู่นัด

คำว่า สู่นัด หมายถึง การกระทำตามแบบอย่างท่านศาสดานบีมุฮัมมัด (ซ.ล.) เป็นที่เข้าใจของชาวบ้านว่าเป็นการขลิบหนังหุ้มปลายอวัยวะเพศของผู้ชายที่นับถือศาสนาอิสลาม ชาวบ้านจะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “มาไซยะยาวิ¹” เป็นการเข้าแขก ซึ่งแท้ที่จริงแล้วเป็นการเข้าใจผิด เพราะการรับเข้าอิสลามนั้นไม่เกี่ยวกับการขลิบหนังหุ้มปลายอวัยวะเพศชายเท่านั้น แต่จะต้องกล่าวคำปฏิญาณ ซึ่งมี 2 ประโยค คือ อัซฮาดุอันลา อีลาฮ่าอิลลันลอ ว่าอัซฮาดุอันน้ามุฮัมมาดรรอซูลุลลอ แปลว่า ไม่มีพระเจ้าอื่นใดที่เที่ยงแท้ นอกจากอัลลอฮ์เพียงพระองค์เดียว และฉันขอปฏิญาณว่านบีมุฮัมมัดเป็นศาสนทูตของพระองค์ ดังนั้น การเข้าสู่สู่นัดเป็นเพียงการรักษาความสะอาดตามหลักการของศาสนาอิสลามเท่านั้น อิสลามเน้นย้ำใครก็ตามที่มาเข้ารับอิสลามจะต้องเข้าสู่สู่นัดด้วย

4. การนมาซ (การละหมาด)

การละหมาดเป็นการแสดงความเคารพสักการะต่ออัลลอฮ์ เป็นการปฏิบัติที่สำคัญจนถึงขนาดที่อัลลอฮ์ได้ทรงกำหนดให้ผู้ศรัทธาในพระองค์ต้องยืนย่นและต่อสัจญญาทุกวันในการนมาซประจำวัน 5 เวลา² ซึ่งการนมาซนี้ได้ถูกกำหนดเป็นวินัยบัญญัติ 1 ใน 5 ประการสำหรับมุสลิมที่จะต้องปฏิบัติเพื่อยืนยันความศรัทธาในความเป็นอิสลาม เนื่องจากมนุษย์รัฐอยู่แก่ใจจนกลายเป็นความเชื่อมาแต่ดึกดำบรรพ์แล้วว่า ปราบกฎการณ์ทางธรรมชาติที่ยังคุณให้โทษแก่มนุษย์นั้นมี “อำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่ยิ่งใหญ่อย่างหนึ่ง” อยู่เบื้องหลัง ดังนั้นด้วยความเกรงกลัวต่ออำนาจดังกล่าว มนุษย์ทุกเผ่าพันธุ์ในทุกยุคสมัยจึงได้หาวิธีการที่จะแสดงความเคารพสักการะอำนาจศักดิ์สิทธิ์นั้น และพยายามที่จะรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับอำนาจนั้นไว้เพื่อวิงวอนขอความช่วยเหลือและความคุ้มครอง แต่เนื่องจากมนุษย์ไม่สามารถเห็นอำนาจนั้นได้ มนุษย์จึงได้ปั้นรูป

¹มาไซยะ แปลว่า เข้า ส่วนคำว่า ยาวิ แปลว่า แขก เมื่อนำคำสองคำมารวมกันจึงมีความหมายว่า การเข้าแขก หรือหมายถึง การเข้ารับอิสลามหรือเป็นมุสลิม

²เวลาที่หนึ่ง คือ ช่วงก่อนรุ่งอรุณเรียกว่า ซุบฮี (เวลาประมาณ 5 นาฬิกาหรือตีห้า), เวลาที่สอง คือ หลังดวงอาทิตย์คัล้อยไปจากศรีษะตอนเที่ยงจนถึงเงาของวัตถุยาวเท่ากับตัวของมัน เรียกว่า ซุฮูรี (เวลาหลังเที่ยง), เวลาที่สาม คือ ตั้งแต่เงาของวัตถุยาวเท่ากับตัวของมันไปจนถึงก่อนดวงอาทิตย์ลับขอบฟ้าเรียกว่า อัคซี (เวลาประมาณ 16.00 นาฬิกา หรือบ่ายสี่โมงเย็น), เวลาที่สี่คือ หลังจากขอบบนของดวงอาทิตย์ลับขอบฟ้าไปจนถึงสิ้นแสงดวงอาทิตย์เรียกว่า มัฆริบ (เวลาประมาณ 18.30 นาฬิกา หรือหกโมงครึ่งตอนเย็น) และเวลาที่ห้า คือ หลังจากเวลามัฆริบเป็นต้นไปเรียกว่า อิซาฮ์ (เวลาประมาณ 20.00 นาฬิกา หรือสองทุ่ม)

เคารพขึ้นมานูชาสักการะและคิดวิธีการเคารพสักการะอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่เรียกว่า “พระเจ้า” อย่างถูกต้อง พระองค์จึงได้ทรงแต่งตั้งมนุษย์บางคนให้เป็น นบีเพื่อมาบอกให้มนุษย์ได้รู้จักพระเจ้าที่แท้จริงและสอนวิธีการเคารพสักการะและวิงวอนต่อพระองค์ให้การแสดงความเคารพสักการะและวิงวอนต่อพระเจ้าในภาษาไทยเรียกว่า “ละหมาด” ซึ่งเป็นคำที่เพี้ยนมาจากคำว่า “นมาซ” จากภาษาเปอร์เซียแต่ศัพท์ทางวิชาการอิสลามเรียกการแสดงความเคารพสักการะอัลลอฮ์ว่า “เศาะลาฮ์” ซึ่งมีความหมายว่า “การสรรเสริญ การวิงวอน การขอพร” จึงไม่มีนบีคนใดที่ไม่สอนมนุษย์ให้รู้จักพระเจ้าและนมาซเพื่อสักการะพระองค์ โดยปกติแล้วการละหมาดจะมี 2 ประเภท คือ 1) การละหมาดภาคบังคับ หรือที่เรียกว่า นมาซฟัรฎ์ เป็นหน้าที่สำหรับมุสลิมต้องปฏิบัติ การละเว้นถือเป็นบาป การละหมาดนี้ก็คือ การละหมาดประจำวัน 5 เวลา และการละหมาดบ่ายวันศุกร์ (สำหรับผู้ชาย) และ 2) การละหมาดที่ส่งเสริมให้ทำเพิ่มเติม หรือที่เรียกว่า นมาซสุนัต ไม่ใช่ข้อบังคับ ไม่ทำ ไม่บาป แต่เป็นสิ่งที่ได้รับการแนะนำให้ปฏิบัติเพิ่มเติมเพราะมีแบบอย่างจากท่านนบี และมีผลบุญเพิ่มเติมให้แก่ผู้ปฏิบัติ การละหมาดสุนัตได้แก่ การละหมาดเคาะพัสยิด การละหมาดสุนัตก่อนและหลังการละหมาดภาคบังคับ การละหมาดตะรอวีฮ์ในเดือนเราะมะฎอน การละหมาดสุนัตวันอีดทั้งสอง ละหมาดในยามดึกหลังเที่ยงคืนที่เรียกว่า “ตะฮัจญุด”

การละหมาดแต่ละครั้งจะใช้เวลาประมาณ 10-15 นาที และหากอยู่ในระหว่างการเดินทางไกล อิสลามก็อำนวยความสะดวกให้แก่มุสลิมโดยอนุญาตให้นำละหมาดในสองเวลา ตอนกลางวันและสองเวลาตอนกลางคืนมารวมกันและละหมาดย่อลงครึ่งหนึ่งได้ ยกเว้นละหมาดมัฆริบ

5. การถือศีลอด

การถือศีลอดในเดือนเราะมะฎอนเป็นวินัยบัญญัติ 1 ใน 5 ประการที่อิสลามกำหนดให้มุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติ การละเว้นถือเป็นบาปใหญ่ การถือศีลอดตามความหมายอิสลามคือ การงดเว้นจากการกิน การดื่ม การเสพ การมีความสัมพันธ์ทางเพศ และการงดเว้นจากอารมณ์ใฝ่ต่ำทั้งทางด้านร่างกาย วาจา และจิตใจ ตั้งแต่ดวงอาทิตย์ขึ้นจนถึงดวงอาทิตย์ตก ระหว่างเดือนเราะมะฎอนของทุกปี ซึ่งอาจจะมีระยะเวลา 29 หรือ 30 วัน โดยมีเจตนาว่าทำเพื่ออัลลอฮ์ อันเป็นการสร้างความรู้สึกระมัดระวังจิตใจตนเอง และความรู้สึกยำเกรงพระเจ้า หรือที่เรียกว่า “ตักวา” ให้เกิดขึ้นแก่ผู้ถือศีลอด

6. การบำเพ็ญฮัจญ์

ฮัจญ์เป็นหลักปฏิบัติศาสนกิจสำคัญ 1 ใน 5 ประการที่อิสลามกำหนดให้มุสลิมทุกคนที่เป็นผู้ใหญ่ต้องปฏิบัติครั้งหนึ่งในชีวิตหากมีความสามารถทางด้านร่างกายและทรัพย์สิน และหนทางที่ไปมีความปลอดภัย ทั้งนี้เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความศรัทธาในพระเจ้า ผู้ใดละเว้น

ไม่ไปทำฮัจญ์ทั้งที่มีความพร้อมนั้น ท่านนบีมุฮัมมัดกล่าวว่า “การตายของคนที่มีได้ไปทำฮัจญ์ทั้ง ๆ ที่มีเงินและความสามารถที่จะไปยังบัยตุลลอฮ์¹ได้นั้นเหมือนกับการตายของยิวหรือคริสเตียน” ถึงแม้ฐานะทางการเงินจะยังไม่พร้อม แต่อย่างน้อยที่สุดมุสลิมผู้ศรัทธาก็ต้องมีเจตนาว่าจะไปทำฮัจญ์ครั้งหนึ่งในชีวิตให้ได้ และแสดงถึงความมุ่งมาดปรารถนานั้นออกมาโดยการหมั่นเก็บหอมรอมริบได้ หากยังไม่สามารถไปทำฮัจญ์ได้ อัลลอฮ์ก็จะทรงรับเจตนาของเขา เนื่องจากการทำฮัจญ์เป็นการปฏิบัติศาสนกิจที่ต้องใช้ทั้งความอดทนทางร่างกายและทรัพย์สินจำนวนมาก ดังนั้น อัลลอฮ์จึงได้ทรงกำหนดให้มุสลิมทำหนึ่งครั้งในชีวิต ด้วยเหตุนี้ก่อนที่จะเดินทางไปทำฮัจญ์มุสลิมควรจะศึกษา และทำความเข้าใจถึงเรื่องการทำฮัจญ์ทั้งในด้านพิธีกรรม ตลอดจนความเป็นมา และเจตนารมณ์ที่อยู่เบื้องหลังพิธีกรรมต่าง ๆ ในระหว่างการทำฮัจญ์ ทั้งนี้เพื่อที่จะทำให้การทำฮัจญ์เป็นไปอย่างถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์ดังที่อิสลามต้องการโดยไม่เสียเงินเปล่า

การทำฮัจญ์จะกระทำกันในเวลาที่ถูกกำหนดไว้ นั่นคือ ตั้งแต่วันที่ 8-13 เดือนซุลฮิจญะฮ์ของทุกปี ทั้งนี้เพื่อปฏิบัติศาสนกิจตามแบบอย่างท่านนบีมุฮัมมัด (ขอความสันติจงมีแด่ท่าน)

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เนื่องจากชุมชนมีพื้นฐานทางการเกษตรต้องการที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติแบบพึ่งพาและพึ่งพิง จึงมีความต้องการให้มีสิ่งแวดล้อมที่จะเอื้ออำนวยที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตของตนเอง บ้านจึงได้รับการสนับสนุนการรักษาสีเขียวตามความสนใจและพึงพอใจในบริบทของตนเอง อย่างพอเพียงและพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่งจากการใช้ยุทธศาสตร์จัดกลุ่มบ้าน

สวนภูมิรักษ์เฉลิมพระเกียรติจะเป็นสถานที่ที่คอยหล่อหลอม และกระตุ้นจิตสำนึกของคนในชุมชนให้เห็นความสำคัญและประโยชน์ของต้นไม้ที่เกิดความรู้สึกรักและหวงแหนพื้นที่ป่า จากการที่ได้มีส่วนร่วมในการปลูก การดูแลและรักษาเฝ้ามองและเรียนรู้การเจริญเติบโตของกล้าไม้ ตลอดจนการได้ใกล้ชิดและสัมผัสบรรยากาศธรรมชาติในสวนอันอบอุ่นตลอดไป ความฝันของชุมชนแผ่นดินทองคอยรดดีกว่า ภูมิแผ่นดินที่ร่วมรักและผูกพันกันสืบมาย่อมเป็นที่ประจักษ์ของคนที่อยู่ในชุมชนสืบทอดและรักษาเจตนารมณ์ของแผ่นดินนี้ไว้อย่างหวงแหนพร้อมกับคนที่เคยแวะเวียนผ่านเข้ามาเยี่ยมเยียน ต่างทอดกระแสน้ำใจและความผูกพันเป็นตำนานของแผ่นดินให้ยืนยาวและนานที่สุด

¹บัยตุลลอฮ์ คือ บ้านของอัลลอฮ์ ตั้งอยู่ที่นครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย

สรุป

ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กว่า ได้ยึดถือเอาแนวปฏิบัติในลักษณะนี้มาดำเนินการพัฒนาตั้งแต่แรกเริ่ม ให้คนรู้จักท้องถิ่นหรือที่มาของชุมชน จนกระทั่งมีกระบวนการเรียนรู้ทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย ไปปรุงแต่งให้เกิดอรรถรสที่ผสมกลมกลืนกับการดำรงชีวิต ความน่าอยู่แบบหนึ่งอาจจะเหมาะสมกับพื้นที่หนึ่ง มิได้หมายถึงที่จะต้องเหมือนกันทั้งหมด ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กว่าขอเลือกทางความน่าอยู่แบบชนบทในเมืองหลวงนี้ไว้ต่อไป ความเป็นปึกแผ่นของแผ่นดินที่เหล่าบรรพบุรุษมองไว้เป็นอนุสรณ์ที่มีคุณค่าของชีวิตต่อสังคมมาโดยตลอด

ความวิริยะอุตสาหะ ความพอประมาณ มีเหตุผล จากความเชื่อในคำสอนของ คัมภีร์อัลกุรอาน แก่นของทักษะชีวิตของอิสลามที่ส่งเสริมให้มุสลิมปฏิบัติเหมือนดังเช่นบรรพบุรุษ ได้กระทำตัวอย่างที่ดีให้เห็นมาโดยตลอด อาชีพทำนา ทำไร่ เป็นสัจธรรมชีวิตที่มีความผูกพันและสืบสานมาจวบถึงปัจจุบันนี้ ถึงแม้ระยะเวลาที่ห่างไกลกันมา แต่ยังคงมีวิถีแห่งความผูกพันกันอยู่ตลอดมา กระบวนการเรียนรู้จึงได้สร้างสม เพาะบ่มให้มาโดยไม่มีตำรา แต่เป็นการสอนชีวิตบนเส้นทางของการแก้ปัญหา สร้างจิตสำนึกนำพามาพบความสุขอย่างแท้จริง

ศาสนาจึงเป็นเครื่องมือและกุญแจที่สำคัญที่จะเปิดประตูสู่ความสุข วัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกิดขึ้นจึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของปรัชญา และศาสนาของทุกศาสนา แต่ที่นี้ใช้ศาสนาอิสลามเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตและการพัฒนา อิสลามมีความเชื่อและหลักการปฏิบัติอย่างเข้มแข็ง และเหนียวแน่นจากคำสอนและข้อปฏิบัติดังกล่าว ส่งผลให้ความเป็นอยู่ของชาวบ้านในหมู่บ้านลำไทร มีความเป็นอยู่ของชาวบ้านในหมู่บ้านลำไทร มีความเป็นอยู่ที่ดีตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างงดงาม

ปลูกป่า ปลูกคน เป็นนิยามแห่งชีวิตที่ค้นพบจากสัจธรรม จากคนรุ่นก่อนสู่คนรุ่นใหม่ ที่ลำไทร เมื่อแต่ก่อนคนรุ่นก่อนอยู่เคียงคู่กับคำว่า “ธรรมชาติ” โดยที่สิ่งที่อยู่รอบข้างนั้นเอื้ออำนวยในการดำรงชีวิต เช่น หาจับปลาในลำคลอง เก็บพืชผักในร่องสวน เก็บเกี่ยวข้าวในนา แต่ปัจจุบันกำลังร่อยหรอลงไป แทบจะไม่มีให้เห็น คลองลำไทรพื้นที่ไร่ ท้องร่อง ท้องสวน ยังเป็นประโยชน์แก่ชาวบ้านแห่งนี้อยู่ เพราะคนได้รับการศึกษาและพัฒนากันอย่างต่อเนื่องนั่นเอง และชาวบ้านช่วยกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ให้ยั่งยืนสืบไป

หมู่บ้านแห่งนี้มีเกียรติประวัติอันยาวนาน ยังคงมีอาชีพทางการเกษตรอยู่จำนวนหนึ่ง ถึงแม้ว่าจะมีไม่มากเท่าอดีต แต่ยังสามารถประกอบขึ้นใช้ในครัวเรือน ทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์หรือการประมง ถึงแม้อาชีพเหล่านี้ ไม่น่าจะอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครแล้วก็ตาม การถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่

ลูกหลานได้พัฒนาขึ้นตามความเจริญของเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนร่วมอยู่ด้วย แต่ความเป็นภูมิปัญญาได้หยุดและหยุดหายไปจากผืนแผ่นดินแห่งนี้เลย

ทรัพยากรดินน้ำ ที่มีอยู่อย่างล้ำค่า ได้ถูกนำมาพัฒนาตามกระบวนการในเรือกสวนไร่นา ถึงแม้กระทั่งการเพาะเลี้ยงสัตว์ไว้เพื่อการบริโภคในครอบครัว ที่เหลือก็เจือจุนและแบ่งขายตามความสมัครใจของตนเอง ไม่มีวันหมดสิ้นไปจากสังคม “ลำไทร” ถึงแม้ตนเองจะมีอาชีพรับราชการ เจ้าหน้าที่หรือพนักงานในองค์กร และสถานที่ต่าง ๆ ก็ตาม เมื่อเสร็จสิ้นภารกิจจะกลับมาบ้าน จะทำอาชีพเสริมหรือปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงเป็ดเลี้ยงไก่ วัว แพะ แกะ ตามที่ตนเองชอบ และมีความสามารถในการเลี้ยงดู คุ คลอง บ่อน้ำ ยังเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าต่อชีวิตความเป็นอยู่ของหมู่บ้านนี้เป็นอย่างมาก

ดังนั้น ทำยที่สุดชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตักวา เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์อีกพื้นที่หนึ่งจากจำนวนหลายพื้นที่ของไทยเรา ความสมบูรณ์พูนสุขวันนี้ มิได้เกิดจากความสำเร็จในปัจจุบัน แต่เป็นการสร้างสมและบ่มเพาะมาจากคนรุ่นก่อน เพียงแต่ในปัจจุบันนี้ได้นำมาร้อยเรียง หรือการจัดระเบียบทางสังคมให้ผสมผสานกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม ทำให้เราได้อยู่อาศัยอย่างมีความสุข ความสุขเกิดขึ้นเมื่อไร จะนึกถึงบรรพชนคนรุ่นก่อนและพระบรมราชาบาท และพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสมอมา

ส่วนที่ 2 ความเป็นมาและการบริหารจัดการกองทุนชุมชน แผ่นดินทองคอยรุตตักวา

ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตักวา เป็นชุมชนอิสลามที่มีประวัติความเป็นมากว่า 130 ปี คนในชุมชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามและมีแนวทางการปฏิบัติตนตามหลักคำสอนที่ใช้ “ศานานำชีวิต” ได้ทำให้การดำเนินชีวิตและความเชื่อของคนในชุมชนตั้งอยู่บนฐานหลักการทางศาสนา ที่เน้นให้คนเราเอื้ออาทรและพร้อมที่จะช่วยเหลือกันและกัน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นฐานทุนให้กับคนในชุมชนสามารถดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชนของตนเองได้

ซึ่งรูปแบบหนึ่งของการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาชุมชนคือ กิจกรรมเกี่ยวกับกองทุนชุมชน ที่เน้นให้ชุมชนเกิดการพัฒนาในหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ หรือการสร้างทุนหมุนเวียนในชุมชนก็ตาม ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะให้คนสามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตักวานี้ มีกองทุนชุมชนอยู่ทั้งหมด 4 กองทุน ประกอบด้วย 1. กองทุนเงินล้าน 2. สหกรณ์ร้านค้าชุมชน 3. กองทุนชะกาต 4. กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ จากผลการศึกษา ผู้ศึกษาจึงขอเสนอความเป็นมาและการบริหารจัดการเป็นรายกองทุน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

กองทุนชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตักวา (กองทุนหมู่บ้าน)

1. ความเป็นมาในการจัดตั้งกองทุน

1.1 สถานการณ์ก่อนเจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาในหมู่บ้าน

นโยบายกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาทเป็นนโยบายตั้งแต่ในสมัยรัฐบาลของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่ได้ยกเป็นประเด็นหลักในการหาเสียงเลือกตั้ง เมื่อได้รับเลือกตั้งแล้วได้เป็นรัฐบาลในสมัยนั้น จึงได้ดำเนินการตามที่สัญญาไว้ ซึ่งปัจจุบันนโยบายกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท ก็ยังคงมีการดำเนินงานเรื่อยมา

ในช่วงที่มีนโยบายกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาทนั้น ชาวบ้านได้รับทราบข้อมูลข่าวสารเรื่องนโยบายกองทุนหมู่บ้านจากการสื่อสารหลายทาง ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลายท่านได้ให้สัมภาษณ์ว่า

ในชุมชนคอยรุตตักวานี้ จะมีมัสยิดคอยรุตตักวา เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวบ้าน ไว้เป็นที่ประชาสัมพันธ์ข่าวสารของชุมชน ถ้าวันไหนมีข่าวสารอะไรมาใหม่ ๆ ก็จะมีการประชาสัมพันธ์ให้ทราบกัน หลังจากการทำละหมาดเสร็จในช่วงตอนเย็นวันนั้น ว่า จะมีนโยบายเรื่องกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท และนโยบายนี้เป็นนโยบายใหญ่ (บรรจง สมานตระกูล, สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2553)

กลุ่มผู้นำชาวบ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้าน พอทราบว่าโครงการนี้ต้องลงมาที่หมู่บ้านกันแน่นอน ก็พยายามติดตามข้อมูลตลอด ทั้งทางโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ แล้วก็มีหนังสือจากสำนักงานเขตหนองจอกฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการเข้ามาให้ไปประชุมตลอด ประชุมเสร็จได้ผลมาอย่างไรก็มาให้ประกาศบอกที่มัสยิดคอยรุตตักวา (สมชาย สมานตระกูล, สัมภาษณ์, 22 มกราคม 2553)

จากการสัมภาษณ์ข้างต้น ทำให้ผู้ศึกษาสรุปได้ว่า หมู่บ้านแห่งนี้ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารนโยบายหมู่บ้านจากการสื่อสารหลายทาง เช่น สื่อโทรทัศน์ การสนทนาปากต่อปาก การประชาสัมพันธ์หลังประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การเข้าร่วมประชุมกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

1.2 การประชุมชี้แจงรายละเอียดกองทุน

หลังจากที่รัฐบาลได้กำหนดนโยบายกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาทและเริ่มมอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบดำเนินการหมู่บ้านแห่งนี้ ได้รับการประสานงานจากสำนักงานเขตหนองจอก ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการได้จัดส่งหนังสือไปยังผู้นำของหมู่บ้าน เพื่อให้มีการดำเนินการประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านได้รับทราบ ซึ่งผู้นำชุมชนได้ให้สัมภาษณ์ว่า

“พอเราได้หนังสือจากทางเขตมาแล้ว ก็ได้มอบหมายให้ทางผู้นำชุมชน ได้นำเรื่องนี้เข้าที่ประชุมประจำเดือนของชุมชน เพื่อมาฟังคำชี้แจงนโยบายกองทุนหมู่บ้าน” (อัมพร สะนิละ, สัมภาษณ์, 22 มกราคม 2553)

ในการประชุมครั้งนี้ ได้มีตัวแทนจากฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการ ได้มาเข้าร่วมประชุมเพื่อชี้แจงสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง พร้อมกับได้แนะนำขั้นตอนของการจัดประชุมเวทีประชาคมหมู่บ้าน เพื่อที่จะได้นำไปสู่การจัดตั้งคณะกรรมการบริหารกองทุนต่อไป

1.3 การประชุมเวทีประชาคมหมู่บ้านร่วมกันคัดเลือกคณะกรรมการกองทุน

หลังจากเวทีประชาคมหมู่บ้านได้เกิดขึ้นเพื่อทำความเข้าใจรายละเอียดของนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแล้วนั้น จึงได้มีการจัดประชุมเวทีประชาคมหมู่บ้านอีกครั้งหนึ่งเพื่อที่จะทำการคัดเลือกคณะกรรมการเข้ามามีบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน โดยใช้วิธีการให้ในที่ประชุมเสนอชื่อผู้ที่มีความเหมาะสมขึ้นมา แล้วให้ยกมือให้การสนับสนุน และใช้วิธีการ 1 คนต่อ 1 เสียง มีผู้ได้รับการคัดเลือกเป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านครั้งแรก ทั้งหมดจำนวน 15 คน และประธานกองทุนฯ 1 คน

แต่ในส่วนของการคัดเลือกบุคคลมาดำรงตำแหน่ง รองประธาน เลขานุการ และเหรัญญิกนั้น ทางประชุมได้ลงความเห็นร่วมกันว่า ให้อำนาจการตัดสินใจแก่ประธานกองทุนฯ ที่จะคัดเลือกขึ้นมาจากคณะกรรมการ 15 คนที่คัดเลือกมา โดยใช้วิธีการคัดเลือกบุคคลที่มีความสามารถเฉพาะเจาะจงตามตำแหน่งนั้น ๆ

ทั้งนี้การคัดเลือกดังกล่าวเป็นไปตามระเบียบที่สำนักงานคณะกรรมการกองทุนบ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนดไว้ว่า ให้กองทุนแต่ละกองทุนมีคณะกรรมการกองทุนไม่น้อยกว่า 9 คนแต่ไม่เกิน 15 คน ซึ่งมาจากการคัดเลือกเองโดยสมาชิก จากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและมีความรับผิดชอบที่จะบริหารจัดการกองทุนเป็นที่ยอมรับของประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนเมืองและต้องมีคุณสมบัติตามระเบียบที่สำนักงานคณะกรรมการกองทุนบ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติได้กำหนดไว้

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและสมาชิกที่เข้าร่วมประชุมในวันดังกล่าว ทำให้ทราบกระบวนการการคัดเลือกคณะกรรมการกองทุนว่า ตอนแรกทางผู้นำชุมชน และร่วมด้วยกับทางคณะกรรมการบริหารมัสยิด ได้จัดประชุมที่ลานหน้ามัสยิดแล้วให้ชาวบ้านเสนอชื่อบุคคลที่จะเข้ามาทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการบริหารกองทุน

ในชุมชนเรานั้นมีอยู่ไม่กี่คนที่เด่น ๆ เขาให้คัดเลือกไป 15 คน ก็ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้นำชุมชนที่คุ้นเคยกันอยู่แล้ว ก็มาจากกลุ่มคณะกรรมการชุมชนนั้นแหละเพราะว่าเขามีความสามารถ ถ้าเอาคนอื่นเข้ามา เขาคงไม่อยากเป็นคณะกรรมการเพราะเราเขียนหนังสือไม่ออก.กลัวยุ่งยาก พอถึงเวลาติดต่อราชการก็ติดต่อไม่เป็น พุดไม่เก่ง (สุวิศักดิ์ นิภาจี้, สัมภาษณ์, 22 มกราคม 2553)

หลังจากนั้นได้มีการเสนอว่าควรที่จะมีการตั้งชื่อกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาทนี้ ให้เหมาะสมกับชุมชนของตนเอง จึงได้มีการร่วมกันตั้งชื่อและปรับเปลี่ยนกันมาเป็น “กองทุนชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตี๊กว่า” ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของกองทุนหมู่บ้านที่เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในชุมชน เสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้าน

1.4 ร่างระเบียบข้อบังคับกองทุน

หลังการประชุมเวทีประชาคมคัดเลือกคณะกรรมการเรียบร้อยแล้วนั้น ได้มีมติให้คณะกรรมการกองทุนที่ได้รับการคัดเลือกจำนวน 15 คน เป็นผู้ดำเนินการจัดทำร่างระเบียบขึ้นมา

ระเบียบข้อบังคับที่จัดทำขึ้นมานั้นชุมชนของเราได้อ้างอิงมาจากหลักการจัดทำระเบียบข้อบังคับของสำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ เราไปดึงออกมาว่าอันไหนพอจะเข้ากับชาวบ้าน แต่ก็ยึดหลักของ กทบ.ใหญ่เป็นหลักเพราะเป็นระเบียบใหญ่จะให้แนวทางกว้าง ๆ เราจะเอาระเบียบที่เหมาะสมกับชุมชนของเรา เมื่อชุมชนเรายึดอย่างนี้ เราก็ต้องว่าตามกัน เราจึงจัดทำระเบียบขึ้นมาที่ปรับให้เหมาะกับชุมชนเรา อันไหนขัดเราก็ไม่เอา อย่างเรื่องระเบียบข้อบังคับข้อ 26 ที่มีการปรับให้เข้ากับชุมชนของเราในเรื่องการยืมที่มีข้อกำหนดไว้ว่าสมาชิกสามารถยื่นขอยืมเงินได้ก็ต่อเมื่อ ยื่นเพื่อนำไปใช้ในกิจกรรมโครงการพัฒนาอาชีพ 6 โครงการตามพื้นฐานอาชีพของคนในชุมชน (สุจิตรา มานยาชี, สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2553)

หลังจากที่คณะกรรมการได้ร่วมกันจัดทำร่างระเบียบกองทุนแล้ว ได้มีการเปิดประชุมเวทีประชาคมหมู่บ้าน เพื่อให้ที่ประชุมได้ร่วมกันพิจารณาร่างระเบียบอีกครั้ง และจากการสัมภาษณ์ก็มีผู้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการประชุมดังนี้

“ระเบียบที่จัดทำขึ้นมานี้ คณะกรรมการเป็นผู้ช่วยกันคิดขึ้นมาก่อนว่าควรจะเป็นอย่างไร แล้วนำไปชี้แจงในที่ประชุม เราก็จะบอกว่า สมาชิกมีสิทธิหน้าที่อย่างไรบ้าง สมาชิกจะต้องทำหน้าที่อย่างไร สมาชิกมีหน้าที่ต่อกองทุนอย่างไร” (มนตรี หวังสะเลิบ, สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2553)

“ส่วนมากเราจะอ่านข้อบังคับให้ทางที่ประชุมทราบ แล้วเปิดโอกาสให้ซักถาม จนกระทั่งมีความเข้าใจร่วมกันแล้วยกมือเห็นด้วย นั่นคือการจบขั้นตอนการผ่านระเบียบของกองทุน” (ปรีชา มานยาชี, สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2553)

สรุปว่า ในการจัดทำระเบียบกองทุนนี้ คณะกรรมการเป็นผู้จัดทำระเบียบขึ้นมา แล้วจึงนำระเบียบเข้าสู่ที่ประชุมเวทีประชาคมหมู่บ้านเพื่อให้ชาวบ้านได้ร่วมกันพิจารณา ระเบียบนั้น ๆ อีกวาระหนึ่ง

1.5 การสมัครสมาชิกและการออม

การรับสมัครสมาชิกได้ดำเนินการภายหลังจากการประชุมคัดเลือกคณะกรรมการกองทุนเรียบร้อยแล้ว โดยเริ่มประกาศรับสมัครสมาชิกตั้งแต่ประมาณเดือนต้นเดือน พฤษภาคม 2544 โดยประธานกองทุนนั้น ได้แจ้งให้ชาวบ้านได้มาเขียนแบบฟอร์มรับสมัครกับคณะกรรมการ เพื่อที่จะได้รวบรวมรายชื่อจัดทำเป็นทะเบียนไว้

ในปี 2544 ซึ่งเป็นปีแรกที่เริ่มเตรียมความพร้อมเพื่อขอขึ้นทะเบียนและจัดตั้งเป็นกองทุนหมู่บ้านนั้น มีผู้สมัครเข้าเป็นสมาชิก จำนวน 50 คน แต่หลังจากนั้นก็มีการเปิดรับสมัครสมาชิกเรื่อยมาทุกปี ซึ่งสามารถทำการสมัครได้ตลอดเวลา ณ ที่ทำการกองทุนชั่วคราว (บริเวณหน้าบ้านอิหม่ามบวรจ) แต่ก็สามารถที่จะเข้ามาสมัครได้ในทุกวันที่ 10 ของทุกเดือนที่ทางกองทุนได้เปิดให้เป็นวันที่สมาชิกต้องนำเงินมาฝากกับทางกองทุน

หลังจากการประชุมออกระเบียบข้อบังคับเรียบร้อยแล้วนั้น ทางเราได้นัดให้ชาวบ้านยื่นใบสมัครสมาชิกกับคณะกรรมการครั้งแรกที่ลานหน้ามัสยิดคอยรุดตี๊กว่า โดยทางคณะกรรมการได้มีการจัดทำรูปแบบไว้ให้ แล้วให้ทางชาวบ้านกรอกประวัติแล้วยื่นส่งให้กรรมการเก็บไว้ (อัมพร สะนิละ, สัมภาษณ์, 22 มกราคม 2553)

การรับสมัครสมาชิกครั้งแรกได้เปิดรับที่มัสยิดคอยรุดตี๊กว่า นอกจากนั้นครั้งอื่น ๆ จะสามารถมาสมัครได้ที่ทำการกองทุนชั่วคราว หรือที่บ้านประธานกองทุนฯ ได้

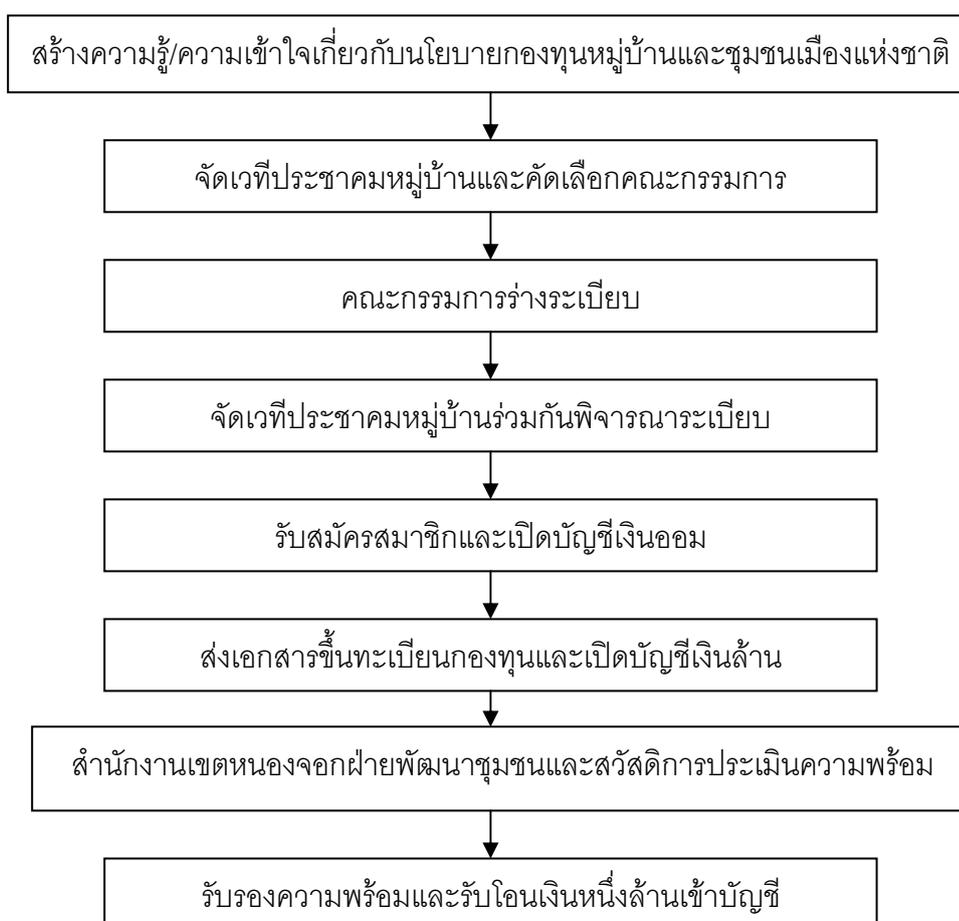
1.6 การเสนอขอขึ้นทะเบียนกองทุนหมู่บ้าน

กองทุนหมู่บ้านแห่งนี้ได้มีการเตรียมความพร้อม โดยผู้นำชุมชนจัดการประชุมเปิดเวทีประชาคมหมู่บ้านที่ประชุมร่วมกัน พิจารณาร่างข้อระเบียบบังคับของกองทุนหมู่บ้านและคัดเลือกคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านจำนวน 15 คน การรับสมัครสมาชิกและการ

ออม เมื่อผ่านกระบวนการเตรียมความพร้อมในระดับหมู่บ้านสำเร็จแล้ว คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านได้จัดส่งเอกสารตามแบบคำขื่นทะเบียนและประเมินความพร้อมกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองต่อธนาคารออมสินและเปิดบัญชี ซึ่งทางธนาคารได้จัดส่งเรื่องต่อให้คณะกรรมการฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการ สำนักงานเขตหนองจอกได้ประเมินความพร้อม จากนั้นได้ส่งเรื่องเข้าสู่สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติเพื่อรับรองความพร้อม แล้วจึงได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นกองทุนหมู่บ้านและได้รับการโอนเงิน 1 ล้านบาท เข้าบัญชีเพื่อให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านได้ดำเนินการต่อไป ซึ่งกองทุนหมู่บ้านนี้ได้รับการอนุมัติเงินจัดสรรเงินหนึ่งล้านเข้าบัญชี “กองทุนชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์แก้ว” ในวันที่ 18 พฤศจิกายน 2545

แผนภูมิที่ 4.1

ขั้นตอนการดำเนินงานตามนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

2. วัตถุประสงค์

การจัดตั้งกองทุนชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดตักกว่า (กองทุนหมู่บ้าน) มีวัตถุประสงค์จัดตั้งขึ้นเพื่อที่จะเป็นการสนองนโยบายทางรัฐบาลที่ต้องการให้กองทุนเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในชุมชน เพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ ลดรายจ่าย บรรเทาเหตุฉุกเฉิน และความจำเป็นเร่งด่วน ส่งเสริมพัฒนาชุมชนให้มีความสามารถในการจัดระบบเงินกองทุน เสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของชุมชนในด้านการเรียนรู้ การสร้างและพัฒนาความคิดริเริ่ม และส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงได้

3. คณะกรรมการบริหาร โครงสร้างและวาระการดำรงตำแหน่ง

จากการประชุมเปิดเวทีประชาคมหมู่บ้าน ได้มีการคัดเลือกคณะกรรมการกองทุนทั้งหมด 15 คน ซึ่งคณะกรรมการกองทุนนี้เป็นบุคคลที่มีบทบาทเป็นผู้นำชุมชนและมีประสบการณ์ด้านการบริหาร กำหนดวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 2 ปีนั้น โดยคณะกรรมการชุดแรกที่เข้ามาเมื่อดำรงตำแหน่งได้ 1 ปีก็ให้จับสลากออกครึ่งหนึ่ง ก็จะเหลือคณะกรรมการครึ่งหนึ่งหลังจากนั้นทำการเลือกขึ้นมาใหม่ พอปีถัดไปกลุ่มคณะกรรมการชุดแรกที่วาระครบ 2 ปีก็ต้องออกจากตำแหน่งพร้อมกับจัดให้มีการเลือกขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งเพื่อมาทำหน้าที่แทน ทำแบบนี้ไปเรื่อย ๆ อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เป็นไปตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ด้วยการจัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ซึ่งปัจจุบันกองทุนมีคณะกรรมการทั้งหมด 15 คน ดังนี้

ตารางที่ 4.2

คณะกรรมการกองทุน

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
1	นายสวัสดิ์ นิกากี	ประธาน
2	นายประวิติ สมานตระกูล	รองประธาน
3	นางกรรณา สมานตระกูล	เลขานุการ
4	นางสุรชยา สมานตระกูล	เหรัญญิก
5	นายมนตรี หวังสะเลิบ	ปฏิคม
6	นายสุรชัย ยาทอง	ประชาสัมพันธ์
7	นางสมนึก หวังสะเลิบ	นายทะเบียน
8	นายสุวรรณดี มุอำหมัด	กรรมการ

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
9	นางวรรณฯ สุขสบาย	กรรมการ
10	นางอรุณญา สุขสบาย	กรรมการ
11	นางกรรณิการ์ เจ๊ะยูโซ๊ะ	กรรมการ
12	นายช่วย หวังสะแอล	กรรมการ
13	นายสุชาย มณี	กรรมการ
14	นางนวลจันทร์ รอดสการ	กรรมการ
15	นางนภา ผลเจริญ	กรรมการ

4. กระบวนการดำเนินการงานกองทุน

4.1 การออม

การออมเป็นจุดเริ่มต้นที่จะให้ชาวบ้านได้รู้จักการเก็บเงินไว้ใช้ประโยชน์เมื่อคราวจำเป็น โดยกองทุนหมู่บ้านหรือในชื่อกองทุนชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดตักกว่า ได้กำหนดผู้ที่ เป็นสมาชิกของกองทุนจะต้องมีการออมสะสมทรัพย์อย่างสม่ำเสมอเป็นประจำทุกเดือนและ จะต้องมีฐานอาชีพที่มีการจัดกลุ่มโครงสร้างอาชีพ 6 อาชีพ โดยมีข้อกำหนดไว้ว่า

สะสมเป็นรายเดือน ส่งไม่เกินวันที่ 10 ของทุก ๆ เดือน ๆ ละเท่า ๆ กัน สามารถเพิ่มจำนวนสะสมได้แต่ไม่ต่ำกว่า 20 บาทต่อเดือน โดยมีการกำหนดว่า สามารถนำเงินไป ออมได้ที่ทำการกองทุนชั่วคราว

ตอนเช้าในช่วงวันที่ 10 ของทุก ๆ เดือน จะเห็นประธานกองทุนชุมชนฯ พ.ท.อัมพร อีหม่ามบรรจง จะมานั่งรอสมาชิกกองทุนชุมชนฯเข้ามาฝากเงินออม โดยการฝากเงิน นั้น ทางประธานกองทุนชุมชนฯ (อีหม่ามสวัสดิ์) จะต้องเขียนยอดเงินที่นำฝากลง สมุดฝาก พร้อมลายเซ็นและตราปั๊มเพื่อเป็นการยืนยันการฝากเงิน จะฝากเท่าไรก็ได้ แต่ไม่ต่ำกว่า 20 บาท หลังจากนั้นทางประธานและคณะกรรมการก็จะนำเงินไปให้ คุณสุรอรยาที่เป็นคนเก็บเงิน นำไปฝากกับทางธนาคารออมสินที่หนองจอกอีกทีหนึ่ง (สมนึก หวังสะเลียบ, สัมภาษณ์, 26 มกราคม 2553)

ปัจจุบันในช่วงตั้งแต่ปี 2552 เป็นต้นมานั้น การออมจะทำการออมใน ลักษณะมีการแบ่งสายคณะกรรมการเป็น 6 สายเข้ามาดูแลในการจัดการออมจากสมาชิก กล่าวคือ สมาชิกกองทุนจะทำการออมในลักษณะเป็นรายงวดคือ 2-3 เดือนครั้งที่จะส่งเงินออม

โดยใช้วิธีการผ่านส่งมาให้กับคณะกรรมการกองทุนชุมชนฯในสายตนเอง และหลังจากนั้น คณะกรรมการจึงนำเงินมารวบรวมและลงในสมุดบันทึกออมเงินของแต่ละบุคคล

“ปัจจุบันจะเอาเงินไปฝากไว้กับครูประวัติที่เป็นคณะกรรมการกองทุนชุมชนฯนี้ แล้วทางครูประวัติก็จะนำเงินไปฝากให้กับทางประธานที่มีหน้าที่รับฝากเงินอีกทีหนึ่ง” (มาเรียม สลามเต๊ะ, สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2553)

นอกจากนี้เมื่อประมาณปี 2551 เริ่มที่จะให้มีการออมแบบพิเศษเพิ่มขึ้นจากการออมสัจจะที่ต้องให้มีการออมประจำอยู่แล้ว ซึ่งการออมพิเศษนี้เป็นการออมคล้ายกับลักษณะของการออมกับธนาคารสามารถฝากและเบิกได้ตลอด แต่ไม่มีดอกเบี้ย โดยเหตุผลการออมนั้นมีความหลากหลายตรงที่คนออมไม่ต้องลำบากขับรถออกไปฝากที่ธนาคารเองสามารถฝากกับคณะกรรมการแล้วนำมาฝากกองทุนได้เลย หรือคนที่เข้ามาออมอยากที่จะช่วยเหลือคนในชุมชนด้วยตัวเอง เพราะเงินออมจำนวนนี้จะเป็เงินทุนหมุนเวียนสำหรับกองทุนที่จะนำมาช่วยเหลือสมาชิกด้วยกัน

ตอนนี้เริ่มที่จะมีการเปิดให้ออมแบบพิเศษขึ้นมา เพื่อเป็นการฝาก-ถอนเงินตามปกติของสมาชิกที่สามารถฝากและถอนได้เหมือนกับธนาคาร แต่ที่นี่ไม่มีดอกเบี้ย แต่มันดีกว่าที่ว่าเราได้ช่วยเหลือสมาชิกด้วยตัวเอง เพราะเงินจำนวนนี้จะผันไปเป็นเงินทุนหมุนเวียนของกองทุนชุมชนฯ ให้สมาชิกสามารถกู้ยืมไปใช้ประโยชน์ได้ เพราะเราคิดว่าเงินทุนที่เรามีอยู่นั้น ไม่ใช่เงินของเราเป็นเงินของรัฐบาล สักวันก็ต้องคืนเขาไป เราจึงต้องเร่งที่จะสร้างทุนของตัวเองและอีกอย่างก็เพื่อปลูกฝังให้คนในชุมชนของเราสามัคคีกันและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน (บรรจง สมานตระกูล และ อัมพร สะนิละ, สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2553)

4.2 การกู้ยืม

ชุมชนแห่งนี้ได้มีการจัดประชุมและให้มติคณะกรรมการชุมชนเป็นผู้วางระเบียบข้อบังคับกองทุน หลังจากนั้นจึงมีการเปิดเวทีประชาคมให้ชาวบ้านร่วมกันพิจารณาระเบียบข้อบังคับ ตกลงร่วมกันออกมาเป็นระเบียบกองทุน ซึ่งในระเบียบได้มีการระบุไว้ว่า

สมาชิกที่จะสามารถยื่นขอขยืมเงินได้นั้นจะต้องจัดทำโครงการพัฒนาอาชีพใดอาชีพหนึ่งตามที่กำหนดไว้ตามฐานอาชีพของวิถีชีวิตของในชุมชน ที่กำหนดไว้ใน 6 ฐานอาชีพ และระบุวัตถุประสงค์ในการยืมอย่างชัดเจน เป็นโครงการที่สามารถดำเนินการได้จริงมีความเป็นไปได้ทางการตลาดและคุ้มค่าต่อการลงทุน โดยรายหนึ่งต้องไม่เกินสองหมื่นบาท โดยจะต้องดำเนินงานตามโครงการที่ขอยืมและมีการจัดทำรายงานความก้าวหน้าแก่คณะกรรมการ (ระเบียบกองทุนชุมชน, ข้อ 28-31)

ในการกู้ยืมนั้น ทางคณะกรรมการได้กำหนดให้สมาชิกมายื่นเรื่องขอกู้กับ คณะกรรมการ โดยกรอกแบบฟอร์มเสนอวัตถุประสงค์การขอกู้ตามรูปแบบที่ทางคณะกรรมการได้ จัดทำขึ้น เป็นการยื่นเรื่องเพื่อสนองกู้ไว้ก่อน จากนั้นคณะกรรมการทั้ง 15 คน จะร่วมกันเปิด ประชุมเพื่อพิจารณาอนุมัติเงินกู้ให้กับสมาชิก เมื่อพิจารณาอนุมัติเสร็จแล้ว จึงแจ้งให้กับทาง สมาชิกทราบเพื่อมายื่นเรื่องทำสัญญาการกู้เงินกับคณะกรรมการกองทุนอีกครั้ง โดยก่อนที่จะให้ สมาชิกจะกู้ยืมได้นั้นจะต้องมีการตรวจสอบการกู้ยืมเงินจากคณะกรรมการเป็นผู้พิจารณาโดยมี ข้อบังคับดังนี้

- ตรวจสอบความถูกต้องของการสมาชิก คือ มีใบสมัครถูกต้องเรียบร้อย มีผู้ รับรอง รวมถึงลำดับของการเข้ามาสมัครก่อน/หลัง
- ตรวจสอบการออม คือ เป็นผู้ที่ส่งเงินออมสัจจะอย่างต่อเนื่อง
- ตรวจสอบจากความจำเป็นที่ยื่นกู้ คือ ดูความจำเป็นทางเอกสารและ ตรวจสอบจากคำบอกเล่าของพยานหรือบุคคลในชุมชน รวมถึงความเร่งด่วนของการใช้เงิน
- ตรวจสอบจากความร่วมมือในกิจกรรมกองทุนฯ คือ การเข้าร่วมกิจกรรม กับทางกองทุนว่าเข้ามาร่วมกิจกรรมมากน้อยเพียงใด
- ต้องมีคณะกรรมการเป็นผู้พิจารณา คือ คณะกรรมการร่วมพิจารณาการยื่น กู้ต้องมีจำนวนเกินครึ่งหนึ่งของคณะกรรมการที่มีอยู่

หลังจากนั้นเมื่อผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการแล้ว จึงมีการจัดทำ สัญญากู้เงินกับกองทุน โดยในการทำสัญญากู้เงินนี้ สมาชิกที่ได้รับการอนุมัติเงินกู้จะต้องพาผู้ค้ำ ประกันจำนวน 2 คนมาด้วย เพื่อร่วมกันลงนามให้การรับรองในสัญญาการกู้ เป็นการป้องกันใน กรณีที่ผู้กู้ได้รับเงินแล้วไม่สามารถส่งคืนได้ คณะกรรมการจะได้ดำเนินการกับผู้ค้ำต่อไป หลังจาก เสร็จสิ้นกระบวนการในการยื่นเรื่องขอกู้แล้ว คณะกรรมการจะเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการยื่นเรื่อง ดำเนินการเบิกเงินจากบัญชีกองทุนมาเป็นเงินสด เมื่อเบิกเงินมาแล้วทางคณะกรรมการจะแจ้ง ให้กับทางสมาชิกทราบ เพื่อมาเซ็นรับเงินในบัญชีสมาชิกกู้ยืมเงินกองทุนก็เป็นอันเสร็จสิ้น สามารถ รับเงินไปใช้ประโยชน์ตามที่ได้แจ้งไว้ในวัตถุประสงค์การกู้ยืมต่อไปและเมื่อถึงกำหนดการชำระคืน ตามงวดที่สมาชิกเป็นผู้กำหนดไว้ในสัญญา ทั้งนี้เพื่อที่คณะกรรมการจะได้รวบรวมและปล่อยกู้ ให้กับสมาชิกรายต่อไปเมื่อถึงรอบของการปล่อยกู้อีกครั้ง ซึ่งกองทุนหมู่บ้านแห่งนี้จะมีการปล่อย ให้กู้แก่สมาชิกทุก ๆ 1 ปี

แผนภูมิที่ 4.2
ขั้นตอนการกู้ยืม

4.3 การค้ำประกัน

การค้ำประกันเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านแห่งนี้ ซึ่งมีรูปแบบการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม กล่าวคือ กองทุนได้วางข้อกำหนดไว้ว่าสมาชิกที่ขอกู้ยืมเงิน ต้องหาสมาชิกในกองทุนเป็นผู้ค้ำประกันเงินกู้จำนวน 2 คน และผู้ค้ำประกันคนหนึ่งจะประกันให้กับสมาชิกที่ขอกู้ยืมได้ไม่เกินสองคน แต่ยกเว้นในการกู้เงินกรณีบรรเทาเหตุฉุกเฉินและจำเป็นเร่งด่วน ในวงเงินไม่เกิน 3,000 บาท นั้นสามารถให้มีผู้ค้ำประกันเพียง 1 คนได้ ซึ่งลักษณะการค้ำประกันที่นี่จะมีลักษณะแบบสามเหลี่ยมค้ำประกัน คือ นาย ก.เป็นผู้กู้ นาย ข.และนาย ค.จะเป็นผู้ค้ำประกัน แต่เมื่อคราวนาย ข.เป็นผู้กู้ นาย ก.และนาย ค. และเมื่อคราวนาย ค.เป็นผู้กู้ นาย ก. และ ข.เป็นผู้ค้ำ

4.4 การส่งคืน

ภายหลังจากที่ผู้กู้ได้ยื่นเรื่องขอกู้เงินจากกองทุน เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ จะมีการทำข้อตกลงไว้ว่า ผู้กู้จะส่งคืนภายในหนึ่งปีหรือตามสัญญาที่ได้ทำไว้กับทางกองทุน ยกเว้นแต่เป็นการกู้ยืมในกรณีบรรเทาฉุกเฉินนั้นต้องส่งคืนไม่เกินภายใน 3 เดือน ภายหลังจากการดำเนินงานของกองทุนไปได้ประมาณ 1 ปีกว่า มีผู้กู้บางรายนั้นไม่สามารถที่จะส่งเงินคืนได้ตามกำหนด ทางคณะกรรมการได้ร่วมกันหารือและจัดตั้งเป็นคณะกรรมการประนอมหนี้ขึ้นมา โดยอาศัยการตัดสินใจว่า ในแต่ละสายของคณะกรรมการที่มีการแบ่งไว้ 6 สายนั้น ผู้กู้คนนั้นสามารถที่จะให้คณะกรรมการคนไหนสามารถเข้าไปพูดคุยได้ ซึ่งผลของการพูดคุยทำให้การชำระส่งเงินคืน ได้มีการยืดหยุ่นบนเงื่อนไขของความเอื้ออาทรกัน เกื้อกูลกัน ให้สามารถผ่อนผันได้อย่างเช่นให้ยืดเวลาส่งคืนได้อีก 3 เดือนนับจากวันสิ้นสุดการส่งคืน หรือการให้หาเงินมาคืนก่อนแล้วก็ยืมกลับไป เป็นต้น

5. ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของกองทุนชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตักวา (กองทุนหมู่บ้าน)

จากการดำเนินการกองทุนชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตักวา (กองทุนหมู่บ้าน) มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 จนถึงปัจจุบันปี พ.ศ. 2553 นั้น ผลที่เกิดจากการดำเนินงานของกองทุนมีดังนี้

5.1 การเป็นแหล่งทุนหมุนเวียนให้กับคนในชุมชน

5.1.1 เป็นแหล่งทุนเสริมฐานอาชีพเดิมที่ประกอบอยู่

สมาชิกกองทุนฯเดิมก็มีอาชีพที่ตนเองประกอบอาชีพอยู่แล้ว แต่ภายหลังเมื่อมีกองทุนฯลงมาในหมู่บ้านนั้น ซึ่งตามวัตถุประสงค์ของกองทุนที่เน้นการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพในชุมชนนั้น ได้ทำให้การขยายทุนในการประกอบอาชีพของสมาชิกแต่ละคนสามารถดำเนินการต่อยอดได้

เดิมที่ตนทำอาชีพเลี้ยงนกสวยงาม จำพวกนกแก้ว นกหงส์หยก หงส์ดำ เปิดต่าง ๆ อยู่แล้ว แต่ก็ไม่ได้มีมากมายหลายสายพันธุ์ คิดว่าอยากจะขยายให้มีสัตว์หลายประเภท หลายสายพันธุ์มากกว่านี้ เพื่อที่จะได้เป็นที่ต้องการของตลาด พอเห็นว่ามี การจัดตั้งกองทุนชุมชนฯที่มีวัตถุประสงค์ที่จะสนับสนุนแหล่งเงินทุนเพื่อการพัฒนา และส่งเสริมอาชีพของคนในชุมชนนั้น จึงได้เข้าร่วมสมัครเป็นสมาชิกกองทุนชุมชนฯ เพื่อที่จะขอกู้เงินมาลงทุนเพิ่มเติม โดยเราก็ได้ดำเนินไปตามกฎระเบียบของกองทุน ซึ่งเราทำโครงการยื่นกู้ลักษณะที่เราต้องการจะนำเงินซื้อสายพันธุ์สัตว์ให้มีความหลากหลายสายพันธุ์กว่าเดิมและหลากหลายชนิด เพื่อที่จะนำไปเลี้ยงแล้วสร้างรายได้มากขึ้น ซึ่งภายหลังจากกู้ยืมเงินจากทางกองทุนฯแล้วนั้น ตนก็ได้นำเงินไปซื้อ

สัตว์จำพวกเปิดหลายสายพันธุ์ นกสวยงามสายพันธุ์ต่าง ๆ เพิ่มเติม รวมถึงการหาพ่อพันธุ์แม่พันธุ์หงส์ดำมาไว้เพื่อใช้ในการขยายและเพาะพันธุ์ลูกหงส์ดำให้ได้พอเพียงกับความต้องการของตลาด ทำให้เรามีรายได้มากขึ้น พอที่จะเก็บเงินสะสมนำมาเป็นเงินทุนหมุนเวียนในการจัดการดูแลสัตว์เศรษฐกิจของเราได้เป็นอย่างดี และเมื่อมีรายได้จากการประกอบอาชีพเราก็สามารถมีเงินทุนเป็นของตนเอง และสามารถที่จะมีเงินไปชำระคืนกับทางกองทุนชุมชนได้ ปัจจุบันเราได้เปิดเป็นลำไทรฟาร์ม เป็นศูนย์การเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน นอกชุมชนมาศึกษาเรียนรู้และเป็นที่เพาะพันธุ์สัตว์เศรษฐกิจจำหน่ายด้วย (ถาวร สมานตระกูล, สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2553)

จะเห็นว่า กองทุนชุมชนนั้นได้เข้ามามีบทบาทและสร้างโอกาสการเข้าถึงให้กับคนในชุมชนเข้าถึงแหล่งทุน ได้รับการสนับสนุนต้นทุนการผลิตเพื่อที่จะนำไปขยายฐานอาชีพของตนให้เติบโตขึ้น หลากหลายของสินค้า ซึ่งจะเป็นที่ความต้องการของตลาด นำมาซึ่งความมั่นคงในอาชีพก่อให้เกิดรายได้มากขึ้น มีเงินทุนหมุนเวียนในการประกอบอาชีพ

5.1.2 เป็นแหล่งทุนในการสร้างอาชีพ

ด้วยวัตถุประสงค์หลักของกองทุนชุมชนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในชุมชน เพื่อการพัฒนาอาชีพ สร้างเงิน สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนนั้น กองทุนนี้เป็นแหล่งเงินทุนที่ทุกคนในชุมชนสามารถที่จะเข้าถึง เมื่อเข้าถึงได้แล้วทำให้เกิดการกระตุ้นการลงทุนในการประกอบอาชีพสำหรับผู้ที่ยังไม่มีอาชีพหรืออย่างคนเฒ่าคนแก่ที่ยังพอมีกำลังก็สามารถทำเป็นอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวของตนเองได้

จำได้ว่าตอนนั้นกองทุนชุมชนลงมาในชุมชนเมื่อประมาณปี 2544 ที่ทางรัฐบาลได้มีการกำหนดนโยบายกองทุนหมู่บ้านมา ป้าก็ได้เข้าไปร่วมฟังกับทางที่ประชุมที่มีการจัดประชุมชี้แจงรายละเอียดว่า กองทุนนี้เป็นอย่างไร มีประโยชน์อะไรบ้างกับคนในชุมชน ต้องทำอย่างไร แล้วใครสามารถเข้ามาใช้บริการได้ กว่าที่จะเปิดให้กู้ยืม ชุมชนเองก็ต้องเตรียมพร้อมหลาย ๆ อย่าง และเมื่อชุมชนเราได้รับเงินสนับสนุนมาจากทางรัฐบาลมาแล้ว ป้าก็ได้เข้าสมัครไปเป็นสมาชิกตามเงื่อนไขของกองทุนฯ แล้วก็ยื่นกู้ตามระเบียบกองทุนฯ เพื่อนำมาลงทุนในการประกอบอาชีพ และเงินที่ก็มาลงทุนนี้ไม่มีการคิดดอกเบี้ยกับผู้กู้ถือว่าเป็นการช่วยเหลือกันจริง ๆ ป้ายื่นกู้เอามาลงทุนในการทำขนมขายให้กับนักเรียนตอนเย็นหรือบางครั้งป้าก็จะทำข้าวเหนียวไก่ทอดเป็นพ่อ ๆ ขายให้กับเด็ก ๆ ทำให้ป้ามีรายได้เพิ่มขึ้นไม่ต้องรบกวนลูกหลานมาก มีเงินใช้จ่ายส่วนตัว ลงทุนซื้อของมาทำ แล้วก็นำมาขาย พอได้กำไรป้าก็แยกเก็บไว้เป็น 2 ส่วน

ส่วนหนึ่งไว้ใช้จ่ายในครอบครัว อีกส่วนก็แบ่งไว้ใช้คืนกับทางกองทุนเมื่อถึงเวลาคืน (สำเนียง บุญเลิศ, สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2553)

บทบาทของกองทุนชุมชนอีกอย่างหนึ่งก็คือ การกระตุ้นให้เกิดการลงทุนเพื่อที่จะประกอบอาชีพ สร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว กองทุนชุมชนนั้นให้โอกาสในการเข้าแหล่งทุน ทุกคนสามารถที่จะเข้ามาสมัครเป็นสมาชิกรวมกันออมและสามารถที่จะกู้เงินไปตั้งต้นประกอบอาชีพให้ตนมีรายได้เพิ่มขึ้นได้

5.2 การสร้างความสัมพันธ์

5.2.1 ความเสียสละและทุ่มเทของกรรมการ

ในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านที่ผ่านมานั้น บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้สถานภาพของกองทุนเกิดความมั่นคง กองทุนหมู่บ้านแห่งนี้ได้ทำการคัดเลือกคณะกรรมการบริหารจัดการกองทุนจำนวน 15 คนในแต่ละวาระ ซึ่งคณะกรรมการที่ได้รับการคัดเลือกล้วนแต่เป็นผู้ที่มีบทบาทหน้าที่และตำแหน่งการงานอยู่ในหมู่บ้าน มีสถานภาพที่แตกต่างกัน เช่น เป็นผู้นำชุมชน เป็นข้าราชการบ้านาญ เป็นข้าราชการครู เป็นกรรมการหมู่บ้าน เป็นต้น เมื่อได้รับการคัดเลือกมาแล้ว คณะกรรมการบางท่านได้มีการเตรียมความพร้อมเพื่อที่จะทำหน้าที่มาตั้งแต่ต้น โดยวิเคราะห์ได้จากกระบวนการเตรียมความพร้อมที่ผู้นำชุมชนได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งคณะกรรมการได้ให้สัมภาษณ์ว่า

ตอนแรกก็บอกกันปากต่อปาก แล้วให้หัวหน้ากลุ่มบ้านแต่ละกลุ่มช่วยประชาสัมพันธ์ เวลาที่ชาวบ้านมาละหมาดที่มัสยิดว่า ให้เป็นร่วมประชุมฟังการชี้แจงรายละเอียดของนโยบาย ไปบ้านละคนสองคน เพราะถ้าไปประชุมไม่ครบตามระเบียบ กทบ.ที่กำหนดไว้ ชุมชนเราจะไม่ได้เงินล้านนะ ชาวบ้านเขาก็ไปกัน (ประวัติ สมานตระกูล, สัมภาษณ์, 13 กุมภาพันธ์ 2553)

จากการสัมภาษณ์ดังกล่าว ทำให้เห็นถึงการร่วมมือกันระหว่างผู้นำชุมชนและกรรมการหมู่บ้านที่ให้ความช่วยเหลือประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้ชาวบ้านมาร่วมประชุมให้ครบตามเกณฑ์ที่ระเบียบของสำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองได้กำหนดไว้คือ ให้แต่ละหมู่บ้านที่จะจัดตั้งกองทุนส่งตัวแทนครัวเรือนเข้าประชุมไม่น้อยกว่า 75% ของจำนวนครัวเรือนที่มีอยู่ทั้งหมู่บ้าน ซึ่งผลที่ได้รับคือกองทุนหมู่บ้านแห่งนี้ได้ผ่านการประเมินความพร้อมได้สำเร็จจากการจัดประชุมเปิดเวทีชาวบ้านครั้งแรก นอกจากนี้คณะกรรมการยังแสดงให้เห็นถึงการดำเนินงานที่ทุ่มเทความพยายามร่วมกันวางแผนและออกระเบียบข้อบังคับของกองทุนฯ ที่มีลักษณะเฉพาะเหมาะสมกับชุมชนตนเองโดยไม่ต้องยึดจากส่วนกลางเป็นหลัก ให้มีความเหมาะสมกับสภาพของชุมชนและดำเนินการตามสภาพของชุมชนได้

ทางคณะกรรมการทุกคนก็ร่วมกันคิดร่วมกันเสนอว่าข้อระเบียบของกองทุนชุมชนฯ จะต้องทำอะไรบ้าง เราต่างก็ช่วยกันคิดว่าจะต้องมีแบบนั้นแบบนี้ แต่สุดท้าย ข้อสรุปของการร่างระเบียบก็มาลงตรงที่เราจะอ้างอิงไปกับหลักการจัดทำระเบียบข้อบังคับของสำนักงานคณะกรรมการกองทุนบ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ แต่ก็ต้องให้สอดคล้องกับสภาพของชุมชนเราด้วย ถึงจะถือว่าเป็นระเบียบข้อบังคับของกองทุนชุมชนฯ เราจริง ๆ อย่างเรื่องการกู้ยืมที่ไม่มีดอกเบี้ยที่มีความเฉพาะเป็นของชุมชนเราเอง เพราะด้วยชุมชนของเราเป็นชุมชนที่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งศาสนาอิสลามได้สอนให้เราเห็นคุณค่าของการช่วยเหลือกัน ในยามที่เขาเดือดร้อนเราจะไม่ไปซ้ำเติม ทางคณะกรรมการจึงได้มีการปรับและร่างระเบียบข้อบังคับกองทุนชุมชนฯ ให้มีความเหมาะสมเป็นของชุมชนตนเอง (อัมพร สะนิละ, สัมภาษณ์, 22 มกราคม 2553)

“เราช่วยกันร่างเสร็จก็มีการเปิดเวทีประชาคมอีกครั้ง และให้ชาวบ้านเป็นคนร่วมพิจารณาแก้ไข ให้ตรงกับความต้องการของชาวบ้าน อันไหนไม่ตรงกับความต้องการก็ปรับให้เป็นแบบของชุมชนเรา” (สมชาย สมานตระกูล, สัมภาษณ์, 22 มกราคม 2553)

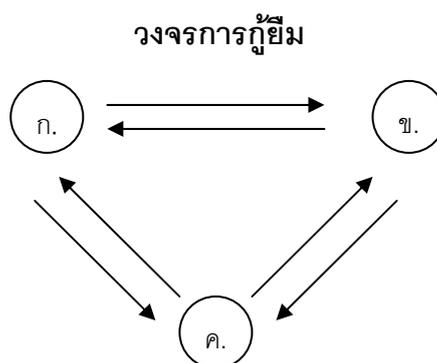
นอกจากนี้แล้วในส่วนของการดำเนินงานนั้น เมื่อกองทุนชุมชนฯ ได้ดำเนินการผ่านไประยะหนึ่งได้ประสบกับปัญหาสมาชิกนำเงินส่งคืนไม่ทันตามเวลาที่กำหนด ทำให้เกิดผลกระทบต่อกระบวนการปล่อยเงินกู้ในรอบต่อไป ดังนั้นทางคณะกรรมการจึงได้ร่วมประชุมกันเพื่อร่วมกันแก้ปัญหา โดยทางคณะกรรมการได้ลงมติเห็นว่าให้มีการจัดระบบแบ่งสายการเก็บเงินสะสมทรัพย์และเงินกู้ของสมาชิกเป็น 6 สาย เพื่อคอยดูแล อำนวยความสะดวกและในการจัดเก็บเงินสะสมทรัพย์และการติดตามการชำระเงินคืนของสมาชิกให้มีความรวดเร็วถูกต้องตรงตามกำหนดเวลาการชำระเงิน ทำให้ปัญหาการนำเงินมาส่งคืนของสมาชิกไม่ทันตามกำหนดเวลาประสบความสำเร็จและสามารถเก็บเงินเข้ากองทุนได้ตามเป้าหมาย

5.2.2 การช่วยเหลือเกื้อกูลกันของสมาชิก

สมาชิกกองทุนฯ ได้มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในรูปแบบการอิงอาศัยกันและกัน จากการกระบวนการค้าประกันระหว่างสมาชิก เนื่องจากว่าในกองทุนฯ นี้ได้กำหนดไว้ว่า ในการกู้ยืมแต่ละครั้งนั้นจะต้องมีผู้ค้ำประกันจำนวน 2 คนและสมาชิก 1 คนสามารถค้ำประกันให้ผู้อื่นได้ไม่เกิน 2 คน เว้นแต่การกู้ยืมบรรเทาเหตุฉุกเฉินให้มีผู้ค้ำได้ 1 คน ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ก่อนที่จะมีการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน ระบบการค้าในรูปแบบการหาคนมาค้ำประกันนั้นยังไม่มีการดำเนินขึ้นมาก่อน เมื่อกองทุนหมู่บ้านได้ดำเนินการจัดตั้งขึ้นมาจึงได้นำระบบนี้มาใช้ ซึ่งทำให้ผู้ที่ขอเงินจากการกองทุนต้องหาผู้มาค้ำประกัน ในกรณีนี้พบว่า ในจำนวนผู้ที่ขอกู้ในแต่ละครั้งนั้น จะมีระบบการค้ากันไปกันมา ดังภาพแสดงข้างล่าง ซึ่งจะเห็นเป็นการค้ำกันไปมา

อย่างเช่น ในรอบที่ 1 นาย ก.เป็นผู้กู้ นาย ข.และ นาย ค. เป็นผู้ค้ำ และในรอบเดียวกันถ้า นาย ข. เป็นผู้กู้ นาย ก. และนาย ค. เป็นผู้ค้ำ ซึ่งจะหมุนเวียนเปลี่ยนกันไปอย่างนี้เกือบทุกรอบ

ภาพที่ 4.3
วงจรการกู้ยืม

ซึ่งการกู้ยืมเงินในกองทุนนี้พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่จะหาผู้ค้ำประกันที่เป็นญาติหรือผู้ที่รู้จักคุ้นเคยกันมาเป็นผู้ค้ำประกันให้ แต่ในการดำเนินการปล่อยกู้ในช่วงแรกนั้น ยังไม่มีปัญหาด้านการส่งคืน ระบบการค้ำประกันจึงเป็นที่ยอมรับของสมาชิกโดยทั่วไป แต่เมื่อมีการปล่อยกู้ให้ในระยะเกือบ 2 ปี ได้เกิดกรณีมีผู้กู้ค้างชำระ 2 ราย ที่ไม่สามารถหาเงินมาชำระคืนได้ทันตามกำหนดเวลา ซึ่งในกรณีนี้ คณะกรรมการได้ให้สัมภาษณ์ว่า

อย่างเรื่องความเป็นอยู่ครอบครัวนั้น ไม่เข้าใครออกใคร เช่น คุณป้า ก. ที่มาเยี่ยมเงินไปลงทุนในกลุ่มคหกรรม มาขอกู้เพื่อที่จะนำเงินไปเป็นทุนในการซื้อวัตถุดิบที่จะนำมาทำขนมขายเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัวนั้น คุณป้าก็เอาเงินส่วนหนึ่งที่ได้มาแบ่งให้ลูกสาวแก่นำมาใช้จ่ายให้หลานเป็นค่าเทอม ค่าใช้จ่ายสำหรับหลานด้วย ซึ่งเมื่อถึงเวลาที่จะต้องส่งเงินคืน คุณป้า ก. ยังไม่สามารถที่จะนำเงินมาคืนได้ตามกำหนด เราเห็นผู้ที่เป็นคนค้ำประกันให้คุณป้า ก. ทั้งสองคนเข้ามาช่วยด้วยวิธีการที่ว่าทั้ง 3 คนรวมผู้กู้ด้วยนั้น จะถามกันว่าแต่ละคนพอมีเงินที่จะสามารถนำมารวมกันเพื่อนำไปชำระหนี้กองทุนก่อนไหม ก็เอาเงินที่รวบรวมได้นั้นนำส่งคืนตามจำนวนเงินที่ระบุในสัญญาที่ยืมไปกับกองทุน เพื่อที่จะได้ไม่เป็นการผิดสัญญา แล้วระหว่างผู้กู้กับผู้ค้ำทั้ง 2 คนจะมาจัดการดำเนินการคืนเงินกันเองที่หลัง (เนา ผลเจริญ, สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2553)

ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการที่ผู้ค้าประกันและผู้กู้ต่างเป็นผู้ที่เป็นญาติ และคนที่ใกล้ชิดกัน เมื่อมีผู้หนึ่งผู้ใดได้รับความเดือดร้อนต่างฝ่ายต่างก็คิดช่วยเหลือกันเพื่อให้สามารถชำระหนี้กองทุนได้สำเร็จ แล้วค่อยมาหาทางแก้หาเงินคืนกันทีหลังแต่ก็ไม่ได้เกิดการโกงใด ๆ เนื่องจากเป็นญาติกัน ซึ่งผู้กู้ในกรณีดังกล่าวได้ให้สัมภาษณ์ว่า

ตอนถึงเวลาคืนเงินกับกองทุนฯเรามีไม่ถึง ก็ถามแต่ละคนที่เป็นผู้ค้าว่ามีเงินเท่าไร เพราะว่า เป็นญาติกันก็จะพูดกันง่าย น้องเขาก็ช่วย แต่ไม่ใช่ที่เราไม่คืนเขาเนาะ เราอาจจะคืนช้าไปอีกสัก 1 เดือน พอให้เวลาเราทำงานหาเงินในส่วนที่เราเยี่ยมเขาไปได้ เราก็เอามาคืน เราไม่โกงหรอกเพราะว่าเป็นญาติกัน” (คุณป้า ก, สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2553)

5.2.3 การช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างคณะกรรมการและสมาชิก

- การยืดหยุ่นระเบียบข้อบังคับเปลี่ยนฐานการลงทุนด้านอาชีพ

การช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างกรรมการและสมาชิกจะเป็นไปในรูปแบบการยืดหยุ่นระเบียบข้อบังคับของการให้กู้ยืมเพื่อนำไปลงทุนประกอบอาชีพตามโครงการที่ยื่นกู้กับกองทุนฯบนฐานอาชีพหลักทั้ง 6 อาชีพ ที่ได้กำหนดระเบียบข้อบังคับไว้ว่า สมาชิกทุกคนต้องทำโครงการเสนอเพื่อให้คณะกรรมการพิจารณาอนุมัติในการขอกู้เงินมาลงทุน และเมื่อได้รับการอนุมัติเงินจากกองทุนฯแล้วสมาชิกก็ต้องนำเงินไปลงทุนตามโครงการอาชีพที่ตนเสนอมา ซึ่งจากการศึกษาพบว่า การประกอบอาชีพใด ๆ ก็ตามย่อมมีความเสี่ยงทุกขณะ มีทั้งที่ประสบผลสำเร็จลงทุนไปแล้วได้กำไร แต่ก็มีบางที่อาจมีปัญหาไม่สามารถที่จะดำเนินการต่อไปได้ หรือถ้าฝืนทำต่อไปก็อาจเกิดภาวะการณ์ขาดทุนได้ เช่นเดียวกันกับการนำเงินที่กู้มาได้ ไปลงทุนประกอบอาชีพตามโครงการที่เสนอไปของแต่ละคนนั้น การลงทุนเกิดประสบปัญหาไม่สามารถจะบริหารจัดการให้ดำเนินการต่อไปได้ จึงได้มีการเข้ามาชี้แจงต่อคณะกรรมการกองทุนฯได้รับทราบข้อเท็จจริงที่จำกัดของผู้กู้และขอการอนุมัติให้มีการปรับเปลี่ยนไปประกอบอาชีพในฐานอาชีพอื่นเพื่อที่จะดำเนินกิจกรรมเป็นไปตามระเบียบข้อบังคับ รวมถึงจะได้มีเงินมากพอที่จะชำระหนี้กับทางกองทุนฯได้ ซึ่งอาชีพที่ปรับเปลี่ยนใหม่นั้น ก็ยังคงอยู่บนฐาน 6 อาชีพหลักของชุมชน

ตอนนั้นได้ยื่นแบบฟอร์มของยื่นกู้ต่อกองทุนในโครงการเกษตรกรรม โดยหวังที่จะกู้เงินมาลงทุนในการเพาะชำ ขยายต้นกล้าไม้ดอกไม้ประดับ เพื่อที่จะนำไปส่งที่ตลาดดอกไม้สวนจตุจักร 2 มีนบุรี ในช่วงแรก ๆ ก็มีพ่อค้าคนกลางจากตลาดนัดสวนจตุจักร 2 มีนบุรี มารับต้นไม้จากที่บ้านไปขายที่ตลาดนัดสวนจตุจักร 2 มีนบุรี ได้สักกระยะหนึ่งต่อมาทางพ่อค้าเขาเกิดได้แหล่งจำหน่ายต้นไม้ที่ให้ราคาถูกลงกว่าทางเรา เขาเลยไม่ได้มารับซื้อต้นไม้จากเราเหมือนเดิม ซึ่งเราก็หาทางแก้โดยวิ่งหาตลาดที่จะนำต้นไม้

ไปส่ง แต่ด้วยระยะเวลาที่ไกลของแหล่งจำหน่ายก็ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง ไม่สามารถที่จะจัดจำหน่ายได้ตามราคาที่เราต้องการ อีกทั้งถ้าจะให้เราไปจำหน่ายกับผู้ซื้อโดยตรงที่ตลาดนั้น ตัวเราเองก็ไม่สะดวก จึงทำให้เราต้องคิดที่จะปรับเปลี่ยนแผนการลงทุน ซึ่งตามระเบียบข้อบังคับของกองทุนฯ นั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ดำเนินงานตามฐานอาชีพที่ยื่นไป แต่ในกรณีนี้เกิดเหตุจำเป็นที่ทางเราไม่สามารถดำเนินกิจกรรมในฐานอาชีพเดิมได้ จึงได้มีการเข้าไปคุยกับคณะกรรมการอย่างไม่เป็นทางการเพื่อที่จะขอเปลี่ยนกิจกรรมในการดำเนินงาน ซึ่งทางคณะกรรมการก็รับทราบข้อเท็จจริงที่ไม่สามารถดำเนินกิจกรรมในฐานอาชีพเดิมได้และไม่ขัดแย้งที่จะเปลี่ยนฐานอาชีพ เราจึงเปลี่ยนฐานการลงทุนมาประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์แทน เนื่องจากเห็นว่าพื้นที่ในชุมชนของเรานั้นยังมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ มีหญ้าพอกที่จะสามารถนำสัตว์ไปเลี้ยงได้ ไม่ต้องลงทุนอะไรมากมาย แต่ต้องอาศัยความขยันในการดูแลเท่านั้น จึงได้ตัดสินใจซื้อวัวมาเลี้ยงสัก 3-4 ตัว เพื่อที่จะให้เป็นพ่อพันธุ์แม่พันธุ์ พอถึงเวลามีลูกก็จะได้เอามาจำหน่ายและจะได้มีเงินพอที่จะสามารถส่งคืนกับทางกองทุนฯ ได้ (บรรจง สมานตระกูล, สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ 2553)

จากการศึกษาพบว่า ตามระเบียบข้อบังคับของกองทุนฯ ที่ได้กำหนดให้ผู้กู้ระบุวัตถุประสงค์ในการยืมอย่างชัดเจน เป็นโครงการที่สามารถดำเนินการได้จริงมีความเป็นไปได้ทางการตลาดและคุ้มค่าต่อการลงทุนนั้น ซึ่งในความเป็นจริงการประกอบอาชีพใด ๆ ก็ตามนั้นย่อมมีความเสี่ยงควบคู่ไปด้วย มีทั้งที่ลงทุนไปแล้วประสบผลสำเร็จ และมีที่ทำไปแล้วประสบปัญหาไม่สามารถดำเนินการต่อได้หรือแม้กระทั่งถ้าฝืนทำต่อไปอาจก่อให้เกิดภาวะการขาดทุน ก็ เช่นเดียวกับผู้ที่กู้เงินจากกองทุนฯ ไปดำเนินการประกอบอาชีพตามโครงการอาชีพที่ได้เสนอไปกับกองทุนฯ นั้น ต้องดำเนินกิจกรรมตามโครงการอาชีพที่ยื่นเสนอไป แต่เมื่อดำเนินการไปได้ช่วงระยะเวลาหนึ่งแล้วเกิดมีปัญหาก็ไม่สามารถที่จะดำเนินการตามโครงการอาชีพเดิมที่ตนได้เสนอไปนั้น ทางคณะกรรมการได้ให้โอกาสในการรับฟังเงื่อนไขและอนุญาตให้มีการปรับเปลี่ยนกิจกรรมการดำเนินงานมาในกลุ่มอาชีพอื่นแทน เพื่อที่จะให้สมาชิกได้มีอาชีพและมีรายได้เพิ่มขึ้น รวมถึงมีความสามารถในการชำระหนี้คืนกับทางกองทุนฯ ด้วย

ก็คนเขาไม่สามารถประกอบอาชีพเดิมได้ ไม่สามารถขายสินค้าของเขาได้นั้น เราจะฝืนให้เขาทำต่อไปทำไม เรายอมรับเงื่อนไขของเขาที่ไม่สามารถดำเนินการได้ แล้วเขาก็ยินดีที่จะปรับเปลี่ยนกิจกรรมการดำเนินงานในฐานอาชีพเดิมเป็นอาชีพใหม่นั้น เราจะไปซ้ำเติมไม่让他เปลี่ยนฐานอาชีพใหม่ก็ใช่ที่ เพราะการที่เขาคิดเปลี่ยนอาชีพที่เหมาะสมและสามารถสร้างผลกำไรให้กับเขาได้นั้น น่าจะเป็นเรื่องที่ดีที่เขา

พยายามหาทางแก้ไข พยายามจัดการตนเองจะได้ไม่เป็นภาระใครและสามารถที่จะคืนเงินกับทางกองทุนฯ ได้ตรงตามกำหนด (สวัสดี นิกากี้, สัมภาษณ์, 22 มกราคม 2553)

- การจัดตั้งสายรับผิดชอบในการดำเนินงานกิจการกองทุน

การถือฤกษ์กันระหว่างกรรมการและสมาชิกในรูปแบบการจัดตั้งสายรับผิดชอบแต่ละสายจำนวน 6 สาย เพื่อช่วยอำนวยความสะดวกแก่สมาชิกในการเป็นตัวแทนคณะกรรมการเพื่อช่วยประสานงานด้านต่าง ๆ เช่น การรับเรื่องเสนอขอกู้เงิน การเสนอเรื่องเข้าที่ประชุม การรับฝากเงินออมสัจจะ การติดตามผลการส่งคืนเงิน การประชาสัมพันธ์ข่าวสารของกองทุน

หัวหน้าสายเขาจะรู้ข้อมูลดี ว่าวันหนึ่งทำอะไร วันนีไปเล่น ใช้เงินอย่างไร สู้ยู้ส่ายไทม์ จะรู้เลยว่าคนนี้เป็นอย่างไร เพราะด้วยความที่เป็นเพื่อนบ้านกัน เป็นญาติกัน และประกอบกับชุมชนเราก็ไม่ได้ใหญ่โตอะไรมาก ถ้าเกิดใครทำอะไรที่ไหนก็จะทราบทั่วถึงกันหมด (ประวัติ สมานตระกูล, สัมภาษณ์, 13 กุมภาพันธ์ 2553)

ในช่วง 2-3 วันก่อนวันครบกำหนดของการส่งเงินสัจจะฝากกับทางกองทุนนั้น ก็จะนำเงินที่เราจะฝากพร้อมสมุดฉบับที่ทำการฝาก นำมาฝากให้กับทางครูประวัติที่เป็นหัวหน้าสายไปนำฝากกับทางประธานกองทุนอีกรอบหนึ่ง (สำเนียง บุญเลิศ, สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2553)

กระบวนการดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ในคณะกรรมการกับหมู่เพื่อนบ้านที่เป็นสมาชิก เนื่องจากว่าเมื่อสมาชิกต้องการที่จะขอยืมเรื่องทำการกู้เงิน หัวหน้าสายที่รับผิดชอบจะต้องดำเนินการให้ทุกอย่าง ทั้งต้องคอยรับรองและชี้แจงต่อที่ประชุมคณะกรรมการเมื่อถึงวาระการพิจารณาเงินกู้ ว่าสมาชิกในสายคนที่ทำเรื่องเสนอกู้นั้นมีประวัติความเป็นมาอย่างไร พอเชื่อถือได้หรือไม่ ส่วนมากหัวหน้าสายสามารถช่วยให้สมาชิกกู้ได้สำเร็จ รวมถึงการอำนวยความสะดวกในการส่งเงินสัจจะของสมาชิกกองทุนฯ ผู้ที่เป็นกรรมการในแต่ละสายนั้น จะเข้ามาช่วยเหลือในการนำเงินไปฝากกับกองทุนฯ ให้ หากสมาชิกคนไหนในสายที่ตนเองดูแล บางครั้งไม่สะดวกที่จะนำเงินมาฝากด้วยตนเอง อาจติดธุระหรือไม่อยู่ในวันครบกำหนดส่งเงิน ก็สามารถที่จะฝากมากับทางคณะกรรมการในแต่ละสายได้ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วสมาชิกที่ฝากนำส่งเงินสัจจะจะเป็นการฝากส่งในกรณีที่ตนไม่อยู่บ้านติดธุระต้องออกไปนอกชุมชนในวันนั้นพอดีหรือบางครั้งไม่สบายขึ้นมาไม่สามารถไปเองได้ก็วานให้หัวหน้าสายไปส่งเงินแทน

- การจัดตั้งคณะกรรมการประนอมหนี้สิน

การถือฤกษ์กันระหว่างกรรมการและสมาชิกในรูปแบบการจัดตั้งคณะกรรมการประนอมหนี้สินขึ้นมา เพื่อช่วยในการยืดเวลาผ่อนชำระคืนเงินคืนกองทุนฯ ใน

กระบวนการส่งเงินคืนกองทุนนั้น ที่ได้มีข้อกำหนดไว้ว่าจะต้องคืนในระยะเวลา 1 ปี นับจากวันที่ได้ทำสัญญากู้ยืมเงินไปนั้น ผู้กู้เกิดไม่สามารถที่จะดำเนินงานชำระเงินคืนได้ตามกำหนด ผู้ค้ำประกันก็ไม่สามารถชำระเงินคืนแทนได้ ดังนั้นทางคณะกรรมการจึงได้ร่วมกันปรึกษาหารือหาแนวทางการผ่อนชำระหนี้ที่สามารถทำให้ผู้กู้ชำระได้ด้วยตนเองได้ โดยไม่เดือดร้อนใคร ซึ่งผลสรุปหลังจากการหารือของทางคณะกรรมการกองทุนนั้น จึงได้เกิดการจัดตั้งคณะกรรมการประนอมหนี้สิน โดยให้คณะกรรมการกองทุนเป็นคณะกรรมการประนอมหนี้ไปโดยปริยาย เข้าไปเจรจาข้อตกลงร่วมกันระหว่างผู้กู้กับกองทุนฯ

เมื่อกองทุนเปิดให้กู้ยืมในการประกอบอาชีพได้สักพัก มีนาย ข. คนหนึ่งได้ขอกู้เงินไปลงทุนเพิ่มเติมในกลุ่มสัตว์เศรษฐกิจจำพวกนกสวยงามและสัตว์ปีก เขาไปขยายผลผลิต ซื้อสายพันธุ์สัตว์กับซื้ออาหารให้สัตว์ พอเขาได้ลงทุนไปแล้วนั้น ก็เกิดวิกฤติที่ไม่คาดคิดคือเกิดเหตุการณ์ไข้หวัดนกระบาดในประเทศไทย ทำให้นาย ข. ต้องประสบปัญหาสัตว์ล้มตายไปเป็นจำนวนมาก ที่ลงไปก็ขาดทุน ทำให้ไม่สามารถที่จะนำเงินมาชำระคืนกับทางกองทุนฯ ได้ตรงตามกำหนด ทางคณะกรรมการจึงส่งคณะกรรมการประนอมหนี้ในสายนั้น เข้าไปพูดคุยเจรจาทางออก ร่วมกันในการชำระคืน ซึ่งได้ขอสรุปว่าให้ยืดการชำระคืนไปอีก 3 เดือนข้างหน้า ที่ทางผู้กู้ก็สามารถหาเงินมาชำระคืนได้ (มนตรี หวังสะเล็บ, สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2553)

วิธีการดังกล่าวได้ก่อให้เกิดแนวทางการหาวิธีแก้ไขปัญหาร่วมกันระหว่างสมาชิกและกรรมการ เพราะว่าผู้กู้ไม่สามารถหาเงินมาชำระคืนได้ตามกำหนด ก็จะเป็นการผิดสัญญา ต่อไปก็จะไม่สามารถที่จะยื่นกู้กับทางกองทุนฯ ได้อีกถ้าหากมีกรณีที่เป็นก็อาจเดือดร้อนได้ ดังนั้นการหาวิธีแก้ไขร่วมกันโดยอาศัยการเข้าไปพูดคุยเจรจากันอย่างประนีประนอม นั้น เป็นการป้องกันไม่ให้เกิดหนี้สูญและเป็นการสร้างความเอื้ออาทรเห็นใจกันของคนในชุมชนเดียวกัน ในยามที่เขาลำบากเราก็ไม่ไปซ้ำเติมเขา

อย่างกรณีนาย ข. ในเมื่อเขาเจอพิษวิกฤติไข้หวัดนกระบาด นกสวยงามและไก่ที่เลี้ยงไว้ตายเกือบหมด ทำให้เขาต้องขาดทุน ซึ่งตัวเขาเองก็ไม่ได้อยากขาดทุนแต่เป็นเพราะสถานการณ์ของโรคไข้หวัดนกที่ระบาดที่ทำให้เขาขาดทุน เราก็เป็นเพื่อนบ้านเป็นญาติกัน ในชุมชนอยู่แล้วจะไปซ้ำเติมเขารอบสองทำไม เขาไม่ได้อยากโกงไม่ยอมหาเงินมาชำระคืน กับทางกองทุนฯ ซึ่งทางกองทุนฯ จึงได้ส่งคณะกรรมการประนอมหนี้เข้าไปพูดคุยเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันที่ทางผู้กู้และกองทุนฯ ต่างพึงพอใจ ซึ่งก็ยืดการชำระหนี้ออกไปอีก 3 เดือนตามที่ตกลงกันของผู้กู้และทางคณะกรรมการพอใจตรงกัน (อัมพร สะนิละ, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2553)

5.3 การแก้ไขปัญหาการจัดการกองทุน

ในการบริหารจัดการกองทุนชุมชนนั้น การเรียนรู้วิธีการบริหารจัดการเงินทุนให้มีความมั่นคงและมีการจัดการได้อย่างเหมาะสม ต้องอาศัยความรู้และความเข้าใจ หลักการบริหารจัดการเงินทุน เรียนรู้ที่จะแก้ไขปัญหา ร่วมกันเรียนรู้หาทางออกที่เหมาะสม ที่จะทำให้องค์กรดำเนินงานไปได้ด้วยดี ซึ่งคณะกรรมการกองทุนชุมชนได้บอกว่า

ตอนแรกเราก็ไม่รู้ว่า การทำบัญชีเงินออมต้องมีขั้นตอนอย่างไร เพื่อจะให้รู้ว่าเขาออมจริงเงินไม่สูญ ก็ร่วมกันหาวิธีการ ช่วยกันคิด ก็ได้ข้อสรุปมาให้คณะกรรมการทุกคนสามารถเป็นคนเซ็นรับการออม แต่ตอนมาเห็นว่าไม่เป็นระบบ ทำให้การทำบัญชีเกิดความสับสนไม่รู้ว่าใครฝากบ้างไม่ฝากบ้าง การทำสรุปยอดบัญชีเกิดความล่าช้า จึงได้มีการปรับเปลี่ยนให้คนที่สามารถจะเซ็นรับฝากเงินได้นั้น จะเป็นแค่ประธานกองทุนฯกับเหรียญกษาปณ์ ซึ่งต่อมาก็ไม่ประสบผลสำเร็จการรับฝากยังมีที่ฝากไม่ครบตามกำหนด มาฝากรวบยอดทีเดียวหลาย ๆ เดือน จนปัจจุบันได้มีการปรับมาใช้วิธีการให้ประธานกองทุนฯเซ็นคนเดียวและมีตราประทับกองทุนฯกำกับด้วย ที่ทำอย่างนี้ก็เพื่อเป็นการโปร่งใสตรวจสอบได้ว่ารับเงินมาจริงไม่มีการปลอมลายเซ็น (สวัสดิ์ นิภาจี้, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2553)

จะเห็นได้ว่าการดำเนินงานในกองทุนนั้น มีการปรับเปลี่ยนแนวทางการจัดการไปเรื่อย ๆ ร่วมกันแก้ไขปัญหา เพื่อที่จะหาแนวทางที่เหมาะสมในการบริหารกองทุนชุมชนฯ ให้สามารถดำเนินการต่อไปได้ ซึ่งทำให้เห็นถึงกระบวนการเรียนรู้ของคณะกรรมการ เรียนรู้ที่จะหาวิธีการจัดการที่เหมาะสม ปรับแก้ไขให้ได้วิธีการบริหารกองทุนที่สามารถสร้างความเข้าใจของสมาชิกและในกลุ่มคณะกรรมการได้

6. กองทุนชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตักวา (กองทุนหมู่บ้าน) กับการพัฒนาชุมชน

จากการดำเนินงานของกองทุนนั้น ได้ส่งผลให้เกิดการพัฒนาชุมชนดังต่อไปนี้

6.1 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน คือ การจัดตั้งกองทุนแผ่นดินทองคอยรุตตักวาขึ้นมานั้น ได้ก่อให้เกิดการรวมตัวของสมาชิกในชุมชน เพื่อที่จะเข้ามาร่วมกันทำกิจกรรมกัน โดยเริ่มตั้งแต่การจัดตั้งกองทุนที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การเริ่มจัดตั้งกองทุน ที่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้เข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็นในการจะนำกองทุนนี้เข้ามาในชุมชน รวมถึงการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการคัดเลือกคณะกรรมการ การวางระเบียบข้อบังคับของกองทุนที่อาศัยเวทีประชาคมของชุมชนให้ทุกคนมีโอกาสที่จะเสนอความคิดเห็น ทั้งนี้ได้รวมไปถึงกระบวนการดำเนินงานของกองทุนในขั้นตอนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเริ่มต้นด้วย

กิจกรรมการออม การกู้ยืม การส่งคืน หรือการค้าประกัน ที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนร่วมกันบริหารจัดการกับทางคณะกรรมการที่หาวิธีการออม การกู้ยืม การส่งคืนและการค้าประกัน ที่มีความเหมาะสมกับทุกคน โดยอาศัยเวทีการประชุมของกองทุน หรืออาศัยการพูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการเวลาที่สมาชิกแต่ละเข้าไปร่วมกิจกรรมต่างๆของกองทุน จะเห็นได้ว่า กิจกรรมต่างๆของกองทุนนั้น ได้มีส่วนในการส่งเสริมให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งเป็นแนวทางที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนในด้านต่อ ๆ ไป

6.2 ก่อให้เกิดการรวมกลุ่ม คือ กองทุนชุมชนนั้นเป็นกิจกรรมในรูปแบบของกระบวนการกลุ่ม ที่เป็นส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มาเพื่อทำกิจกรรมด้วยกัน มีเป้าหมายเดียวกันคือ มีแหล่งทุนหมุนเวียน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ ซึ่งจะเห็นได้จากการรวมกลุ่มอาชีพพื้นฐานทั้ง 6 อาชีพ ที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนออกมาช่วยกันประกอบอาชีพ สร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว ซึ่งการมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดจากกองทุนนั้น ได้ทำให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วม เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน สมาชิกมีทักษะในเรื่องการทำงาน การประกอบอาชีพต่าง ๆ มากขึ้น ซึ่งได้ทำให้คนในชุมชนเกิดความสามัคคี เห็นอกเห็นใจกัน และพร้อมที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

6.3 ก่อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน คือ กองทุนชุมชนเป็นตัวเสริมสร้างให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูล ตั้งแต่การเริ่มจัดตั้งกองทุนที่คำนึงถึงหลักการทางศาสนาที่เน้นสอนให้คนช่วยเหลือกัน มีฐานคิดที่ว่า “เราทุกคนเป็นพี่น้องกัน ยามเขาลำบาก แล้วเราจะไปซ้ำเติมทำไม” จากฐานคิดนี้ได้ทำให้ทางกองทุนได้มีการตั้งระเบียบมาว่า จะไม่มีการเก็บดอกเบี้ยจากผู้ที่มากู้ยืมเงินกับทางกองทุน แต่เน้นให้เขานำเงินนี้ไปสร้างให้เกิดประโยชน์และพึ่งตนเองได้ นอกจากนี้แล้วในกระบวนการดำเนินงานของกองทุน อย่างกิจกรรมการค้าประกัน ที่ใช้หลักความเป็นเครือญาติหรือคนรู้จักกัน เข้ามาค้าประกัน ช่วยเหลือกันเพื่อที่จะให้อีกคนสามารถที่มากู้ยืมเงินจากกองทุนไปใช้ในการสร้างอาชีพ เพิ่มรายได้ และในที่สุดก็จะสามารถพึ่งตนเองได้ หรือกิจกรรมการส่งคืน ที่สมาชิกไม่สามารถดำเนินการส่งคืนเงินได้ตามกำหนด ได้ทำให้เห็นถึงการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างสมาชิกกับคณะกรรมการ ที่ให้โอกาสในการชำระคืนล่าช้า โดยการตั้งคณะกรรมการประណอมหนี้ขึ้นมาและในกลุ่มสมาชิกด้วยตนเอง โดยผู้ค้าประกันและผู้กู้ที่ร่วมกันหาวิธีแก้ไขเอาเงินของแต่ละคนมารวมกัน จนสามารถนำเงินมาส่งคืนได้ตามกำหนด

สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้ทำให้ชุมชนเกิดความรัก ความผูกพันกันมากขึ้น อันเนื่องมาจากกิจกรรมของกองทุนได้ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนดีขึ้น มีความเห็นอกเห็นใจกัน ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และมีความพร้อมที่จะสร้างสรรค์กิจกรรมในงานพัฒนาชุมชนได้สำเร็จ

6.4 การส่งเสริมด้านเศรษฐกิจ คือ การที่ชุมชนมีกองทุนเข้ามานับว่าเป็นช่องทางในการเพิ่มแหล่งทุน เพิ่มรายได้ให้กับชุมชน ได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีอาชีพ มีงานทำ สามารถที่จะพึ่งตนเองในด้านเศรษฐกิจได้ มีอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว และมีทุนที่จะมาพัฒนาลงทุนประกอบอาชีพ ส่วนบางคนที่มีอาชีพอยู่แล้วนั้นก็จะเป็นการเพิ่มพูนทุนให้สามารถพัฒนาอาชีพตนที่ทำอยู่ขยายใหญ่ขึ้น นำมาซึ่งรายได้และเงินหมุนเวียนต่อไป และเมื่อคนในชุมชนมีอาชีพ มีฐานเศรษฐกิจในชุมชนที่มั่นคงแล้วนั้น ก็จะเป็นส่วนส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ ตามมาได้

สหกรณ์ร้านค้าชุมชน

1. ความเป็นมาในการจัดตั้งกองทุน

สหกรณ์ร้านค้าชุมชน ได้จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการในครั้งแรกเมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2532 แต่ในทางปฏิบัติแล้วได้มีการจัดตั้งและดำเนินการโดยโรงเรียนอิสลามลำไทร ก่อนที่ทางสำนักงานเขตหนองจอกจะได้จัดทำขึ้น สำหรับมูลเหตุที่ทางโรงเรียนมีแนวคิดที่จะจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นนั้น เนื่องมาจากเหตุผล 2 ประการคือ

1.1 เป็นการทดลองฝึกประสบการณ์ปฏิบัติจริงของนักเรียน เนื่องจากทางโรงเรียนมีหลักสูตรการเรียนการสอนในหัวข้อสหกรณ์ในระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ดังนั้น ถ้ามีการจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นมาก็จะเป็นการฝึกประสบการณ์ตรงให้กับนักเรียน

“สหกรณ์ก่อตั้งแรกเริ่มเพื่อฝึกฝนนักเรียนได้ทดลองปฏิบัติจริง เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการเรียนการสอน” (ปริญญา สมานตระกูล, สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2553)

สหกรณ์ร้านค้าทำก่อนเขตมีนโยบายอีก ที่ทำเนื่องจากโรงเรียนมีหลักสูตรสหกรณ์ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ผ่านมาก็เรียนกันแต่ในหนังสือ ไม่ได้ปฏิบัติจริง ทางโรงเรียนต้องการให้นักเรียนได้เห็นรูปแบบสหกรณ์จึงเอาสินค้ามาวางให้เด็กนักเรียนเป็นสมาชิก เมื่อเด็กได้เรียนรู้ ก็เกิดการขยายตัวขึ้น ให้ประชาชนเข้ามาถือหุ้นด้วยความต้องการก็เพิ่มขึ้นโรงเรียนทำไม่ไหว จึงโอนไปให้ชุมชนทำ (เกษม รื่นสุข, สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2553)

1.2 ระยะทางจากชุมชนถึงตลาดมีระยะห่างไกลพอสมควร ประมาณหลายกิโลเมตร ทำให้ชาวบ้านต้องเสียค่ารถในการเดินทางไปกลับเพื่อหาซื้อของและถ้าเป็นลักษณะมาซื้อสินค้าเพื่อเอาไปขายให้แก่ชาวบ้านในชุมชนอีกต่อหนึ่งก็จะทำให้ราคาของสินค้านั้นมีราคาแพง

ในระยะแรกของการจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าชุมชนนั้น ได้ใช้สถานที่ภายในโรงเรียนอิสลามลำไทรคือ อาคารไม้หลังเก่าของโรงเรียนจัดทำเป็นสถานที่ดำเนินการ โดยในครั้งแรกเปิดขายหุ้นให้แก่สมาชิก ซึ่งมีเด็กนักเรียนเป็นสมาชิก จากผลการทดลองปรากฏว่า เด็กนักเรียนเกิดการเรียนรู้จริงและการดำเนินงานของสหกรณ์ดำเนินไปด้วยดี จึงเกิดการพัฒนาขึ้นและมีการขยายรูปแบบการดำเนินงานของสหกรณ์ให้เข้าไปในลักษณะสหกรณ์ของชุมชน โดยมีชุมชนเป็นผู้ดำเนินงานและในขณะเดียวกันก็เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้ามาเป็นสมาชิกถือหุ้นในสหกรณ์ได้

2. วัตถุประสงค์

การจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าชุมชนนี้ เพื่อเป็นการพัฒนาชุมชนในรูปของการพึ่งตนเอง ซึ่งจะส่งผลต่อพัฒนาการของเศรษฐกิจในชุมชนและเป็นสวัสดิการทางสังคมที่ให้กับคนในชุมชน เพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงสินค้าอุปโภค และบริโภค รวมถึงสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ เช่น ผัก ปลา เป็นต้นมาวางจำหน่ายในสหกรณ์ อีกทั้งยังเป็นการรักษาผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการซื้อขาย แลกเปลี่ยน (เงินปันผล) ให้เงินหมุนเวียนอยู่ในชุมชน

3. คณะกรรมการบริหาร โครงสร้างและวาระการดำรงตำแหน่ง

เมื่อจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าชุมชนขึ้นนั้นได้มีกรรมการฝ่ายต่าง ๆ เข้ามาบริหารจัดการได้แก่

- กรรมการที่ปรึกษา 3 คน คือ อิหม่าม ครูใหญ่ และผู้ใหญ่บ้าน
- กรรมการบริหาร 7 คน จากครูในโรงเรียน
- กรรมการที่มาจากนักเรียนจำนวน 7 คน

การดำเนินการสหกรณ์ร้านค้าชุมชนได้ดำเนินการมาด้วยดี มีประธานและนักเรียนให้การสนับสนุน แต่ต่อมาภายหลังที่ได้มีการปรับเปลี่ยนให้ทางชุมชนเข้ามาเป็นผู้ดำเนินการแทนโรงเรียน เมื่อประมาณเดือนมกราคม ปี2542 โดยมีกลุ่มคณะกรรมการบริหารได้มีการปรับเปลี่ยนดังนี้

1. นายสมชาย สมานตระกูล	ประธานกรรมการ
2. นายสมใจ มณี	รองประธานกรรมการ
3. นางนภา ผลเจริญ	เหรัญญิก
4. นายวิวัฒน์ สมานตระกูล	กรรมการ
5. นายถาวร สมานตระกูล	กรรมการ
6. นายเสน่ห์ ปิติลและ	กรรมการ

7. นายปริญญา สมานตระกูล กรรมการ

การบริหารงานสหกรณ์ภายในคณะกรรมการบริหารโดยชุมชนนั้นดำเนินการเรื่อยมาจนเมื่อประมาณ 2-3 ปีมานี้ กลุ่มคณะกรรมการได้มีการปรับเปลี่ยนในเรื่องของการบริหารจัดการ กล่าวคือได้มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างให้มีเพียงแค่ผู้จัดการสหกรณ์ คนขายของในสหกรณ์ ซึ่งจะอยู่ภายใต้การดำเนินงานของคณะกรรมการชุมชนในฝ่ายจัดการสวัสดิการชุมชนอีกที่หนึ่งโดยปัจจุบันนี้ สหกรณ์ร้านค้าชุมชนมีนายปริญญา สมานตระกูล เป็นผู้จัดการสหกรณ์ มีนางอรัญญา สุขสบายเป็นพนักงานขาย และอยู่ภายใต้การดูแลของคณะกรรมการชุมชนฝ่ายจัดการสวัสดิการชุมชนโดยนายสวัสดิ์ บิดิลและ เป็นที่ปรึกษา

4. กระบวนการดำเนินการงานกองทุน

4.1 การรับสมัคร เปิดขายหุ้น

การรับสมัครสมาชิกสหกรณ์ร้านค้าชุมชนนี้ ได้มีการเปิดขายหุ้นให้สมาชิกเข้ามาถือหุ้นในสหกรณ์ในอัตราหุ้นละ 20 บาท โดยจัดแบ่งคุณสมบัติผู้สมัครออกเป็น 2 ประเภท คือ 1.ประเภทนักเรียน 2.ประเภทประชาชน โดยมีการแบ่งการถือหุ้นโดยมีข้อกำหนดว่า เด็กนักเรียนจะต้องถือหุ้น 1 หุ้น และประชาชนทั่วไปจะต้องถือหุ้น อย่างน้อย 5 หุ้น เป็นการสมัครสมาชิกก่อนแต่สามารถที่จะเพิ่มหุ้นใหม่ได้เรื่อย ๆ โดยไม่จำกัดได้

ในช่วงแรกที่ทำกรเปิดสหกรณ์ชุมชนนั้น ได้มีชาวบ้านสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกจำนวน 45 คน ระดมทุนทั้งสิ้น 7,050บาท เปิดดำเนินการค้าในรูปแบบสหกรณ์ร้านค้า โดยมีกรรมการฝ่ายต่าง ๆ จากทั้งโรงเรียน นักเรียนและชุมชน (สมชาย สมานตระกูล, สัมภาษณ์, 16 กุมภาพันธ์ 2553)

4.2 กระบวนการซื้อขาย แลกเปลี่ยนสินค้า

การนำสินค้ามาจำหน่ายให้แก่สมาชิกและคนในชุมชนนั้น ส่วนใหญ่ทางสหกรณ์จะจัดหาจากร้านค้าในตลาดหนองจอก โดยมีร้านค้าเจ้าประจำอยู่ 2 ร้าน คือร้านของคนจีนที่ชื่อ เจ้แก้ว(ขายขนม)และเจ้อ่า (ขายของใช้) เป็นร้านค้าที่ติดต่อซื้อของกันมาตั้งแต่แรกตั้งสหกรณ์ฯ แต่ในกรณีที่ร้านค้าทั้ง 2 ร้านไม่มีสินค้าที่ทางสหกรณ์ต้องการ ทางสหกรณ์ก็จะไปซื้อที่ห้างแมคโคร คาร์ฟูร์ที่อยู่ใกล้กัน โดยปกติแล้วทางสหกรณ์จะจัดหาสินค้ามาวางจำหน่ายโดยซื้อเป็นงวด ๆ ไป งวดละประมาณ 2-3 อาทิตย์ โดยมีราคาซื้อประมาณ 20,000-30,000 บาทต่องวด และในการซื้อสินค้าทางสหกรณ์จะซื้อลักษณะของเงินเชื่อก่อน และเมื่อนำมาขายให้แก่สมาชิกที่เป็นชาวบ้านและนักเรียนแล้ว เมื่อได้เงินพอกับราคาของสินค้าที่ซื้อด้วยเงินเชื่อมาก็จะเอาเงินไปให้ทางร้านค้าที่ซื้อสินค้ามา

ของที่เอามาขายในสหกรณ์นี้ เมื่อก่อนทางสหกรณ์ชุมชนฯเราจะใช้เป็นลักษณะของเงินเชื่อ ไปซื้อมาจากร้านค้าในตลาดหนองจอก เราซื้อสินค้าที่ร้านเขามา พอสิ้นเดือนก็เข้าไปเคลียร์ที่ แต่ปัจจุบันนี้ทางสหกรณ์ชุมชนฯ ค่อนข้างที่จะมีรายรับน้อย การไปซื้อสินค้ามาคราวทีละมาก ๆ นั้น พอสิ้นเดือนบางครั้งสินค้าขายไม่หมดก็ต้องควักทุนออกไปก่อน ทำให้เวลาทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย มันยุ่งยากและอาจเกิดข้อผิดพลาดได้ ตอนนี้อย่าปรับมาใช้วิธีการแบบซื้อสินค้าด้วยเงินสดแทน ก็สะดวกทั้งตัวเราที่เป็นผู้จัดการและการทำบัญชีด้วย (ปริญญา สมานตระกูล, สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2553)

แต่มาประมาณ 2-3 ปีมานี้ การซื้อสินค้ามาขายที่สหกรณ์นั้น ได้มีการปรับเป็นในลักษณะของการซื้อสินค้าด้วยเงินสดมาจำหน่าย เนื่องจากทางสหกรณ์มีรายรับไม่มากนัก เงินหมุนเวียนในการซื้อสินค้าจึงเกิดความไม่คล่องตัว บางเดือนอาจต้องหยิบทุนมาใช้ก่อนเพราะสินค้าที่วางจำหน่ายอยู่ยังไม่หมด จึงเป็นเหตุที่ต้องซื้อมาด้วยเงินสดเท่าที่จำเป็นต่อการขาย ขายหมดก็สามารถคิดต้นทุน กำไรได้อย่างชัดเจน

ซึ่งในส่วนของราคาสินค้าที่จำหน่ายให้แก่สมาชิกนั้น จะจำหน่ายให้ในอัตราราคาเท่ากับราคาท้องตลาด โดยแบ่งสินค้าเป็น 2 ประเภท คือ 1. สินค้าที่ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันแบ่งเป็นกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ ยาสามัญประจำบ้าน ขนม อาหารแห้ง ข้าวสาร ผงซักฟอก ยา สีฟัน เครื่องปรุงรส สินค้าเกี่ยวกับอุปกรณ์ไฟฟ้า ประปา เป็นต้น และ 2. สินค้าที่เกี่ยวกับการเรียนของเด็กนักเรียน ก็มีสมุด ไม้บรรทัด ปากกา ดินสอและอื่น ๆ เป็นต้น สำหรับสินค้าที่มียอดการจำหน่ายสูงคือ ข้าวสาร น้ำมันพืช และของที่ใช้ในครัวเรือน

นอกจากนี้แล้วสหกรณ์ยังมีส่วนช่วยเพิ่มพูนรายได้ให้กับสมาชิก เนื่องจากสมาชิกของสหกรณ์สามารถนำสินค้า ผลผลิตที่ผลิตขึ้นเองหรืออาหารมาวางจำหน่ายในสหกรณ์ชุมชนฯได้ด้วย เช่น ไข่ไก่ มะพร้าว ปลาย่าง ขนมไทย เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมอาชีพของคนในท้องถิ่นและเป็นแนวทางการสร้างรายได้เสริมให้ด้วยอีกทางหนึ่ง

อย่างในช่วงฤดูร้อนที่มีมะม่วงออกเป็นจำนวนมาก ก็จะมีแม่บ้านเอามะม่วงมาฝากวางขายที่สหกรณ์ ขายในราคาไม่แพง โลละ 10-20 บาท เพราะว่าที่บ้านของเขามีหลายต้น มะม่วงออกเยอะก็แบ่งมาวางขายด้วย ก็ช่วย ๆ กันเขาจะได้มีรายได้เพิ่มขึ้น (สุจิตรา มานยาชี, สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2553)

4.3 เงินปันผล

แรกเริ่มการดำเนินงานของสหกรณ์เป็นไปในรูปแบบที่เรียกหุ้นจากสมาชิก มียอดการจำหน่ายสินค้าหมุนเวียนในแต่ละเดือนประมาณ 100,000 -150,000 บาท ทำให้สมาชิก

ได้รับผลประโยชน์จากการซื้อสินค้าในทางตรง คือ มีการจัดแบ่งเงินปันผลให้กับสมาชิกในอัตราประมาณ 3 % ต่อปี โดยในระยะแรกนั้นจะจ่ายเงินปันผลคืนให้กับสมาชิกทุก 6 เดือน/ครั้ง ต่อมาได้ปรับเป็นรายปี การจ่ายเงินปันผลนั้นจะอาศัยของการประชุมชี้แจงรายละเอียด ยอดขายและผลกำไรที่ทางสหกรณ์จัดประชุมทุก 6 เดือน แต่ปัจจุบันจะจ่ายในช่วงสิ้นปี

“การจ่ายเงินปันผลของสหกรณ์นั้น เมื่อก่อนจะมีการจดจำนวนเงินที่สมาชิกแต่ละคนไปซื้อสินค้ามาทั้งปี แล้วจะแจ้งยอดว่าได้เงินปันผล 3% จากยอดที่ซื้อสินค้าเท่าไร แต่ปัจจุบันนี้ไม่มีการจดยอดเงินที่ซื้อสินค้าเลย แต่จะบอกเพียงว่าได้เงินปันผลเท่านั้น” (อัญชลิ ไต่ะมาจี, สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2553)

“เมื่อก่อนการจ่ายเงินปันผลจะจ่ายเวลาที่มีประชุมที่จะใช้เป็นเวทีชี้แจงรายละเอียดการทำงานของสหกรณ์ แต่ปัจจุบันนี้แทบจะไม่ค่อยมีการประชุม การจ่ายเงินปันผลจึงเปลี่ยนมาใช้วิธีการเข้าไปรับด้วยตนเองที่สหกรณ์” (เกษม รื่นสุข, สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2553)

ในช่วงระยะ 2-3 ปีที่ผ่านมา ยอดขายสินค้าของสหกรณ์น้อยลง จึงทำให้การจ่ายเงินปันผลไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับเงินคงเหลือจากกำไรสุทธิที่ได้ แล้วจึงค่อยนำมาเป็นเงินปันผลให้กับทางสมาชิก และก็มีผลกำไรส่วนหนึ่งที่สหกรณ์ได้รับก็จะมีกำไรคืนสู่ชุมชน ด้วยการที่ทางสหกรณ์ชุมชนบริจาคเงินให้แก่ชุมชนเพื่อนำไปสมทบทุนบำรุง ซ่อมแซม มัสยิด โรงเรียนและศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน

5. ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของสหกรณ์ร้านค้าชุมชน

5.1 เป็นเงินทุนหมุนเวียนในชุมชน

สหกรณ์ร้านค้าชุมชนนี้ เป็นแหล่งทุนหมุนเวียนในชุมชน ที่ช่วยให้เงินในชุมชนไม่ไหลออกไปข้างนอก เนื่องจากสหกรณ์ชุมชนนี้เป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้ามาซื้อสินค้าที่สหกรณ์ โดยเงินที่นำมาซื้อสินค้าก็จะหมุนเวียนอยู่ในชุมชน ในลักษณะของต้นทุนและกำไร คือ เงินที่เป็นต้นทุนก็จะกลับกลายมาเป็นทุนสำหรับซื้อสินค้าเข้ามาจำหน่ายในสหกรณ์ ส่วนกำไรที่ว่าสามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วนด้วยกันคือ ส่วนแรกนั้นได้จัดแบ่งไว้สำหรับค่าดำเนินการบริหารจัดการของสหกรณ์เป็นค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าจ้างพนักงานขาย และค่าจัดการอื่น ๆ ส่วนที่ 2 เป็นเงินปันผลที่สมาชิกจะได้กลับไปเมื่อเข้ามาซื้อสินค้า โดยทุก ๆ สิ้นปีจะมีการจ่ายเงินปันผลให้กับสมาชิกที่เข้ามาซื้อสินค้าในสหกรณ์ชุมชน ซึ่งเงินจำนวนนี้ก็จะกลายมาเป็นเงินที่สมาชิกจะนำมาซื้อสินค้าต่อไป ส่วนสุดท้ายเป็นเงินกำไรที่ทางสหกรณ์คืนให้กับชุมชน ซึ่งผลกำไรส่วนนี้จะเป็นส่วนที่แบ่งออกมาไว้สำหรับสนับสนุนการทำกิจกรรมภายในชุมชน โดยในแต่ละปีก็จะมีจำนวน

ไม่เท่ากัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผลการดำเนินงานของสหกรณ์ชุมชนนั้นว่าได้กำไรสุทธิเท่าไร แล้วจึงจัดสรรส่วนหนึ่งให้กับชุมชน

เงินที่ขายของได้จากสหกรณ์นั้นเราจะจัดแบ่งออกไว้เป็น 2 ส่วน ส่วนหนึ่งเราจะหักมาเป็นต้นทุนไว้สำหรับซื้อสินค้าเข้ามาขายในสหกรณ์ อีกส่วนหนึ่งจะเป็นผลกำไรของสหกรณ์ ซึ่งมีการจัดสรรออกเป็นส่วนย่อย ๆ อีก 3 ส่วน คือเป็นค่าดำเนินงานของสหกรณ์ เงินปันผล และให้กับชุมชน เช่น ในส่วนการดำเนินการบริหารของสหกรณ์ที่จะต้องมีการใช้จ่ายเรื่องของค่าน้ำ ค่าไฟและค่าจ้างพนักงานขาย ที่จะต้องจ่ายเป็นประจำทุก ๆ เดือน ส่วนเงินปันผลก็จะมีการปันผลเป็นรายปีทุก ๆ สิ้นปี โดยจะคิดให้ 3% จากยอดซื้อสินค้าทั้งปี และในส่วนสุดท้ายนั้นจะจัดไว้สำหรับเป็นการสนับสนุนกิจกรรมภายในชุมชนเช่น ตอนที่มัสยิดคอยรุดตักความีการปรับปรุงห้องส้วมนั้น ทางสหกรณ์ก็ได้ร่วมสมทบทุกในการซ่อมบำรุงด้วย หรือแม้กระทั่งศูนย์เด็กเล็ก ทางเราก็มีการจัดซื้อตุ๊กตาให้เพื่อไว้เล่นมให้เด็ก ๆ ได้มีตีกัน หรือบางครั้งเราก็ให้เป็นเงินบำรุงหรือทุนการศึกษาให้กับนักเรียนในโรงเรียนอิสลามลำไทร ซึ่งจะผ่านทางครูใหญ่ของโรงเรียนเป็นผู้รับมอบ” (ปริญา สมานตระกูล, สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2553)

การที่เราซื้อสินค้าจากสหกรณ์ชุมชนนั้น เราก็ได้เงินปันผลจากการซื้อสินค้าและยังเป็นการช่วยให้เงินไม่ออกไปนอกชุมชนเพราะถ้าเกิดเราซื้อสินค้าที่ห้างโลตัส คาร์ฟูร์ กำไรที่เกิดขึ้นก็จะเป็นกำไรของห้างพวกนั้น ชุมชนของเราก็จะไม่ได้อะไร ผู้ซื้อที่สหกรณ์ชุมชนของเราเอง เงินกำไรที่ได้มาก็ยังอยู่ในชุมชน เป็นต้นทุนและกำไรหมุนเวียนกันไป” (เกษม รื่นสุข, สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2553)

จากการดำเนินงานของสหกรณ์ร้านค้าชุมชน นั้น ทำให้มองเห็นถึงระบบการหมุนเวียนของเงินที่มีการหมุนเวียนจากสหกรณ์ร้านค้าชุมชนได้รับต้นทุน หมุนเวียนไปสู่สมาชิกในรูปแบบของเงินปันผล ผู้ชุมชนในรูปแบบของการสนับสนุนกิจกรรมภายในชุมชน หมุนเวียนเป็นวงจรต่างฝ่ายต่างเอื้อประโยชน์แก่กันและกัน

5.2 การเข้าถึงสินค้าอุปโภค และบริโภคในราคาที่เป็นธรรม

สหกรณ์ร้านค้าชุมชน เป็นสหกรณ์ที่พัฒนามาจากสหกรณ์ร้านค้าของโรงเรียน นับเป็นการขยายฐานการให้บริการที่กว้างขึ้น เพราะแต่เดิมสหกรณ์ให้บริการเฉพาะครู นักเรียน และบุคลากรของโรงเรียนเท่านั้น ต่อมาได้ขยายฐานการให้บริการไปสู่คน และกลุ่มคนรอบ ๆ โรงเรียนด้วยทำให้คนในชุมชนมีโอกาสในการเข้าถึงสินค้าอุปโภคและบริโภคในราคาที่เป็นธรรม อีกทั้งการขยายฐานการให้บริการของสหกรณ์ฯ แบบนี้ยังทำให้คนในชุมชนสามารถประหยัด

ค่าเดินทาง และตอบสนองต่อความต้องการใช้สินค้าได้อย่างรวดเร็ว อันสืบเนื่องมาจากที่ตั้งของสหกรณ์ฯ นั้นอยู่กลางชุมชน นั้นเท่ากับว่า คนในชุมชนไม่ต้องสิ้นเปลืองเวลาในการเดินทางทำให้สามารถประหยัดค่าใช้จ่าย และเมื่อมีความต้องการสินค้าใดก็จะสามารถเข้าถึงสินค้านั้นได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งแต่เดิมหากว่าคนในชุมชนต้องการซื้อสินค้าอุปโภค บริโภค หรือของใช้ในครัวเรือนที่นอกเหนือจากผักสด เนื้อปลาที่หาเองได้นั้น คนในชุมชนจะต้องเดินทางไปซื้อสินค้าในตัวเขตหนองจอก ซึ่งระยะจากตัวชุมชนไปหนองจอกนั้น มีระยะทางที่ไกลพอสมควร

เมื่อก่อนที่สหกรณ์อยู่ในโรงเรียน เราก็ไม่กล้าเข้าไปซื้อของมากนัก แต่พอสหกรณ์ประกาศว่าให้คนภายนอกไปสมัครเป็นสมาชิก เราจึงกล้าเข้าไปซื้อของที่สหกรณ์มากขึ้น ถือว่าเป็นอะไรที่ดีมาก เพราะแต่ก่อนเราต้องออกไปซื้อของข้างนอก ต้องเสียเงินเสียเวลา แถมบางครั้งก็ไม่ได้ในสิ่งที่ต้องการอีก(สิรินารถ หวังสะเลียบ, สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2553)

อีกทั้งบางคนก็ไม่มีรถไปเอง ต้องอาศัยรถโดยสารในการเดินทาง ซึ่งสำหรับชุมชนคอยรถตี๊กานี้แล้ว การเดินทางออกนอกชุมชนหรือเข้ามาในชุมชน ยังถือว่าไม่ได้สะดวกมากนัก ถึงแม้ว่าจะมีรถโดยสารประจำทางก็ตาม เพราะจำนวนรถโดยสารประจำทางที่วิ่งผ่านชุมชนนั้นมีน้อย ทำให้ผู้โดยสารรอนาน ประกอบกับลักษณะการเดินทางที่ไม่มีเวลาแน่นอน เพราะบางครั้งอาจจะรอแค่ 30 นาที หรือมากกว่านั้น เป็นสถานการณ์ที่ไม่อาจจะคาดเดาได้เลย

ตอนแรก ๆ การเดินทางออกไปซื้อของข้างนอก ลำบากมาก เพราะต้องรอรถเป็นเวลานาน แถมบางครั้งก็ไม่มีรถ ไม่รู้เหมือนกันว่าทำไม เพราะไม่เคยมีใครมาบอกว่ารถจะมีหรือไม่มี บางวันก็รอนาน บางวันก็เบียดเดียว แต่บางวันก็ไม่มี หากต้องจะออกไปซื้อของใช้ที่จำเป็นจริง ๆ ก็ลำบาก (ชลมา สมานตระกูล, สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2553)

นอกจากนั้น สหกรณ์ร้านค้าชุมชน ยังได้ตอบสนองต่อกลุ่มผู้สูงอายุ และผู้ด้อยโอกาส เพราะการที่มีสหกรณ์อยู่ในชุมชนทำให้กลุ่มผู้สูงอายุ และผู้ด้อยโอกาส มีโอกาสในการจับจ่ายสินค้า และสามารถเข้าถึงสินค้าได้อย่างสะดวกสบาย เพราะแต่เดิมกลุ่มผู้สูงอายุ และผู้ด้อยโอกาส หากมีความต้องการจะซื้อสินค้าใดก็ต้องขอความช่วยเหลือจากลูกหลาน ญาติ และคนรู้จักในชุมชน หรือบางครั้งก็อาจจะฝากซื้อกับคนที่ออกไปซื้อของข้างนอกชุมชน ทำให้ในบางครั้งต้องใช้เวลาในการรอค่อนข้างนาน แถมอาจจะไม่ได้สินค้าตามที่ต้องการอีกด้วย

เมื่อก่อนนะ เวลาจะซื้อของก็ต้องรอคนอื่นเขาออกไปข้างนอกถึงจะได้ซื้อ ฉันไปซื้อเองไม่ไหวเหนื่อยมันไกล แต่พอมีสหกรณ์นะ เวลาดันอยากได้อะไรฉันก็เดินมาซื้อเองไม่ต้องลำบากรอใครออกไป ได้ของตามต้องการอีกด้วย (ฉัญชลิ ใต้ะมางี, สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2553)

ปัจจุบันสหกรณ์ร้านค้าชุมชน ยังเป็นหน่วยหนึ่งทางด้านเศรษฐกิจที่ได้สร้างความเป็นธรรมในการบริโภคสินค้าให้กับคนในชุมชนได้อีกด้วย เพราะสินค้าที่สหกรณ์ร้านค้าชุมชนนำมาจำหน่ายนั้นได้สร้างฐานความเป็นธรรม ทั้งในเรื่องราคา คุณภาพ และการให้บริการ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะสินค้านั้นเป็นของคนในชุมชนที่นำมาฝากจำหน่าย จึงได้รับการคัดสรรมาอย่างดี หรือแม้แต่สินค้าที่มาจาก การนำเข้าก็ได้รับการคัดสรรโดยคณะกรรมการ ดังนั้นเรื่องคุณภาพของสินค้าจึงเป็นสิ่งที่คนในชุมชนไว้วางใจ เมื่อนำมาจำหน่ายก็สามารถจำหน่ายได้ในราคาที่ไม่สูงมากนัก เพราะร้านค้าสหกรณ์ชุมชนเป็นร้านค้าที่บริหารงานในรูปแบบของคณะกรรมการ ซึ่งไม่ถูกผูกขาดราคา ไม่เอาัดเอาเปรียบผู้บริโภค ไม่ว่าจะ เป็นคณะกรรมการของสหกรณ์ร้านค้า หรือผู้บริโภค ก็ล้วนเป็นคนในชุมชนเดียวกัน ดังนั้น สหกรณ์ร้านค้าชุมชนถือได้ว่าเป็นหน่วยทางเศรษฐกิจหนึ่งของชุมชนที่ทำให้คนในชุมชนสามารถเข้าถึงสินค้าอุปโภค และบริโภคในราคาที่เป็นธรรมได้เป็นอย่างดี

ทุกวันนี้รู้สึกดีมากที่ทำให้คนในชุมชนรู้สึกว่าสหกรณ์เป็นเหมือนตัวแทนของพวกเขา เพราะไม่ว่าจะขายอะไร ซื้ออะไร ขายเท่าไร ขายอย่างไร ก็จะต้องผ่านการประชุมเพื่อพูดคุยกันว่า ช่วงนี้ต้องซื้ออะไร ตั้งราคาสินค้าเท่าไร หรือแม้แต่การคัดเลือกสินค้าที่นำไปสู่คุณภาพที่ดีให้กับสมาชิก (สวัสดิ์ ปิติลและ, สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2553)

สหกรณ์ทำให้เรารู้สึกเหมือนกับเราไม่ถูกเอาเปรียบ เพราะของที่สหกรณ์เอามาขายนั้นล้วนแต่เป็นของดี ราคาไม่แพง และที่สำคัญ คือ เรารู้สึกว่า เราไม่ถูกเอาเปรียบ เพราะเขามีระบบคณะกรรมการคอยถ่วงถ่วงให้เรา แล้วคณะกรรมการที่พูดถึงก็คือ พวกเรานั่นเอง (กิติมา บินอูมา, สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2553)

จะเห็นได้ว่า สหกรณ์ร้านค้าชุมชนนี้ ทำให้คนในชุมชนมีโอกาสในการเข้าถึงแหล่งสินค้าอุปโภค และบริโภคในราคาที่เป็นธรรมได้อย่างทั่วถึงทุกกลุ่มคนไม่ว่าจะเป็นกลุ่มแม่บ้าน คนทั่วไปหรือแม้กระทั่งผู้สูงอายุ ก็สามารถจะเข้ามาใช้บริการได้อย่างสะดวกสบาย นอกจากนี้สหกรณ์ฯยังมีส่วนทำให้การตอบสนองต่อความต้องการสินค้าเป็นไปได้อย่างรวดเร็วและประหยัด เพราะเมื่อเวลาต้องการสินค้าสามารถหาซื้อได้ที่สหกรณ์ฯไม่ต้องเดินทางออกไปซื้อถึงในหนองจอก และยังเป็นการประหยัดค่าเดินทาง อีกทั้งยังมีระบบคณะกรรมการที่คอยถ่วงถ่วงตรวจสอบเรื่องความเป็นธรรมให้กับสมาชิก ไม่ว่าจะ เป็นเรื่องคุณภาพ ราคา และการบริการ

5.3 สร้างความสัมพันธ์และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

ในการดำเนินกิจกรรมของสหกรณ์ไม่ว่าจะเป็นการเข้ามาซื้อของหรือนำสินค้ามาฝากวางขายนั้น การที่คนในชุมชนได้เข้ามาใช้บริการมาจับจ่ายซื้อสินค้า ได้ทำให้คนมีโอกาสได้พบปะพูดคุยกัน ประกอบกับสถานที่ตั้งของสหกรณ์นี้ ตั้งอยู่ในบริเวณโรงเรียน ซึ่งใกล้กับที่ตั้งของมัสยิด ได้ทำให้เวลาที่มีคนมาทำพิธีละหมาดที่มัสยิดก็จะเข้ามาทักทายกัน มานั่งพูดคุยกันตรงบริเวณด้านข้างสหกรณ์บ้าง

เวลามาซื้อของที่สหกรณ์ ส่วนใหญ่ก็จะเจออรัญญาที่เป็นคนขายของบ๋อยที่สุด ส่วนคนอื่นก็มีมาเจอที่สหกรณ์บ้าง มีการทักทายถามสารทุกข์สุกดิบกัน เพราะว่าบางคนเราก็ไม่ได้เจอเขาทุกวัน อย่างวันนี้ก็มาเจอป่าสำเนียงที่นี้เพราะบ้านฉันอยู่ท้ายชุมชน ๆ นานเจอกันที (มาเรียม สลามเต๊ะ, สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2553)

นอกจากนี้กิจกรรมต่าง ๆ ของสหกรณ์เช่น การเข้าร่วมประชุมเพื่อชี้แจงการดำเนินงานทุกสิ้นปี การมารับเงินปันผล หรือแม้กระทั่งการเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเสนอแนะการจัดการสินค้ามาวางจำหน่ายนั้น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทำให้คนในชุมชน ที่ต่างคนต่างอยู่ในบ้านของตนเอง ได้มีโอกาสเข้ามาร่วมกิจกรรม เข้ามาพบปะพูดคุยกัน ได้สอบถามความเป็นอยู่ของแต่ละคนกันมากขึ้น

“เวลาถึงสิ้นปีทีนั้น ทางสหกรณ์ก็จะมีการจัดประชุมชี้แจงรายละเอียดการดำเนินงานของสหกรณ์ว่ามีรายรับ รายจ่ายเท่าไร และก็จะมีการจ่ายเงินปันผลให้กับสมาชิกด้วย คนที่เป็นสมาชิกก็จะเข้ามาร่วมประชุมกัน” (ซัลมา สมานตระกูล, สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2553)

กิจกรรมของสหกรณ์นอกจากจะสร้างความสัมพันธ์ให้กับคนในชุมชนแล้วยังสร้างรูปแบบการช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้อีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการปันผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมของสหกรณ์ร้านค้าชุมชนที่ได้นำไปสู่การช่วยเหลือชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การให้เงินสนับสนุนในการพัฒนาชุมชน พัฒนาศูนย์เด็กเล็ก ตลอดจนการเป็นผู้สนับสนุนช่วยเหลืองานบุญ ประเพณีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน

ตอนที่ทางสหกรณ์จ่ายเงินปันผลให้กับสมาชิกนั้น จะมีเงินส่วนหนึ่งที่ทางสหกรณ์แบ่งไว้สำหรับให้กับทางชุมชนไว้ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ แต่จำนวนเงินจะมากหรือน้อยนั้น ก็จะขึ้นอยู่กับผลกำไรของสหกรณ์ในแต่ละปี อย่างปีที่มัสยิดมีการซ่อมบำรุงสหกรณ์ก็นำเงินไปช่วยในการซ่อมแซมต่อเติมห้องน้ำ หรืออย่างปีถัดมาที่นำเงินไปช่วยศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเรื่องการหาซื้อตู้เย็นมาให้กับทางศูนย์ฯไว้ใช้แช่นมให้เด็ก ๆ หรือเมื่อ 2 ปีก่อนที่สหกรณ์ได้นำเงินไปให้กับทางโรงเรียนอิสลามล่าไทรไว้เป็น

ทุนการศึกษาของเด็ก ๆ ในชุมชน (สิรินารถ หวังสะเลิบ, สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2553)

ในส่วนของสมาชิกของสหกรณ์ร้านค้าชุมชน ก็จะได้รับเงินปันผลที่ได้จากกระบวนการซื้อ ขายสินค้า ซึ่งจะถูกจัดสรรให้ในช่วงปลายปีของทุกปี ส่วนที่จะมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับปริมาณการจับจ่ายของแต่ละคน ดังนั้น หากสมาชิกคนใดอยากจะได้เงินปันผลมาก ก็ต้องซื้อสินค้าของสหกรณ์ในปริมาณที่มากตามไปด้วย ซึ่งสุดท้ายสมาชิกของสหกรณ์ก็จะได้รับผลประโยชน์จากการจับจ่ายนั่นเองในรูปแบบของเงินปันผล หรือบางครั้งก็อาจจะมีการเปิดรหัสสมาชิกของสหกรณ์ในรูปแบบของคริวเรื่อน เช่น หนึ่งคริวเรื่อนอาจจะเป็นสมาชิกสหกรณ์เพียงแค่หนึ่งคนก็ได้ หรือจะเป็นมากกว่าหนึ่งก็ได้ แต่โดยส่วนมากจะเป็นแค่หนึ่ง เพราะเมื่อสมาชิกในครอบครัวคนใดไปซื้อของที่สหกรณ์ก็จะถูกบันทึกไว้ในรหัสของสหกรณ์ที่ครอบครัวนั้นเป็นสมาชิกอยู่ ซึ่งส่งผลให้ครอบครัวนั้นได้รับเงินปันผลในจำนวนที่มากตามปริมาณการจับจ่ายของคนในครอบครัว

เวลาไปซื้อของที่สหกรณ์นั้น ไม่ว่าจะจะเป็นเด็ก ๆ ไปซื้อขนมหรือว่าจะคนเป็นคนในครอบครัวคนอื่น ๆ ที่จะไปซื้อพวกข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่บ้านจะลงเป็นชื่อของแม่คนเดียว เพราะว่าจ่ายเงินปันผลของสหกรณ์ จะขึ้นอยู่กับจำนวนสินค้าที่เราซื้อ ถ้าเราซื้อเยอะก็จะได้เงินปันผลคืนเยอะ ที่บ้านก็เลยให้ใช้เป็นชื่อแม่คนเดียว เพราะว่าเวลาจ่ายเงินปันผลก็จะได้เงินเยอะหน่อยได้เป็นก้อน และที่สำคัญก็ไม่รู้ว่าจะแยกชื่อทำไมในเมื่อก็อยู่บ้านเดียวกัน ถ้าซื้อหลายชื่อเงินก็แยกไปทางนี้ทางโน้น ผู้ซื้อชื่อเดียวได้เงินเป็นก้อนมากกว่าอีก (จินตนา สมานตระกุล, สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2553)

การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของสหกรณ์ร้านค้าชุมชนนั้น เป็นการเปิดโอกาสให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนพูดคุยกันของคนในชุมชน อีกทั้งยังเป็นการกระจายผลประโยชน์ให้กับสมาชิกของสหกรณ์โดยเท่าเทียมกัน จะเห็นได้จากกระบวนการปันผลที่ใช้เกณฑ์การจับจ่ายมาใช้ เช่น สมาชิกคนใดมีความสามารถในการจับจ่ายสินค้าได้มาก ก็จะได้เงินปันผลที่มากตามไปด้วย ส่วนในระดับชุมชน ก็จะนำไปสู่การสร้างรูปแบบการช่วยเหลือกันผ่านการจัดสวัสดิการในการพัฒนาชุมชน เพราะเงินปันผลส่วนหนึ่งก็จะถูกนำมาพัฒนาชุมชนในรูปแบบของการให้เงินสนับสนุน ไม่ว่าจะเป็นการสมทบทุนสร้างห้องน้ำ พัฒนาศูนย์เด็กเล็ก เป็นต้น จะเห็นได้ว่าหลักการกระจายผลประโยชน์ให้กับสมาชิกเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญมากต่อกระบวนการดำเนินงานของสหกรณ์เพราะจะทำให้สหกรณ์นั้นสามารถพัฒนาไปสู่การช่วยเหลือเกื้อกูลกันทั้งในระดับครอบครัว และชุมชน

5.4 การบริโภคสินค้าที่ไม่เกินความจำเป็น

เดิมที่สหกรณ์ร้านค้าชุมชน เป็นสหกรณ์ที่พัฒนามาจากสหกรณ์โรงเรียน จึงทำให้สินค้าส่วนใหญ่ที่วางจำหน่ายอยู่จะเป็นสินค้าที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนของเด็กนักเรียนและครูเท่านั้น ต่อมาเมื่อได้มีการพัฒนามาเป็นสหกรณ์ร้านค้าชุมชน จึงได้มีการปรับเปลี่ยนเพิ่มประเภทของสินค้าให้มีความหลากหลายมากขึ้น โดยการเพิ่มสินค้าประเภทของใช้ในครัวเรือน ของใช้ทั่วไปในแต่ละบ้าน นำเข้ามาจำหน่ายภายในสหกรณ์ ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการสินค้าในครัวเรือนของคนในชุมชน

ตอนแรก ๆ นั้นสหกรณ์ที่เป็นสหกรณ์โรงเรียนมาก่อน ของที่ขายก็มีแต่พวกดินสอ ยางลบ ปากกา กระดาษที่เด็กใช้กัน แค่นั้นแหละ ไม่มีของใช้มาจำหน่าย แต่พอเขาเปลี่ยนให้ชุมชนมาจัดการเอง ของที่วางขายก็มีเปลี่ยนแปลง เพิ่มพวกของใช้ในบ้าน สบู่ ยาสีฟัน ยาสระผม ผงซักฟอก แล้วก็มีพวกของใช้ในครัวด้วย พวกน้ำปลา น้ำตาล ผงปรุงรส กะปิ มีหมดทุกอย่าง (สุไล้ สมานตระกูล, สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2553)

อย่างไรก็ตาม การเพิ่มสินค้าประเภทครัวเรือนเข้าไปจำหน่ายในสหกรณ์แล้วนั้นก็ยังไม่สามารถที่จะตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนได้อย่างครบถ้วน เนื่องจากคนในชุมชนยังคงมีความต้องการสินค้าจำพวกอุปกรณ์ไฟฟ้าและประปาอีก ทั้งนี้เนื่องจากเวลาเครื่องใช้ไฟฟ้าหรือประปาเสียไม่มากนัก คนในชุมชนจะเป็นผู้ทำการซ่อมแซมเอง แต่ในส่วนของวัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ซ่อมแซมนั้นไม่มี ก็จะต้องเดินทางไปซื้อในตัวหนองจอก ซึ่งจะทำให้ลำบากในเรื่องของการเดินทางและเสียเวลามากขึ้น ดังนั้นจึงได้มีการเสนอแนะให้กับทางสหกรณ์ว่าน่าจะจัดหาสินค้าประเภทนี้มาจำหน่ายให้แก่คนชุมชน เพราะว่าอุปกรณ์การซ่อมบำรุงและวัสดุที่เกี่ยวข้องกับไฟฟ้าและประปา เป็นสินค้าที่ชุมชนมีความต้องการเป็นอย่างมาก ซึ่งในต่อมาไม่นานทางสหกรณ์ก็ได้มีการจัดบริการหาสินค้าอุปกรณ์ไฟฟ้าและประปา รวมถึงสินค้าก่อสร้างจำพวกตะปูมาวางจำหน่ายให้ เพราะคิดว่าน่าจะจำเป็นสำหรับใช้ในการซ่อมแซมสิ่งของต่าง ๆ ด้วย

ช่วงแรก ๆ ที่เปลี่ยนจากสหกรณ์โรงเรียนมาเป็นสหกรณ์ชุมชนนั้น ของที่ขายในสหกรณ์ก็มีเพิ่มขึ้นมาเยอะ มีพวกของใช้ในครัว ของใช้ทั่วไป แต่รู้สึกว่ตอนแรก ๆ ยังไม่มีพวกอุปกรณ์ไฟฟ้าประปา เพิ่งจะเริ่มมีมาหลัง ๆ นี้ได้ไม่นานนัก เพราะว่าแต่ละบ้านเวลาไฟเสียหรือท่อประปาแตกบ้างหรือจะต่อใหม่ก็ตาม เวลาซ่อมเขาจะทำกันเองแต่เขาก็ต้องออกไปซื้อวัสดุอุปกรณ์ไกลถึงตัวหนองจอก เวลาไปซื้อก็ซื้อไม่ก็อย่างก็จะต้องค่ารถและเสียเวลาอีก พวกเราจึงแนะนำให้สหกรณ์หาของพวกนี้มา

ชาย จนในที่สุดสหกรณ์รับข้อเสนอและได้เพิ่มสินค้าประเภทนี้เข้ามาวางจำหน่ายในสหกรณ์จนถึงปัจจุบันนี้ (เสน่ห์ ปิติลและ, สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2553)

นอกจากนี้ทางสหกรณ์ร้านค้าชุมชน ยังเปิดโอกาสให้คนในชุมชนสามารถที่จะนำผลผลิตของตนเองมาวางจำหน่ายภายในสหกรณ์ได้ ไม่ว่าจะเป็นผลผลิตที่ตัวเองปลูกหรือจะเป็นผลผลิตจากการประกอบอาชีพ อย่างเช่น คนที่ไปกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านมาประกอบอาชีพทำขนมไทยขายหรือทำอาหารสำเร็จรูปขายนั้น ทางสหกรณ์ร้านค้าชุมชนจะเข้ามาสนับสนุนเป็นตลาดรองรับผลผลิตให้สามารถนำสินค้าและผลผลิต มาวางจำหน่ายได้โดยไม่คิดหักเปอร์เซ็นต์จากการขายใด ๆ ทั้งสิ้น

ช่วงนั้นที่ฉันเอาเงินจากกองทุนหมู่บ้านมาลงทุนทำขนมขาย หวังขายของให้ได้กำไรพอมีรายได้บ้างนั้น พอทำขนมเสร็จ ในตอนแรกฉันก็ใส่ถุงใส่ตะกร้าแล้วเดินหัวไปขายตามบ้านแต่ละหลัง ๆ บางวันก็หมดไวบางวันก็เหลือ มีอยู่วันหนึ่งฉันไปขายขนมให้กับคนขายของที่สหกรณ์ เขาเห็นฉันเดินถือของขายไปทั่วชุมชนแล้วคงจะสงสารฉัน อยากช่วยให้ขายหมดไว ๆ เขาก็ชวนให้เอาขนมมาวางขายที่นี้ มาฝากเป็นบางส่วนก็ได้เดี๋ยวเขาจะช่วยขายให้ (มาเรียม สลามเต๊ะ, สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2553)

ต่อมามีสมาชิกบางคนมีความคิดว่าควรจะนำอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้า เช่น หม้อหุงข้าว กระจกน้ำร้อน โทรศัพท์มือถือ อุปกรณ์ตกแต่งมือถือ สินค้ากีฬาซีพ และสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่ทันสมัยมาจำหน่ายบ้าง ก็น่าจะดี เมื่อมีการประชุมคณะกรรมการก็ได้นำเสนอความคิดเห็นไป แต่คณะกรรมการก็เห็นว่า สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ไม่ก่อให้เกิดความประหยัด อีกทั้งยังอาจจะเป็นการสนับสนุนส่งเสริมให้คนในชุมชนอุปโภค บริโภคสินค้าฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น จึงเห็นว่าไม่สมควรที่สหกรณ์ร้านค้าชุมชนจะสนับสนุนแนวคิดนี้

เคยมีสมาชิกบางคนมาพูดคุยกับพี่ว่า ในสหกรณ์ของเราน่าจะมีของพวกเครื่องใช้ไฟฟ้า มีหม้อหุงข้าว มือถือ สินค้ากีฬาซีพของวัยรุ่นมาขายบ้าง ทางพี่ที่เป็นคนขายของประจำอยู่แล้วก็บอกว่า ของพวกนี้มันไม่จำเป็นสำหรับทุกคน แต่ถ้าบ้านไหนหรือใครจำเป็นที่จะต้องใช้ เขาคงต้องหาซื้อมาใช้เอง เอาของพวกนี้มาขายในสหกรณ์ก็เหมือนยังเป็นการส่งเสริมกัน ทำให้คนเห็นบ่อย ๆ แล้วคนนะพอเห็นของใหม่ ๆ หรือของแปลกชนิด ก็จะมีอยากมาซื้อ มันก็เท่ากับว่าส่งเสริมให้เขาซื้อฟุ่มเฟือยอีก อย่างพวกสินค้ากีฬาซีพนี่ พี่ยังเห็นด้วยที่จะไม่เอามาวางขายเพราะว่า จะยังเป็นการส่งเสริมให้เด็ก ๆ แต่งตัวกันมากขึ้น สิ้นเปลืองเงินแล้วไม่พอ ยังจะทำให้

เด็กใจแตกอีก พี่ว่าไม่ดีหรือกะสินค้าพวกนี้ (อรัญญา สุขสบาย, สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์ 2553)

วิสัยทัศน์การดำเนินงานของสหกรณ์ร้านค้าชุมชน เป็นวิสัยทัศน์ที่เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ไม่ว่าจะเป็นการเข้ามาจับจ่าย ร่วมเสนอแนะแนวทางในการจัดหาสินค้าที่ให้ตรงกับความต้องการของคนในชุมชน รวมถึงการสนับสนุนที่จะเป็นตลาดในการรองรับผลผลิตของชาวบ้าน ได้ทำให้การสินค้าในสหกรณ์นั้นมีความหลากหลายและเป็นสินค้าที่ตรงกับความต้องการของคนทุกกลุ่มในชุมชน มีสินค้าตั้งแต่ประเภทของใช้ในครัวเรือน ยาสามัญประจำบ้าน เครื่องเขียนสำหรับเด็ก อุปกรณ์ไฟฟ้า กระจา ตะปู หรือแม้กระทั่งอาหารสด จำพวกเนื้อไก่ หรืออาหารสำเร็จรูป แกงถุงหรือขนมหวาน เป็นต้น แต่ก็ไม่ได้สนับสนุนให้ชุมชนเกิดความฟุ้งเฟ้อผ่านการบริโภค อุปโภคสินค้า ดังนั้น สหกรณ์ร้านค้าชุมชนจึงมีแนวคิดที่จะจำหน่ายเฉพาะสินค้าที่จำเป็นเท่านั้น

6. สหกรณ์ร้านค้าชุมชนกับการพัฒนาชุมชน

6.1 ก่อให้เกิดการรวมกลุ่ม การจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าชุมชนได้ทำให้เกิดการรวมกลุ่มของคนในชุมชน ที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ ความต้องการซื้อสินค้าในราคาที่เป็นธรรม ได้ทำให้คนในชุมชนเกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อขยายจากสหกรณ์โรงเรียนสู่สหกรณ์ร้านค้าชุมชน ให้สหกรณ์ร้านค้าชุมชนเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าเอง และเมื่อชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการเอง ก็ทำให้สินค้าที่มาวางจำหน่ายนั้น ก็จะอยู่ในราคาที่เป็นธรรม ไม่เอารัดเอาเปรียบ ซึ่งต่างกับที่คนในชุมชนต้องเข้าไปซื้อของที่ห้างหรือร้านค้าในตัวหนองจอก ที่ในกระบวนการซื้อขายจะผ่านพ่อค้าคนกลางก่อนนั้น ได้ทำให้ราคาสินค้าถูกปรับเปลี่ยนไปในราคาที่สูงขึ้นเกิดความเป็นจริง รวมถึงการเกิดสหกรณ์ร้านค้าชุมชนนี้ยังก่อให้เกิดการรวมกลุ่มกันซื้อสินค้าในรูปแบบครัวเรือนละหนึ่งรายชื่อ เพื่อที่จะเป็นการรักษาผลประโยชน์ในเรื่องของการรับเงินปันผล เนื่องจากเงินปันผลที่ได้จากทางสหกรณ์นั้น จะขึ้นอยู่กับยอดของการซื้อสินค้าของแต่ละบุคคล ถ้ายอดซื้อน้อยก็จะได้ปันผลน้อย แต่ถ้ายอดซื้อมีมากก็จะได้เงินปันผลมาก ถ้าแต่ละคนต่างคนต่างซื้อก็จะได้เงินปันผลในจำนวนน้อย ไม่สามารถที่จะได้เป็นเงินก้อน ซึ่งต่างกับการรวมกลุ่มกันซื้อเพราะในหนึ่งครอบครัวที่รวมกันซื้อนั้น กำลังการซื้อก็จะมากขึ้น การได้เงินปันผลในปลายปีก็จะได้จำนวนมากเป็นก้อนไม่กลายเป็นเบี้ยหัวแตก

6.2 การสร้างทุนทางสังคมในชุมชน จากการดำเนินงานของสหกรณ์ร้านค้าชุมชนได้ทำให้เกิดการสร้างทุนทางสังคมอย่างน้อย 3 ประการด้วยกัน คือ (1) การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่ว่าจะเป็นการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนนำสินค้าที่ผลิตเองมาวางจำหน่ายได้โดยที่สหกรณ์ไม่ได้คิดกำไร หรือตัดเปอร์เซ็นต์ค่าสถานที่วางจำหน่าย หรือแม้แต่มอบเงินปันผลให้กับชุมชนใช้ใน

การพัฒนา (2) การไว้เนื้อเชื่อใจ โดยสหกรณ์ร้านค้าชุมชนให้สิทธิกับสมาชิกด้วยการให้สินเชื่อสินค้าได้ภายในหนึ่งเดือน เป็นความไว้เนื้อเชื่อใจกันของคนในชุมชน ทำให้สหกรณ์ร้านค้าชุมชนเป็นที่พึ่งหนึ่งของคนในชุมชนในยามที่ประสบภาวะปัญหาด้านเศรษฐกิจ (3) การเอื้ออาทรต่อกัน โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส จะเป็นกลุ่มที่ได้รับความเอื้ออาทรจากการดำเนินกิจกรรมของสหกรณ์มากที่สุด เพราะการมีสหกรณ์ร้านค้าชุมชนทำให้กลุ่มคนเหล่านี้ได้รับความเอื้ออาทรจากกลุ่มลูกหลาน จากสมาชิกของสหกรณ์ที่เข้ามาใช้บริการ ซึ่งลักษณะการจับจ่ายก็จะเอื้อไปถึงกลุ่มผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาสด้วย เป็นการจับจ่ายที่ไม่ได้เป็นการฝาก แต่เป็นความระลึกถึง

การสร้างทุนทางสังคมทั้ง 3 ประการข้างต้นทำให้ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดตี๊กว่าเป็นชุมชนที่มีความรัก ความผูกพันกันมากขึ้น อันเนื่องมาจากกิจกรรมของสหกรณ์ร้านค้าได้ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนดีขึ้น จากการได้พบเจอกัน พูดคุยกัน แลกเปลี่ยนสุข บำบัดทุกข์ จนนำไปสู่ความรู้สึกเอื้ออาทรต่อกัน ความรู้สึกเป็นทุกข์-สุขร่วมกัน ไม่เพียงแต่คนในชุมชนเท่านั้นที่มีความรู้สึกเช่นนี้ แม้แต่กับองค์กร (สหกรณ์ร้านค้าชุมชน) เมื่อสมาชิกสามัญได้พัฒนาไปสู่ความเป็นเจ้าของร่วมก็ทำให้เกิดความรัก ความผูกพัน ต่อสหกรณ์ร้านค้าชุมชนได้เช่นกันจนกลายเป็นความรู้สึกร่วมกันของคนทั้งชุมชนว่า “สหกรณ์ร้านค้าชุมชน” เป็นสมบัติของคนทุกคนในชุมชน

6.3 การพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจ การจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าชุมชน ก่อให้เกิดการสร้างรูปแบบการพึ่งตนเองด้านเงินทุน ทำให้เงินทุนในชุมชนหมุนเวียน ส่วนด้านการบริโภคสินค้า ที่ชุมชนเป็นคนจัดการบริหารเอง ก็ทำให้ไม่เสียเปรียบ เสียดุลการค้าให้กับภายนอกชุมชนทั้งหมด เพราะสินค้าที่นำมาจำหน่ายในสหกรณ์ร้านค้าชุมชนนั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นจากชุมชนเองจึงทำให้เงินไม่ไหลออกนอกชุมชน ไม่อยู่ในมือของกลุ่มนายทุน ซึ่งสุดท้ายทำให้ชุมชนสามารถพัฒนาความเจริญได้เอง เพราะการพัฒนาชุมชนส่วนหนึ่งได้พึ่งพิงเงินทุนที่เกิดจากกระบวนการของสหกรณ์มาใช้ในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน และผลสุดท้ายของการจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้า ก็คือ การที่คนในชุมชนหันมาใช้บริการของสหกรณ์ร้านค้าชุมชนมากขึ้น ก็จะทำให้ชุมชนสามารถตัดสินใจได้ด้วยตัวเอง เพราะไม่ได้พึ่งพิงห้างสรรพสินค้า หรือร้านสะดวกซื้อ ที่สำคัญคือ ชุมชนมีความเป็นตัวของตัวเองในทางความคิด เป็นอิสระที่จะเลือกบริโภคได้อย่างเสรี ไม่ถูกรอบงำ ไม่บริโภคสินค้าที่ฟุ่มเฟือย เป็นต้น

กองทุนชะกาต

1. ความเป็นมาในการจัดตั้งกองทุน

ชะกาต เป็นกองทุนที่สร้างขึ้นตามหลักการของศาสนาอิสลามโดยสากล ส่วนในชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดตักวานั้นมีการสันนิษฐานกันว่า กองทุนชะกาตมีการกระทำกันมานานแล้วตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ

การออกชะกาตนั้น เราทำกันมานานแล้ว ตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ โดยส่วนใหญ่จะยึดถือปฏิบัติกันตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม หากละเว้นไม่บริจาคชะกาตก็จะเป็นบาป แต่หากว่าทำก็จะได้ผลบุญ (ถาวร สมานตระกูล และ ชิดล ปีดิลและ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2553)

นอกจากนี้จากการศึกษาายังพบว่า การออกชะกาตในปัจจุบันของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดตักวานั้นยังเป็นการพยายามที่จะทำให้บทบัญญัติทางศาสนาเป็นสิ่งที่จับต้องได้ เพื่อกระตุ้นให้ตระหนักถึงความสำคัญของชะกาต กล่าวคือ ต้องการที่จะให้คนรุ่นหลังได้เห็นถึงรูปธรรมของบทบัญญัติด้วยการถือปฏิบัติกันอย่างจริงจัง ส่วนอีกประการหนึ่งที่น่าจะกล่าวถึงที่มาของการออกชะกาต ก็คือ ผลสืบเนื่องจากการที่ว่า การออกชะกาตนั้นเป็นบัญญัติตามหลักการศาสนาอันน่าจะมาพร้อมกับการเข้ามาอาศัยอยู่ของชาวมุสลิมจนมีการรวมตัว ขยายกันจนกลายเป็นชุมชนได้เช่นกัน

การออกชะกาตของเรานั้น มีเป้าหมายหลักที่ต้องการให้หลักการทางศาสนาอิสลามเป็นรูปธรรมที่สามารถจับต้องได้ ต้องการที่จะกระตุ้นให้ตระหนักถึงความสำคัญ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ซึ่งหมายถึง การสนับสนุนให้กองทุนชะกาตเป็นสื่อกลางในการบริหารจัดการชะกาต ของคนในชุมชน (วิวัฒน์ สมานตระกูล, สุจิตรา มานยาชิ, และ สมาน มะลา, สัมภาษณ์, 22 กุมภาพันธ์ 2553)

2. วัตถุประสงค์

การก่อตั้งกองทุนชะกาตของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดตักวานั้น นอกจากจะเป็นบทบัญญัติตามหลักการของศาสนาอิสลามแล้ว ยังเป็นการรับหลักการทางศาสนาอิสลามที่สอนให้คนเป็นมือบน คือ มือที่พร้อมจะให้การช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อแบ่งปันมากกว่าที่จะเป็นมือล่าง คือ มือที่คอยแต่จะรอรับการช่วยเหลือ อย่างไรก็ตามในการตั้งกองทุนชะกาตนั้นยังเป็นการช่วยเหลือให้คนยากจน หรือคนที่มีฐานะค่อนข้างลำบากได้มีความสามารถในการพึ่งตนเองได้ อันเป็นการลดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน เพื่อสร้างความเท่าเทียมกันให้เกิดขึ้นในชุมชน

พระผู้เป็นเจ้าของท่านต้องการสอนให้คนรู้จักเป็นมือบนมากกว่ามือล่าง เป็นการสงเคราะห์คนที่ด้อยโอกาสกว่า เพื่อให้เขาสามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง หากว่าใครมีเงินเหลือกินเหลือใช้แล้วก็ควรที่จะบริจาคให้กับคนที่ไม่มีบ้าง ไม่ว่าจะเป็ เด็กกำพร้า หญิงหม้าย (สมชาย สมานตระกูล, ถาวร สมานตระกูล, สมใจ มณี, และ สมนึก ม่วงมั้น, สัมภาษณ์, 23 กุมภาพันธ์ 2553)

หากมองกองทุนชะงะกาดในมิติการปฏิบัติจริงก็จะพบว่า กองทุนชะงะกาดสอนให้คนที่นับถือศาสนาอิสลามเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง เพราะการบริจาคชะงะกาดนั้นไม่ได้มีใครไปตรวจสอบว่า บุคคลใดที่มีรายได้ตามเกณฑ์แล้วจะต้องบริจาค ดังนั้น คนที่ทราบดีที่สุดว่ามีรายได้เท่าไรก็คือ ตนเอง ดังนั้น หากว่าตนเองมีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง ก็จะบริจาคชะงะกาดตามบทบัญญัติที่ศาสนากำหนด

3. คณะกรรมการบริหาร และโครงสร้างการดำเนินงาน

การบริหารจัดการกองทุนชะงะกาดของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดตั้กัวในปัจจุบันสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะด้วยกัน คือ

3.1 คณะกรรมการมัสยิด คอยจัดการดูแลชะงะกาด โดยเฉพาะชะงะกาดข้าวสาร หรือที่ชาวมุสลิมเรียกว่า “ชะงะกาดพิตเราะห์” โดยส่วนใหญ่จะบริจาคในวันอีดิ้ลฟิตรี¹ ซึ่งทางมัสยิดก็จะดำเนินการพิจารณาคัดสรรบุคคลที่สมควรจะได้รับชะงะกาดตามหลักศาสนาต่อไป ในปัจจุบันชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดตั้กัวมีคณะกรรมการมัสยิดอยู่จำนวน 12 คน

3.2 เป็นการจัดการ “ชะงะกาดด้วยตนเอง” โดยแบ่งตามกลุ่มบ้านทั้งหมด 12 กลุ่มบ้าน และแบ่งตามผู้นำในลักษณะของเครือญาติ หรือที่ภาษาชาวบ้านเรียกว่า “ผู้เป็นใหญ่ในตระกูล” โดยส่วนใหญ่การจัดการชะงะกาดในลักษณะนี้จะเป็นชะงะกาดที่เป็นบทบัญญัติตามหลักการของศาสนาที่กำหนดให้จัดสรรแก่ผู้ที่มีสิทธิ์ได้รับ 8 จำพวก ดังต่อไปนี้

3.2.1 คนยากจน หมายถึง คนที่หาเข้าไม่พอกินค่า หรือไม่มีจะกิน

3.2.2 คนขัดสน หมายถึง คนที่ไม่ได้ยากจนเหมือนกรณีแรก แต่เป็นผู้ประสบปัญหาทางการเงินเพราะภาวะการณบางอย่างทางเศรษฐกิจและต้องการความช่วยเหลือทางการเงิน

3.2.3 ผู้ทำหน้าที่เกี่ยวกับชะงะกาด หมายถึง ผู้ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บ ทำบัญชี คัดคำนวณ และจัดสรรชะงะกาด

¹วันรื่นเริง เฉลิมฉลองหลังสิ้นสุดของการถือศีลอดในเดือนรอมฎอน ตรงกับวันที่ 1 เดือน 10 ของปีอิสลาม

3.2.4 ผู้ที่มีใจโน้มมาสู่อิสลาม หมายถึง คนที่มีจิตใจจะเข้ารับอิสลามหรือคนเข้ามาเข้ารับอิสลามแล้วต้องประสบปัญหาการดำเนินชีวิต

3.2.5 ไถ่ทาส

3.2.6 ผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว

3.2.7 ในหนทางของอัลลอฮ์ หมายถึง การปกป้องศาสนาของอัลลอฮ์ในอดีต ชะกาตให้ถูกนำมาใช้ในการเตรียมกำลังรบเพื่อป้องกันการรุกราน แต่ในยามปกติที่ไม่มีสงคราม ชะกาตสามารถนำมาใช้เพื่อสร้างประโยชน์ทางสังคมได้อย่างกว้างขวาง

3.2.8 คนพลัดถิ่น หมายถึง คนเดินทางที่ประสบปัญหาในระหว่างการเดินทาง

4. กระบวนการดำเนินการงานกองทุน

การดำเนินการของกองทุนชะกาตในชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดตักวานั้นโดยภาพรวมแล้วสามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ 1) ชะกาตฟิตเราะห์ (ข้าวสาร) ซึ่งจะดำเนินการผ่านคณะกรรมการมัสยิดกับ 2) ชะกาตตามบทบัญญัติของหลักการทางศาสนา ซึ่งแต่ละกลุ่มบ้านแต่ละเครือญาติจะดำเนินการกันเอง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 ชะกาตฟิตเราะห์ (ข้าวสาร) เป็นการบริจาคข้าวสาร โดยแต่ทุกคนที่เกิดมาเป็นมุสลิมมีหน้าที่จะต้องจ่ายชะกาตฟิตเราะห์ปีละครั้ง เป็นจำนวนคนละ 2.5 กิโลกรัม โดยต้องนำมาบริจาคให้กับมัสยิดในวันอีดิ้ลฟิตรี ในกรณีที่เป็นเด็กหรือผู้ที่ยังไม่ออกเรือน (แต่งงาน) จะเป็นหน้าที่ของพ่อแม่ที่จะต้องจ่ายชะกาตฟิตเราะห์ให้กับลูก ๆ ด้วย หลังจากนั้นคณะกรรมการมัสยิดจะเป็นผู้พิจารณาคัดเลือกบุคคลที่สมควรจะได้รับชะกาตนี้ตามหลักการของศาสนาอิสลาม และแจกจ่ายชะกาตให้กับบุคคลเหล่านั้นต่อไป

4.2 ชะกาตตามบทบัญญัติของหลักการทางศาสนา ซึ่งบทบัญญัติทางศาสนาได้กำหนดไว้ว่า บุคคลใดที่มีทรัพย์สินที่มีมูลค่าเท่ากับราคาทองคำหนัก 85 กรัม (ประมาณ 5.66 บาท) และครบรอบปีจันทร์คติ (354 วัน) จะต้องจ่ายชะกาตในอัตราต่าง ๆ กัน ดังนี้

4.2.1 เงิน ทองคำแท่ง และทองรูปพรรณ เงินสด เงินในบัญชีธนาคาร หุ้่นสินค้ำคงเหลือ วัตถุดิบที่มีไว้เพื่อผลิต จะต้องจ่าย 2.5% สำหรับเพชร พลอย อัญมณี และหีนมีค่าที่มีไว้ใส่อยู่เป็นประจำไม่ต้องจ่ายชะกาต แต่หากมีไว้เพื่อขายก็ต้องจ่ายชะกาตในอัตรา 2.5% เช่นกัน

4.2.2 ผลผลิตทางการเกษตร หากต้องลงทุนทางการชลประทานจ่าย 5% ของผลผลิตที่ได้ แต่หากอาศัยน้ำตามธรรมชาติโดยไม่ต้องลงทุนทางการชลประทานจ่าย 10% ของผลผลิตทันทีที่เก็บเกี่ยวเสร็จ

4.2.3 แพะ หรือ แกะ หากมีจำนวน 40-120 ตัว จำเป็นแพะหรือแกะอายุ 1 ปี 1 ตัว หากเป็นวัวหรือควายจำนวน 30-39 ตัว จำเป็นลูกวัวอายุ 1 ปี 1 ตัว หากมีมากกว่านี้ก็ต้องจ่ายเพิ่มขึ้นตามอัตราที่กำหนด

4.2.4 ทรัพย์ที่พบได้โดยบังเอิญและไม่มีเจ้าของ อัตราจ่ายชะกาด คือ 20% ของทรัพย์ที่พบได้

การออกชะกาดตามบทบัญญัติของหลักการทางศาสนาในชุมชนแผ่นดินทองคอย รุดตึกว่าในปัจจุบันนั้น เป็นการจ่ายในลักษณะแบบรวมกันเป็นกลุ่มบ้าน หรือรวมกันเป็นเครือญาติ โดยผู้ที่ทำหน้าที่พิจารณาผู้ที่สมควรได้รับชะกาดก็คือ หัวหน้ากลุ่มบ้าน และผู้เป็นใหญ่ในตระกูลจะเป็นคนพิจารณาและมอบชะกาดให้ตามลักษณะของบุคคล 8 จำพวก

จะเห็นได้ว่า กองทุนชะกาดเป็นการออกชะกาดตามวินัยบัญญัติ 1 ใน 5 ประการที่ศาสนาอิสลามได้กำหนดให้มุสลิมปฏิบัติเพื่อยืนยันความศรัทธาของมุสลิม การออกชะกาดมีความสำคัญเพียงใดนั้นจะเห็นได้จากการที่คำสั่งเรื่องการออกชะกาดได้ถูกบัญชาไว้ควบคู่กับการละหมาดแทบทุกครั้ง ดังนั้นการไม่ออกชะกาดจึงถือเป็นบาป โดยทั่วไปแล้วชะกาดมีความหมายอยู่ 2 นัยด้วยกัน คือ 1) การชักฟอก เป็นการทำให้สะอาดบริสุทธิ์ และ 2) การงอกเงย เป็นการเจริญเติบโต จะเห็นได้ว่า ทุกศาสนาจะมีคำสอนให้ศาสนิกชนของตนทำบุญกุศลด้วยการช่วยเหลือสังคมและจ่ายทานแก่คนยากจน

ทั้งนี้เพื่อเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลคนในชุมชน ขณะเดียวกันก็เพื่อเป็นการขัดเกลาจิตใจของบุคคลให้สะอาดจากความตระหนี่ถี่เหนียว ซึ่งถือเป็นมลทินอย่างหนึ่งที่เกาะกินจิตใจมนุษย์และทำให้มนุษย์ไม่อยากจะช่วยเหลือคนอื่น ซึ่งศาสนาอิสลามมีคำสอนที่ส่งเสริมให้มุสลิมทำงานเช่นกันและเรียกการทำงานตามความสมัครใจนี้ว่า “เศาะตะเกาะฮฺ” แต่คำสอนดังกล่าวเป็นเพียงการส่งเสริมและไม่มีข้อบังคับ จนบางครั้งทำให้มนุษย์บางคนที่ตระหนี่ถี่เหนียวไม่ยอมทำตามหรือทำแต่เพียงเล็กน้อย ทั้ง ๆ ที่ตัวเองมีทรัพย์สินอยู่เป็นจำนวนมากและยังต้องการสะสมให้มากขึ้นเรื่อย ๆ ด้วยเหตุนี้ เพื่อให้มนุษย์ผู้มีความมั่งคั่งร่ำรวยจากทรัพย์ปัจจัยที่ได้รับจากพระผู้เป็นเจ้า ต้องรับผิดชอบต่อสังคมสังคมมากขึ้น อัลลอฮ์จึงได้ทรงมีบัญชาให้ท่านนบีมุฮัมมัดเรียกเก็บส่วนหนึ่งซึ่งเรียกว่า “ชะกาด” จากทรัพย์สินของคนมั่งคั่งในทุกรอบปีจันทร์คอดีมาจัดสรรให้แก่ผู้มีสิทธิ์ได้รับ 8 ประการตามที่พระองค์ได้ทรงกำหนดไว้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการขัดเกลาจิตใจและทรัพย์สินของผู้จ่าย ดังนั้นการไม่ออกชะกาดจึงเป็นการยกยอกทรัพย์สินของอัลลอฮ์ที่ทรงจัดไว้ให้ผู้มีสิทธิ์ได้รับ และมีผลทำให้ความมั่งคั่งที่เขาได้รับมานั้นไม่สะอาดบริสุทธิ์ ชะกาดจึงไม่ใช่การบริจาคหรือการทำกุศลทาน ซึ่งนี่จะทำเมื่อใดและจำนวนเท่าใด และให้แก่ใครก็ได้ตามที่ตัวเองประสงค์ แต่

อิสลามได้กำหนดให้ชะกาตเป็น “หน้าที่” ของผู้จ่ายเหมือนกับการจ่ายภาษีช่วยเหลือสังคม ซึ่งมีผลผูกพันต่อชีวิตในโลกหน้าด้วย และขณะเดียวกันอิสลามก็กำหนดให้ชะกาตเป็น “สิทธิ” ของผู้รับ 8 ประเภทโดยไม่ต้องมีข้อผูกพันใด ๆ กับผู้จ่าย จะเห็นได้ว่า “ชะกาต” ยังเป็นการสร้างทุนทางสังคม คือ สร้างรูปแบบการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สร้างความเห็นอกเห็นใจกัน สร้างความเอื้ออาทรต่อกัน ทำให้ชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดี แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น ถือเป็นกองทุนหนึ่งที่ได้สร้างความเข้าใจกัน สร้างความสัมพันธ์ให้คนในชุมชน ถึงแม้ว่าจะมีรากฐานมาจากบทบัญญัติทางศาสนาก็ตาม

5. ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของกองทุนชะกาต การดำเนินกิจกรรมของกองทุนชะกาตได้ก่อให้เกิดผลอย่างน้อย 3 ประการ คือ (1) ได้ส่งเสริมให้คนยึดมั่นในหลักการของศาสนา (2) เป็นการลดช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยในชุมชน จน (3) เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชนโดยสามารถอธิบายรายละเอียดในแต่ละประการได้ดังต่อไปนี้

5.1 ส่งเสริมให้คนยึดมั่นในหลักการของศาสนา กองทุนชะกาตเป็นการนำหลักการทางศาสนามาปฏิบัติจริงในการดำรงชีวิตของคนมุสลิม ดังนั้น การออกชะกาตของชาวมุสลิมนั้น ทุกคนรู้ว่า ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามนั้นจะต้องถือปฏิบัติตนตามหลักปฏิบัติ 5 ประการ ซึ่งการออกชะกาตก็เป็น 1 ใน 5 ข้อของหลักปฏิบัติตนตามหลักศาสนาอิสลาม กองทุนชะกาตจึงเปรียบเสมือนสื่อกลางในการนำหลักการทางศาสนาไปสู่การปฏิบัติอย่างเข้มข้น ตามที่ศาสนบัญญัติไว้

ชะกาต จริง ๆ แล้วมันเป็นหลักปฏิบัติ 5 ประการตามหลักศาสนาอิสลาม ใครที่เป็นมุสลิมจะต้องปฏิบัติ ถ้าไม่ทำถือว่าเป็นบาป ชะกาตของที่นี่ ก็ไม่ต่างกับที่อื่น เพียงแต่ที่นี่จะจัดตั้งมาเป็นกองทุน เพื่อเป็นกองกลางในการจะออกชะกาตให้เท่านั้นเอง เพราะจริง ๆ แล้วชะกาตนั้น เป็นเรื่องที่เราช่วยเหลือซึ่งกันและกัน คนที่มีก็จะออกชะกาตให้กับคนที่ไม่มี เราจะรู้เองว่าคนไหนมีหรือไม่มี ก็ให้ดูที่บทบัญญัติที่ได้กำหนดไว้ว่าผู้ที่จะมีสิทธิรับชะกาตนั้นมี 8 จำพวกด้วยกัน”(บรรจง สมานตระกูล, สัมภาษณ์, 22 กุมภาพันธ์ 2553)

ศาสนาอิสลามได้บัญญัติเกี่ยวกับการออกชะกาตไว้ก็จริง แต่ก็ไม่ได้บังคับว่าจะต้องดำเนินการทุกคน เพราะในหลักการได้ระบุเอาไว้ด้วยว่าใครที่ได้ทรัพย์มาจำนวนเท่าไร จึงควรจะบริจาคชะกาตในปริมาณใด ดังนั้น ผู้ที่จะทราบได้ว่าใครมีทรัพย์สินเท่าไร ได้มาอย่างไร นอกจากพระเจ้าแล้วก็คือ ตัวของคน ๆ นั้นเอง ด้วยเหตุนี้การออกชะกาตจึงเป็นตัวชีวิตหนึ่งที่สามารถวัดได้ว่าคนในชุมชนมีความยึดมั่นในหลักการของศาสนาอย่างน้อยเพียงใด นอกจากนี้ยังมีคำสอนของอัลลูลออีกประการหนึ่งที่มุ่งเน้นให้คนยึดถือ คือ การสอนเรื่องหลักการทางศาสนาที่เน้นมือบนมากกว่ามือล่าง โดยได้อธิบายไว้ว่า มือบน คือ มือที่พร้อมจะเป็นผู้ให้ ในขณะที่มือล่าง คือ

มือที่เป็นผู้รับ ซึ่งอัลลอได้บัญญัติไว้ว่า “คนเราควรที่จะเป็นมือบนมากกว่ามือล่าง” นั่นก็เท่ากับ ความ ต้องเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ

อย่างไรก็ตาม การออกซะกาตเหมือนกัน เราพอมีกำลังสามารถที่จะเป็นผู้ให้เราที่ต้อง ทำ เพราะถือว่าเป็นหน้าที่ตามที่ศาสนากำหนดไว้ ใครไม่ออกซะกาตจะถือว่าเป็น บาป ศาสนาสอนให้คนเราเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ พอเราออกซะกาตไปแล้วเรารู้สึก ภูมิใจที่ได้ทำตามคำสอนของศาสนาและสุขใจที่ได้เป็นผู้ให้แก่ผู้อื่นด้วย(สมใจ มณี, สัมภาษณ์, 23 กุมภาพันธ์ 2553)

อย่างไรก็ตาม การออกซะกาตเป็นตัวชี้วัดหนึ่งที่ทำให้เห็นได้ถึงความยึดมั่น ในหลักการทางศาสนาของชาวมุสลิม อีกทั้งยังมีหลักการเรื่องมือบน มือล่างที่คอยกำกับให้คนมี จิตสำนึกในการออกซะกาต ถึงแม้ว่าในบางครั้งอาจจะมีข้อคำถามเรื่องทรัพย์สินที่มีอยู่ไม่ถึงเกณฑ์ของ การบริจาคซะกาตก็ตาม ดังนั้นกองทุนซะกาตถือได้ว่าเป็นกองทุนหนึ่งที่จะสนับสนุนส่งเสริมให้คน ยึดถือในหลักการทางศาสนาและนำมาปฏิบัติเพื่อให้เกิดความศรัทธา และเชื่อมั่นในการทำความดี

5.2 การลดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนในชุมชน การออกซะกาตนั้นเน้น หลักการแบ่งปัน เฉลี่ยโภคทรัพย์ นับเป็นหลักการทางศาสนาที่มุ่งเน้นให้คนรวย คือ คนที่มีทรัพย์สิน สมบัติมาก โดยใช้เกณฑ์ที่ศาสนากำหนดต้องบริจาคทรัพย์สมบัติในจำนวนที่หลักเกณฑ์ทาง ศาสนาได้กำหนดไว้เช่นกัน โดยจะต้องบริจาคให้กับคนที่ยากไร้ คนจน คือ คนที่มีความลำบาก ตามที่บทบัญญัติทางศาสนาได้กำหนดไว้ อาจจะเป็นในรูปแบบของการให้สิ่งของ หรือให้ความ ช่วยเหลือใด ๆ ก็ตามที่ทำให้คนที่ยากไร้ คนจนสามารถช่วยเหลือตัวเองได้

คนที่ร่ำรายนั่นก็ต้องออกซะกาตมากกว่า เพราะถือว่าคน ๆ นั้นเป็นผู้ที่ได้ทรัพย์มา จากพระผู้เป็นเจ้า ก็จะต้องรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น โดยให้นำทรัพย์นี้ไปช่วยคน ยากจน คนขัดสน และนำไปให้แก่ผู้ที่มีสิทธิรับทั้ง 8 จำพวก ตามที่ได้กำหนดไว้ใน ศาสนบัญญัติ (วิวัฒน์ สมานตระกูล, สัมภาษณ์, 22 กุมภาพันธ์ 2553)

ในการออกซะกาตนั้น อาจจะช่วยให้คนที่ยากไร้ คนที่ลำบาก หรือคนที่ ยากจนสามารถช่วยเหลือตนเองได้ โดยอาศัยการช่วยเหลือจากการบริจาคซะกาตเป็นเบื้องต้น เพราะในบางครั้งการมอบโอกาสให้กับกลุ่มคนเหล่านี้ก็เป็น การมอบสิทธิในการพึ่งพาตนเองได้ใน อนาคต

ป่าได้รับซะกาตจากการคัดเลือกของทางมัสยิดว่า เป็นผู้ที่มีสิทธิที่จะได้รับซะกาต เนื่องจากครอบครัวของป่าไม่ได้ร่ำรวย หาเช้ากินค่ำ บางวันก็พอกินบางวันก็ไม่พอกิน ลูก ๆ ของป่าเขาต่างคนก็ต่างต้องหาเลี้ยงครอบครัวเขาเอง ป่าเลยได้สิทธิรับซะกาต ป่าได้รับเป็นเงินจำนวนหนึ่งกับพวกข้าวสารอาหารแห้ง มันทำให้ป่าพอที่จะนำมาจุน

เจ็ครอบครัว พอมีกินมีใช้ไปได้พักหนึ่ง มีกำลังใจที่จะหางาน หาเงิน บ้าถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่ทำให้ป่าลุกขึ้นมาใช้ชีวิตได้ใหม่อีกครั้ง เพราะหลังจากที่ป่าได้รับการช่วยเหลือจากกองทุนชะกาดก็ทำให้ป่ามีเวลาพอที่จะฟื้นตัว และหางานทำโดยไม่เดือดร้อน หลังจากนั้นป่าก็มีอาชีพทำให้ป่าสามารถเลี้ยงตัวเองได้มาจนถึงทุกวันนี้ (ปานิด (นามสมมติ), สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์ 2553)

ชะกาด นอกจากจะเป็นหลักการทางศาสนาที่ได้บัญญัติไว้ให้ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม หรือผู้ที่เรียกตนว่าเป็น “มุสลิม” ได้ถือปฏิบัติแล้ว ยังได้ช่วยให้สังคมและชุมชนลดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนได้อีกทางหนึ่งด้วย เพราะการบริจาคให้การช่วยเหลือที่เน้นคนที่พอมีทรัพย์สินด้วยการกำหนดให้ช่วยเหลือคนที่ยากไร้ อาจจะทำให้โอกาส เงินทอง ปัญญา ฯลฯ ก็ถือว่าเป็นช่วยเหลือเพื่อการลดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน

5.3 การช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชน การบริจาคชะกาดของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดตักวากเป็นกิจกรรมหนึ่งที่เกิดรูปแบบการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชน โดยอาศัยกิจกรรมจากกระบวนการการออกชะกาดเป็นเครื่องมือในการสร้างรูปแบบการช่วยเหลือเกื้อกูล ซึ่งการออกชะกาดของชุมชนนั้นกระทำได้ 2 ช่องทาง คือ (1) การนำสิ่งของมาบริจาครวมกันที่มีสยิด โดยคนในชุมชนเรียกว่า “ชะกาดพิตเราะห์” เป็นการบริจาคข้าวสารในวันอีดีลฟิตรี และ (2) การบริจาคผ่านเครือข่าย ผ่านกลุ่มบ้าน โดยคนในชุมชนเรียกว่า “ชะกาดตามบทบัญญัติของหลักการทางศาสนา” เป็นการบริจาคทรัพย์สินตามที่หลักศาสนาบัญญัติ ซึ่งการบริจาคทั้งสองรูปแบบได้นำมาซึ่งการช่วยเหลือเกื้อกูลกันทั้งในระดับครอบครัว กลุ่มครอบครัว และชุมชน

การออกชะกาดของคนในคอยรุดตักวากี้ จะมี 2 แบบ คือแบบแรกจะเป็นแบบที่พอทุกคนเกิดมาก็จะต้องออกชะกาดนี้ คือชะกาดพิตเราะห์ เป็นการบริจาคข้าวสารที่แต่ละคนจะต้องออกเป็นจำนวน 2.5 กิโลกรัมต่อคน ไม่เว้นแม้แต่เด็ก คนที่เป็นพ่อแม่ก็จะต้องออกให้ ปีหนึ่งจะออกชะกาดนี้ครั้งหนึ่งในช่วงหลังจากวันที่ถือศีลอดครบก็จะนำชะกาดนี้มารวมกันที่มีสยิด แบบที่ 2 นี้จะเป็นชะกาดตามหลักศาสนาที่กำหนดให้ผู้ที่มีพอมีให้ออกชะกาดตามที่บทบัญญัติศาสนาได้กำหนดไว้ อย่างเช่นผู้ที่มีรายได้ต่อปีเทียบเท่ากับราคาน้ำหนักทองประมาณ 6 บาท จะต้องออกชะกาดเป็นจำนวน 2.5% ของรายได้ (บรรจง สมานตระกูล และ สมชาย สมานตระกูล, สัมภาษณ์, 22 กุมภาพันธ์ 2553)

กองทุนชะงัดของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตี๊กว่า เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับทบทวนบัญญัติทางศาสนาที่มุ่งให้คนในชุมชนช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เห็นอกเห็นใจกัน คนมีช่วยคนที่ไม่มีให้สามารถพอที่จะพึ่งพาตนเองได้ อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนยึดมั่นในหลักการทางศาสนา และยังเป็นการลดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนได้อย่างเป็นรูปธรรม

6. กองทุนชะงัดกับการพัฒนาชุมชน

จากผลการดำเนินงานของกองทุนชะงัด ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตี๊กว่า ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตี๊กว่าใน 3 ด้าน ด้วยกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

6.1 สร้างเสริมให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยผ่านกิจกรรมการออกชะงัด ไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบของการให้โดยผ่านทางมัสยิด หรือผ่านทางความเป็นเครือญาติ เพราะจุดประสงค์หลักของการออกชะงัด คือ การช่วยเหลือคนยากไร้ คนด้อยโอกาสให้ได้รับโอกาสในการพัฒนาตนเอง จนสามารถทำให้ตนเองสามารถพึ่งตนเองได้ แต่ในบางครั้งก็จะต้องอาศัยความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นก่อนเป็นปฐมบท เมื่อได้รับโอกาสหรือได้รับการช่วยเหลือเบื้องต้นแล้วก็จะทำให้ผู้นั้นสามารถพึ่งตนเองได้ ดังนั้น การออกชะงัดจึงเป็นการสร้างเสริมให้คนชุมชนเกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นพื้นฐานเปรียบเหมือนหลักการพัฒนาชุมชนที่ไม่ใช่เน้นแต่การพัฒนาที่ยึดถือตนเองเป็นหลัก โดยไม่ได้มองคนอื่นรอบข้างเลย แต่ต้องพัฒนาคน ๆ หนึ่งไปด้วย ต้องพัฒนาไปด้วยกันทั้งชุมชน กลุ่มคน และสังคม

6.2 ชุมชนมีพลังเข้มแข็ง คนในชุมชนมีความผูกพันกัน เกิดการกระจายทรัพยากรอย่างเป็นธรรม เพราะหลักการของการออกชะงัด คือ การให้คนรวยช่วยคนจน เป็นการลดช่องว่างระหว่างคนที่มีความสามารถในการครอบครองและเข้าถึงทรัพยากรได้มากกับคนที่ไม่สามารถครอบครองและเข้าถึงทรัพยากรได้น้อย ดังนั้น เมื่ออัลลอฮ์ได้เล็งเห็นแล้วว่า จะเกิดความต่างระหว่างคนรวยกับคนจนจึงได้พยายามบัญญัติหลักการนี้ขึ้น เพื่อให้คนมีความรู้สึกที่มีความเป็นธรรมเพราะจะทำให้คนที่มั่งคั่งที่ไม่มีด้วยความไม่เห็นแก่ตัวจนเกินไป ก็จะทำให้คนมีนั้นรู้สึกที่ตนเองมีแล้ว ก็ควรจะช่วยเหลือคนที่ด้อยกว่า หรือคนที่มั่งคั่งน้อยกว่าเพื่อให้เขาได้มีขึ้นมาบ้าง ด้วยหลักการเช่นนี้เองที่ทำให้คนมีความรู้สึกผูกพันกันเพราะต่างก็มีความเข้าใจกัน มีความรู้สึกเห็นอกเห็นใจกัน จนทำให้เกิดการแบ่งปัน ไม่ใช่คนที่มีความสามารถในการครอบครองและเข้าถึงทรัพยากรมากที่สุดจะเป็นผู้ที่มีฐานะมากที่สุด เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับมากที่สุด แต่คนที่มีความสามารถในการครอบครองและเข้าถึงทรัพยากรมากที่สุดนั้นควรจะแบ่งปันให้กับคนอื่น ๆ ในชุมชนด้วยเช่นกัน เพราะทรัพยากรที่มีอยู่นั้นไม่ใช่ของใครคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นทรัพยากรที่ควรจะนำมาพร้อมกันใช้ ร่วมกันแบ่งปัน เช่นนี้จึงจะเรียกได้ว่า เกิดการกระจายทรัพยากรอย่างเป็นธรรม

และเมื่อใดก็ตามที่คนในชุมชนมีความรู้สึกว่าตนเองได้รับความเป็นธรรม ก็จะส่งผลให้เกิดความรัก ความผูกพันจนสามารถกลายเป็นพลังในการขับเคลื่อนชุมชนได้

6.3 จิตสำนึกต่อชุมชน จิตสำนึกสาธารณะ เกิดความตระหนักต่อสังคม ไม่ทำ เป็นบาป เพราะการออกชะกาดเป็นบทบัญญัติที่กำหนดไว้ให้แก่ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามนั้น จะต้องถือปฏิบัติตนตามหลักปฏิบัติ 5 ประการ ซึ่งการออกชะกาดก็เป็น 1 ใน 5 ข้อของหลักปฏิบัติ ตนตามหลักศาสนาอิสลาม หากไม่ปฏิบัติตามจะเป็นบาป ดังนั้น เมื่อมีทรัพย์สินก็ต้องออกชะกาด เพื่อเป็นการชำระล้างความบริสุทธิ์ภายในจิตใจไม่ให้เกิดความตระหนี่ ยึดติด เป็นหลักการที่สอน ให้คนเกิดความตระหนักรับผิดชอบ ดูแลต่อสังคม อันเกิดจากความตระหนักต่อการอาศัยอยู่ ร่วมกัน การช่วยเหลือกัน ซึ่งสุดท้ายก็จะพัฒนาไปสู่ความเป็นผู้ที่มีจิตสำนึกสาธารณะ มีจิตสำนึก ต่อชุมชนเป็นฐานคิดที่ตั้งอยู่บนผลประโยชน์ร่วมของคนในชุมชน ซึ่งยึดความเป็นสาธารณะเป็น ที่ตั้ง โดยต้องตัดอัตตา คือ ความเป็นตัวตนหรือผลประโยชน์ส่วนตัวออก อย่างไรก็ตามการมี จิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมและจิตสำนึกสาธารณะนั้นเป็นหลักพื้นฐานของการพัฒนาไปสู่การ สร้างแนวคิดชุมชนแห่งสำนึก หรือเป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ เพื่อผลักดันให้เกิดพลังในการ ขับเคลื่อนอันจะนำไปสู่การสร้างชุมชนเข้มแข็ง เพราะเมื่อคนในชุมชนแผ่นดินทองคอยรดน้ำว่า สำนึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชน มีความตั้งใจที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบปัญหาต่าง ๆ กับชุมชนอย่าง เท่าเทียมและเป็นมิตร การยอมรับในศักยภาพของกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นคนมีหรือไม่มี การ ยอมรับในความแตกต่างหลากหลายระหว่างสมาชิกของกองทุนฯ และสุดท้ายการมีสิ่งยึดเหนี่ยว ร่วมกัน เช่น หลักการทางศาสนา ทำให้ชุมชนมีจิตวิญญาณ จนเกิดเป็นพลังอย่างมโหฬาร มี อานุภาพในการเยียวยาที่ทำให้คนและชุมชนมีความสุข มีความพร้อมที่จะร่วมพลังกันเพื่อพัฒนา ชุมชนและสังคมของตนต่อไป

กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์

1. ความเป็นมาในการจัดตั้งกองทุน

กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ เป็นกองทุนที่ก่อตั้งขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2522 และ ดำเนินการต่อเนื่องเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2553) โดยการริเริ่มของคณะกรรมการมัสยิด จำนวน 6 ท่าน ด้วยกันคือ 1) อิหม่ามอับดุลเลาะห์ สมานตระกูล 2) อาจารย์วิทยา สมานตระกูล 3) อาจารย์มะมูด ชะนีละ 4) อาจารย์บุญเหลือ สมานตระกูล 5) อาจารย์ถาวร สมานตระกูล และ 6) อาจารย์ซำสุดิน บิดิลและ ได้พูดคุยกันและมีความเห็นพ้องต้องกันที่มีความต้องการที่จะ ตอบสนองต่อการปฏิบัติตามหลักการของศาสนาอิสลามที่กำหนดไว้ว่า “ผู้เสียชีวิตจำเป็นจะต้อง

ทำพิธีการทางศาสนาภายใน 24 ชั่วโมง” ซึ่งการเสียชีวิตของบุคคลใดก็ตาม ย่อมไม่สามารถที่จะกำหนดเวลาได้ ดังนั้น การเสียชีวิตของชาวมุสลิมอาจก่อให้เกิดปัญหาด้านการเงินกับญาติพี่น้องได้ หากว่าต้องทำตามหลักการทางศาสนา เพราะจะต้องประกอบพิธีกรรมให้แล้วเสร็จภายใน 24 ชั่วโมง

ตามหลักการแล้วเวลาที่มุสลิมตายต้องจัดการศพภายใน 24 ชั่วโมง จึงได้มีการหารือกันว่าน่าจะมีกองทุนอะไรที่ช่วยแบ่งเบาภาระตรงนี้ โดยเริ่มทำมาตั้งแต่ป่าอายุได้ 25 ปี โดยเริ่มจากการพูดคุยกันของคณะกรรมการมัสยิดจำนวน 6 คน (สมชาย สมานตระกูล, สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2553)

ด้วยเหตุนี้ทางคณะกรรมการชุมชนแผ่นดินทองคอยรดตักวา จึงได้จัดดำเนินการจัดตั้งกองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ชุมชนขึ้นมาเพื่อให้การช่วยเหลือจัดการตามความจำเป็นในสภาวะคับขันและเร่งด่วนของครอบครัวผู้เสียชีวิตเพื่อให้การประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนาสำเร็จลุล่วงไปได้อย่างรวดเร็ว

2. วัตถุประสงค์

การก่อตั้งกองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือด้านการเงินแก่ครอบครัวของผู้เสียชีวิตในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งส่วนหนึ่งทำให้เกิดการสร้างกระบวนการช่วยเหลือกันและกัน โดยผ่านกองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้กับครอบครัวของผู้เสียชีวิต เป็นการบรรเทาความเดือดร้อน ความทุกข์ใจอันเกิดจากการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก

กองทุนฌาปนกิจนี้ต้องการที่จะช่วยเหลือค่าทำศพให้กับสมาชิกตามหลักศาสนาภายใน 24 ชั่วโมง ซึ่งเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจเพื่อบรรเทาความรู้สึกเดือดร้อนให้กับครอบครัวของผู้สูญเสีย เป็นการให้การช่วยเหลือกันเมื่อยามยากลำบาก (สมชาย สมานตระกูล, นภา ผลเจริญ, และ อารี บิดิลและ, สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2553)

3. คณะกรรมการบริหาร โครงสร้างและวาระการดำรงตำแหน่ง

ในช่วงแรกของการจัดตั้งขึ้นของกองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ชุมชนนี้จะอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของคณะกรรมการชุมชนแผ่นดินทองคอยรดตักวา โดยทางคณะกรรมการชุมชนฯ ได้แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการบริหารกองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ชุมชน ดังมีรายนามต่อไปนี้

3.1 นายบรรจง สมานตระกูล ประธานกรรมการ

3.2 พันโทอัมพร สะนิละ รองประธานกรรมการ

- 3.3 นายประสิทธิ์ มณี กรรมการ
 3.4 นางนภา ผลเจริญ กรรมการ
 3.5 นายถาวร สมานตระกูล กรรมการ
 3.6 นายสุรียา หวังสะเลีบ กรรมการ
 3.7 นายสมชาย สมานตระกูล กรรมการและเลขานุการ

ซึ่งต่อมาประมาณ 15 ปี หรือประมาณปี พ.ศ.2538 ได้มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารจัดการกองทุนฯ ขึ้น โดยได้มอบหมายให้คุณนภา ผลเจริญ เป็นผู้ดูแลหลัก แต่ก็จะมีกรรมการคนอื่นเข้ามาช่วยเหลือกันอยู่บ้างตามโอกาส เช่น อาจารย์อารี ปีติลและ เป็นต้น

4. กระบวนการดำเนินการงานกองทุน

กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ชุมชนนี้ มีการดำเนินการภายใต้คณะกรรมการชุมชนและคณะกรรมการมัสยิดที่เป็นศูนย์กลางในการจัดการบริหารรายได้ ซึ่งรายได้ของกองทุนฯ นี้จะมาจากค่าบริการของคนในชุมชนคือ แต่เดิมเก็บเป็นรายครอบครัว¹ ๆ ละ 50 บาทต่อปี และทำการจ่ายสงเคราะห์ให้แก่ครอบครัวผู้เสียชีวิตในอัตราดังต่อไปนี้ (แต่ในบางปีเงินกองทุนฯ ก็มีไม่เพียงพอที่จะจ่ายให้แก่ครอบครัวของสมาชิกที่เสียชีวิต เพราะมีสมาชิกถึงแก่กรรมมาก จึงได้มีการพูดคุยกันแล้วได้ข้อสรุปว่าจะมีการเรียกเก็บเพิ่มในปีนั้น) ซึ่งอัตราการจ่ายเงินค่าฌาปนกิจสงเคราะห์ชุมชน มีเกณฑ์การจ่าย ดังต่อไปนี้

อายุแรกเกิด-5 ปี	จ่ายเงินสงเคราะห์	800 บาท
อายุ 6-10 ปี	จ่ายเงินสงเคราะห์	1,200 บาท
อายุ 11-15ปี	จ่ายเงินสงเคราะห์	2,000 บาท
อายุ 16 ปีขึ้นไป	จ่ายเงินสงเคราะห์	2,500 บาท

ในปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2553) ได้มีการปรับเปลี่ยนเงินที่เรียกเก็บจากครอบครัวที่เป็นสมาชิกของกองทุนเป็นครอบครัวละ 200 บาทต่อปี สืบเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบัน ที่ส่งผลทำให้ค่าครองชีพสูงขึ้น สินค้าที่จะต้องใช้ในการประกอบพิธีกรรมมีราคาสูงตามไปด้วย จึงทำให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อที่จะสามารถช่วยเหลือครอบครัวของสมาชิกผู้เสียชีวิตได้อย่างครบถ้วน และได้ปรับให้มีการจ่ายเงินสงเคราะห์เป็น 3,500 บาททุกกรณี ไม่มีการแบ่งเกณฑ์ในการจ่ายเหมือนดังอดีต แต่จะจ่ายให้อย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าครอบครัวใด อายุเท่าไรก็ให้เท่ากันหมด

¹ครอบครัว หมายถึง สามีและภรรยาเพิ่งแต่งงานกันใหม่แม้จะอาศัยอยู่ในครอบครัวของพ่อแม่ ไม่ได้ย้ายออกมาตั้งบ้านเรือนใหม่ ก็ถือเป็น 1 ครอบครัว

ส่วนในการรับเงินจากสมาชิกของกองทุนนั้น ส่วนใหญ่จะใช้วันอีดิลอัฎฮา¹ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า วันอีดีใหญ่ เป็นวันที่ชาวบ้านจะมารวมกันที่มีสยิด ดังนั้น กองทุนก็จะใช้มีสยิดเป็นสถานที่ในการดำเนินการ โดยทั่วไปลักษณะการรวมกลุ่มของสมาชิกกองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์จะอาศัยการรวมกลุ่มของคนในชุมชนที่ต้องมาประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในวันอีดิลอัฎฮา เช่น ละหมาด เป็นต้น ต่อจากนั้นก็จะมีกรรมการ มานั่งรอเพื่อรับเงินจากสมาชิก โดยสมาชิกของกองทุนฌาปนกิจจะมีหน่วยของกองทุนเป็นครอบครัว ดังนั้นเมื่อมีใครแต่งงานออกเรือนไปก็จะมีสมาชิกของกองทุนเพิ่มขึ้น โดยสมาชิกจะต้องจ่ายครอบครัวละ 200 บาทต่อปี โดยได้มีการนำเงินที่ได้จากสมาชิกรวบรวมเป็นกองทุนเก็บไว้ในบัญชี และมีการฝากเงินไว้ที่ธนาคารพาณิชย์ ต่อเมื่อมีสมาชิกคนใดของกองทุนเสียชีวิตก็จะนำเงินออกจากกองทุน/บัญชี มามอบให้แก่ญาติหรือครอบครัวของผู้เสียชีวิตในจำนวนเงิน 3,500 บาท จนกระทั่งเมื่อสิ้นปีก็มีการประมวลรวบรวมบัญชีค่าใช้จ่ายทั้งหมด แล้วจะสรุปผลการดำเนินงานของกองทุนเก็บไว้เป็นหลักฐาน เป็นลายลักษณ์อักษรต่อไป

5. ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของกองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์

การดำเนินกิจกรรมของกองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ได้ก่อให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรม 2 ประการ คือ (1) ส่งเสริมให้เกิดสวัสดิการในชุมชน และ (2) การช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชน โดยสามารถอธิบายรายละเอียดในแต่ละประการได้ดังต่อไปนี้

5.1 ส่งเสริมให้เกิดสวัสดิการในชุมชน กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ชุมชนเป็นกองทุนสวัสดิการด้านการช่วยเหลือเงินค่าทำศพ เพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เพราะหลักการของศาสนาอิสลามนั้นจะต้องดำเนินการพิธีกรรมและฝังศพให้เสร็จสิ้นหลังจากเสียชีวิตไม่เกิน 24 ชั่วโมง เปรียบเหมือนการสร้างหลักประกันความมั่นคง ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อันเกี่ยวเนื่องจากการเสียชีวิต อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้ลดการพึ่งพิงภายนอก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการกู้ยืมเงินเพื่อนำมาใช้เป็นค่าดำเนินการในการจัดพิธีกรรม เป็นต้น

ดีใจที่มีกองทุนฌาปนกิจ เพราะว่าเป็นกองทุนที่ช่วยแบ่งเบาภาระให้กับครอบครัวที่เกิดการสูญเสีย เงินตรงนี้จะไปช่วยเขาได้ อย่างครอบครัวที่ไม่ค่อยมีก็จะได้เงินตรงนี้ไปจัดการพิธีศพไปซื้อข้าวของที่จะมาใช้ในพิธีกรรม ไม่ต้องไปกู้ยืมเงินคนอื่นมาจัดการ ส่วนครอบครัวที่พอนั้น เงินตรงนี้ก็เหมือนเป็นเงินในการสร้างขวัญกำลังใจ

¹วันรื่นเริง เอลิมอลองและเชือดสัตว์ประกอบพิธีกรรมตรงกับวันที่ 10 ของเดือน 12 ของปีอิสลาม

ให้คนที่อยู่ต่อหน้า รู้สึกว่าไม่โดดเดี่ยวมีเพื่อน ๆ คอยให้กำลังใจอยู่ (นภา ผลเจริญ , สัมภาษณ์, 1 มีนาคม 2553)

5.2 การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ได้สร้างกระบวนการทางสังคมในการช่วยเหลือกัน และกัน ผ่านกองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ เป็นความเอื้ออาทรร่วมกันของคนทั้งชุมชน เป็นลักษณะการรวมตัวกันเพื่อแบ่งปัน จัดสรร และให้การสงเคราะห์แก่สมาชิก ซึ่งอาศัยกระบวนการกลุ่ม โดยเริ่มจากการพูดคุยเพื่อรวมคน รวมแนวคิด และสร้างเป็นกองทุนขึ้นมาโดยมีความต้องการที่จะให้การช่วยเหลืออย่างเร่งด่วนในรูปของการให้เปล่า (การสงเคราะห์) เพื่อใช้เป็นปัจจัยในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ในบางครั้งก็ให้ในรูปของเงิน แต่บางครั้งก็ให้การสงเคราะห์เป็นสิ่งของ เช่น ผ้าขาว โฉงศพ เป็นต้น ล้วนแต่ความต้องการของญาติของผู้เสียชีวิต

ตอนที่ไต่ขยายเสียนั้น ครอบครัวเราก็ได้รับการช่วยเหลือจากทางกองทุนฌาปนกิจเหมือนกัน เราได้รับเป็นเงินช่วยเหลือจากทางกองทุน เงินจำนวนนี้ก็ได้มากอะไรนัก เราก็เอาเงินจำนวนนี้ไปเป็นส่วนเพิ่มเติมไว้จัดการในพิธีศพเพิ่ม แต่อย่างบางบ้านที่เขาไม่ค่อยมี เงินที่เขาได้จากทางกองทุนนั้นถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นเพราะเงินจำนวนนี้จะสามารถทำให้เขานำไปจัดการพิธีกรรมได้ตามที่หลักศาสนาได้กำหนดไว้ (สุไล สมานตระกูล, สัมภาษณ์, 2 มีนาคม 2553)

การสร้างระบบสวัสดิการด้านการสงเคราะห์ ช่วยเหลือญาติของผู้เสียชีวิตกรณีที่เกิดการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักของครอบครัว ของชุมชนเป็นการเยียวยาด้านความรู้สึกที่ทำให้รู้สึกอบอุ่น ไม่โดดเดี่ยว เพราะยังมีคนในชุมชนที่คอยให้การช่วยเหลือ ยังมีระบบสวัสดิการที่คอยสร้างความรู้สึกมั่นคงไม่ได้เผชิญกับความรู้สึกสูญเสียเพียงลำพัง จะเห็นได้ว่า กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ชุมชนเป็นกองทุนที่เกิดขึ้นโดยความคิดของชาวบ้านในชุมชนที่ต้องการเห็นคนในชุมชนมีความมั่นคงในการใช้ชีวิต นับเป็นหัวใจหลักของการจัดสวัสดิการชุมชน เพราะการจัดสวัสดิการชุมชนทำให้คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองและช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันได้อย่างมีคุณค่าและมีศักดิ์ศรีโดยไม่ต้องรอกการพึ่งพาจากแหล่งต่าง ๆ ภายนอกชุมชน

6. กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ กับการพัฒนาชุมชน

กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ เป็นกองทุนสวัสดิการด้านการช่วยเหลือเงินค่าทำศพ ซึ่งให้การช่วยเหลือสมาชิกของกองทุน/ ชุมชนด้วยการให้ปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นแก่ญาติของผู้เสียชีวิตเพื่อให้สามารถประกอบพิธีกรรมทางด้านศาสนาได้อย่างถูกต้อง โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาทุนในลักษณะของการกู้ยืมเงินจากภายนอก เป็นการสร้างระบบสวัสดิการที่จำเป็นต่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ นอกจากจะเป็นการให้ความช่วยเหลือด้านปัจจัยภายนอกแล้ว กองทุนฯ ยังได้ทำ

หน้าที่ในการสร้างความรัก ความผูกพันให้กับคนในชุมชน อันเนื่องมาจากความรู้สึกเห็นอกเห็นใจกัน รู้สึกถึงความสูญเสียร่วมกัน

การที่เข้ามาเป็นสมาชิกกองทุนนี้ ก็เพื่อจะได้สร้างหลักประกันให้กับคนในครอบครัวของตัวเอง แล้วก็จะได้ช่วยเหลือคนอื่น ๆ ในชุมชนด้วย เราคิดว่า การสูญเสียของแต่ละครอบครัวนั้น เป็นเรื่องที่ไม่อยากให้เกิด แต่ที่เราเข้ามาเข้ากับกองทุนนี้ก็เพราะอยากเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้ครอบครัวที่ต้องสูญเสียเขาไม่รู้สึกโดดเดี่ยว เขายังมีคนในชุมชนที่เป็นห่วงอยู่ (นภา ผลเจริญ, สัมภาษณ์, 1 มีนาคม 2553)

ภาพความสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักของครอบครัว ชุมชนได้ถูกตระหนัก และผลักดันให้เกิดความรู้สึกร่วมของคนในชุมชน ดังนั้น เมื่อมีกองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ที่ทำหน้าที่ตรงนี้ ก็เปรียบเหมือนกับกองทุนฯ แห่งความรู้สึกรัก ผูกพัน เพราะนอกจากจะเป็นกองทุนฯ ที่ให้การช่วยเหลือในเรื่องปัจจัยภายนอกแล้ว ยังเป็นการแบ่งปันความรู้สึกสูญเสีย รู้สึกรัก และการสร้างความรู้สึกผูกพันผ่านความช่วยเหลือที่มอบให้ ทำให้ญาติของผู้เสียชีวิตมีความรู้สึกไม่โดดเดี่ยว ไม่ได้อยู่เพียงลำพัง แต่ยังคงมีคนในชุมชน (ผ่านกองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์) ที่พร้อมจะยื่นต่อสู้อยู่เคียงข้างกันเสมอ

ช่วงที่โศกเศร้าเสียนั้น อะไรก็ดูแย่ไปหมด ทางกองทุนก็ดิ้นรนเป็นเหมือนตัวแทนของคนในชุมชนมาร่วมแสดงความเสียใจ เอาเงินมาช่วยครอบครัวเรา มันทำให้เรารู้สึกว่าเราไม่โดดเดี่ยว เรายังมีคนอื่น ๆ อยู่คอยเป็นกำลังใจให้เรานะ บ้านเราต้องสูญเสียคนในครอบครัวไป คนอื่นก็เสียใจกับเราและพร้อมที่จะเป็นกำลังใจให้เรา พอเวลาบ้านอื่นเกิดการสูญเสียเขาก็เห็นใจเขา คอยเป็นกำลังใจให้เขาเช่นกัน (ลินดา สมานตระกูล, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2553)

จะเห็นได้ว่า กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ เป็นกองทุนที่ทำให้คนในชุมชนเกิดความรู้สึกรัก และผูกพันกัน จนกระทั่งสามารถเกาะเกี่ยวยึดโยงกันเป็นสายสัมพันธ์ของความเป็นคนในชุมชนเดียวกัน บ้านเดียวกัน แม้ว่าจะไม่มีสายสัมพันธ์กันทางสายเลือด แต่ก็มีความสัมพันธ์ ความรู้สึก ความรัก ความผูกพันกันผ่านกระบวนการ และกิจกรรมต่าง ๆ ของกองทุน เป็นความผูกพันทางสังคมที่เกิดขึ้นจากกระบวนการกลุ่มที่ค่อย ๆ พัฒนาความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้กลายเป็นความรู้สึกรัก และผูกพันทั้งต่อคนในชุมชน ต่อกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ และต่อชุมชนที่อาศัยอยู่ จนกลายเป็นพลังของความเป็นคนบ้านเดียวกัน คนชุมชนเดียวกัน อันจะเป็นเครื่องมือในการสร้างและพัฒนาความเป็นชุมชนต่อไปได้ในอนาคต

จากการศึกษาการดำเนินงานของกองทุนชุมชนทั้ง 4 กองทุนนั้น ได้ทำให้ผู้ศึกษามองเห็นถึงความแตกต่างและความเหมือนของ 4 กองทุนที่มีผลกับการพัฒนาชุมชน ดังนั้นจึงขอ

เสนอรายละเอียดความเหมือนและความแตกต่างของทั้ง 4 กองทุน เพื่อให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของแต่ละกองทุน ดังรายการนี้ จากรายละเอียดการดำเนินงานกิจกรรมของทั้ง 4 กองทุน คือ 1. กองทุนชุมชนแผ่นดินทองคอยรุติ์กว่า (กองทุนหมู่บ้าน) 2. สหกรณ์ร้านค้าชุมชน 3. กองทุนชะกาต 4. กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ สามารถเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างของกำเนิดกองทุนและการจัดการอื่น ๆ ดังนี้

ตารางที่ 4.3

การเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของกองทุนชุมชน

ลักษณะ และรายชื่อของกองทุน	กองทุนเงินล้าน	สหกรณ์ร้านค้าชุมชน	กองทุนชะกาด	กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์
ปีที่ก่อตั้ง	2544	2532	มีมานานสมัยบรรพบุรุษ	2522
ฐานคิด/จุดกำเนิด	- นโยบายรัฐ	- ความต้องการของคนในชุมชน	- บทบัญญัติทางศาสนา	- ความต้องการในการช่วยเหลือกันของคนในชุมชนตามหลักศาสนา
ทุนประเดิม ผู้ถือหุ้นใหญ่	- รัฐบาล	- สมาชิก - โรงเรียน	- ตามแต่ละบุคคลที่จะออกชะกาด	- สมาชิก
วัตถุประสงค์	- พัฒนาอาชีพ สร้างงานสร้างรายได้ - เสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของชุมชน	- ส่งเสริมผลประโยชน์ของสมาชิกด้วยการช่วยเหลือกันตามหลักสหกรณ์	- ส่งเสริมให้คนยึดมั่นในหลักการของศาสนา - ให้คนได้สร้างความสัมพันธ์และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน	- ช่วยเหลือด้านการเงินแก่ครอบครัวของผู้เสียชีวิต - ให้คนได้สร้างความสัมพันธ์และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
กลุ่มเป้าหมาย	- คนในชุมชน	- สมาชิก - คนทั่วไป	- คนในชุมชน	- สมาชิก
ผลที่เกิดจากการดำเนินการ (ความเหมือนและความต่าง)	ด้านเศรษฐกิจ - เป็นแหล่งทุนหมุนเวียนในชุมชน	ด้านเศรษฐกิจ - เป็นแหล่งทุนหมุนเวียนในชุมชนการพึ่งตนเองในด้าน	ด้านเศรษฐกิจ - ลดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนในชุมชน	ด้านเศรษฐกิจ - ส่งเสริมให้เกิดสวัสดิการในชุมชน

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ลักษณะ และรายชื่อของกองทุน	กองทุนเงินล้าน	สหกรณ์ร้านค้าชุมชน	กองทุนชะกาด	กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์
	<ul style="list-style-type: none"> - การพึ่งตนเองในด้านเศรษฐกิจ 	<ul style="list-style-type: none"> - การพึ่งตนเองในด้านเศรษฐกิจ - การเข้าถึงสินค้าอุปโภคและบริโภคในราคาที่เป็นธรรม - การบริโภคสินค้าที่ไม่เกินความจำเป็น 		
	<p>ด้านสังคม</p> <ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริมวัฒนธรรมชุมชนให้เข้มแข็ง - ส่งเสริมการรวมกลุ่ม การมีส่วนร่วม - สร้างความสัมพันธ์และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 	<p>ด้านสังคม</p> <ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริมวัฒนธรรมชุมชนให้เข้มแข็ง - ส่งเสริมการรวมกลุ่ม การมีส่วนร่วม - สร้างความสัมพันธ์และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 	<p>ด้านสังคม</p> <ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริมให้คนยึดมั่นในหลักการของศาสนา - ส่งเสริมการรวมกลุ่ม การมีส่วนร่วม - สร้างความสัมพันธ์และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 	<p>ด้านสังคม</p> <ul style="list-style-type: none"> - คนในชุมชนรู้ดีรัก และผูกพันต่อชุมชน - ส่งเสริมการรวมกลุ่ม การมีส่วนร่วม - สร้างความสัมพันธ์และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ลักษณะ และรายชื่อของกองทุน	กองทุนเงินล้าน	สหกรณ์ร้านค้าชุมชน	กองทุนชะกาด	กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์
กองทุนกับการพัฒนาชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> -ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน -ก่อให้เกิดการรวมกลุ่ม -ก่อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน -การส่งเสริมด้านเศรษฐกิจ 	<ul style="list-style-type: none"> -ก่อให้เกิดการรวมกลุ่ม -การสร้างทุนทางสังคมในชุมชน -การพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจ 	<ul style="list-style-type: none"> -สร้างเสริมให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน -ชุมชนมีพลังเข้มแข็ง -จิตสำนึกต่อชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> การสร้างระบบสวัสดิการ สร้างความรัก ความผูกพันให้กับคนในชุมชน

จากตารางแสดงเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของทั้ง 4 กองทุน ทำให้มองเห็นว่า แต่ละกองทุนนั้นมีฐานคิดและเวลาในการก่อตั้งที่แตกต่างกันไป จะเห็นว่า กองทุนชะกาด สหกรณ์ร้านค้าชุมชนและกองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์นั้น ฐานคิดของการจัดตั้งกองทุนจะเป็นฐานคิดที่เกิดขึ้นจากคนภายในชุมชนเป็นผู้เริ่มคิดขึ้นมา และเป็นฐานคิดที่มีความผสมผสานนำหลักการทางศาสนาอิสลามเข้ามาเป็นฐานคิด ให้คนที่เข้ามาเป็นสมาชิกในกองทุนได้ปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนา ไปพร้อม ๆ กับการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของสมาชิกในชุมชน ส่วนกองทุนชุมชนแผ่นดินทองคอรุดดีกวา(กองทุนหมู่บ้าน)เป็นเพียงกองทุนเดียวที่มีฐานคิดจากคนภายนอกได้เข้ามาส่งเสริมแหล่งทุนให้กับชุมชน ในส่วนแหล่งที่มาของเงินทุนนั้น มีเพียงกองทุนเงินล้านที่ได้แหล่งทุนมาจากภายนอกเพื่อเป็นทุนเบื้องต้นในการส่งเสริมให้คนในชุมชนมีงานมีอาชีพพร้อมที่จะพึ่งตนเองได้ในอนาคต ส่วนกองทุนอื่น ๆ นั้นจะพบว่า ที่มาของเงินทุนนั้นจะเป็นการรวบรวมมาจากสมาชิกในกองทุนแต่ละกองทุนแต่ผ่านกระบวนการที่แตกต่างกัน สหกรณ์ก็จะผ่านกระบวนการการถือหุ้นและการซื้อขายของสมาชิก กองทุนชะกาดจะผ่านการรวบรวมสิ่งของและการรวบรวมเงินแล้วแต่ความสมัครใจของบุคคลนั้น ๆ ส่วนกองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ก็จะผ่านกระบวนการชำระเงินกองกลางแบบรายปี

วัตถุประสงค์ของการดำเนินงานในแต่ละกองทุนนั้นจะมีความคล้ายกัน 2 ประเด็น กล่าวคือ 1.เน้นให้บริการด้านเงินทุนให้แก่คนในชุมชนมีอาชีพ ให้บุคคลนั้นสามารถที่จะพึ่งตนเองได้ 2.เน้นให้คนในชุมชนได้มีความสัมพันธ์ ได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และปฏิบัติตามหลักศาสนา ซึ่งกลุ่มเป้าหมายของแต่ละกองทุนนั้น ส่วนใหญ่จะครอบคลุมทุกคนในชุมชนที่จะสามารถเข้ามาใช้บริการของกลุ่มได้ แต่จะมีเพิ่มความพิเศษให้กับผู้ที่เข้ามาเป็นสมาชิกในกองทุน อย่างกองทุนชุมชนแผ่นดินทองคอรุดดีกวา (กองทุนหมู่บ้าน) ผู้ที่เข้ามาเป็นสมาชิกกับทางกองทุนก็จะสามารถที่จะมีสิทธิ์ยื่นของกู้เงินไปดำเนินการด้านพัฒนาอาชีพได้

ในส่วนของผลที่เกิดจากการดำเนินงานของทั้ง 4 กองทุนนั้น ได้สร้างให้เกิดแหล่งทุนหมุนเวียนให้กับคนในชุมชนได้เข้าถึง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องแหล่งทุนเป็นตัวเงิน หรือแหล่งทุนในลักษณะของสวัสดิการที่คนในชุมชนจะได้รับ ซึ่งจากการที่คนในชุมชนมีความสามารถที่เข้าถึงแหล่งทุนได้นั้น ได้ส่งผลให้คนในชุมชนสามารถที่จะมีกำลังพอที่จะพึ่งตนเองได้ มีอาชีพ มีรายได้ที่พอจะดำรงชีวิตต่อไปได้ รวมถึงการดำเนินงานของทั้ง 4 กองทุนยังเป็นส่วนช่วยให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์กันดีขึ้น มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันมากขึ้น โดยอาศัยการเข้าร่วมกิจกรรมของแต่ละกองทุนเป็นสื่อกลางในการสร้างความสัมพันธ์ ส่งผ่านความเอื้ออาทร ความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันของคนในชุมชน

นอกจากนี้การดำเนินงานของทั้ง 4 กองทุนนั้นพบว่า มีกองทุนเดียวที่มีความแตกต่างออกไปจากกองทุนอื่นคือสหกรณ์ร้านค้าชุมชน ที่พบว่าได้สร้างในเรื่องของการเข้าถึงสินค้าอุปโภคและบริโภคในราคาที่เป็นธรรม และการสร้างการบริโภคสินค้าที่ไม่เกินความจำเป็นให้กับคนในชุมชนให้มีโอกาสเข้าถึงสินค้าในราคาที่เป็นธรรม ไม่ต้องถูกนายทุนภายนอกเอาเปรียบและการนำสิ่งที่จำเป็นมาจำหน่ายเท่านั้น ได้ทำให้คนในชุมชนไม่เกิดความฟุ้งเฟ้อใช้จ่ายอย่างฟอเฟียง

จะเห็นได้ว่าการดำเนินงานของกองทุนชุมชนทั้ง 4 กองทุนนั้น ต่างก็มีกลุ่มเป้าหมาย วัตถุประสงค์ของการดำเนินงานไม่ต่างกันมากนัก บทบาทและหน้าที่ของแต่ละกองทุนต่างก็ทำเพื่อชุมชน เพื่อสนับสนุนให้คนมีอาชีพ มีงานมีรายได้ สร้างสวัสดิการให้กับตนเอง ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะส่งเสริมให้คนมีพอที่จะสามารถพึ่งตนเองได้ โดยการดำเนินงานของแต่ละกองทุนนั้นได้ก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนในเรื่องของการส่งเสริมการรวมกลุ่ม การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่เน้นให้คนในชุมชนมีโอกาที่จะเข้ามาร่วมกิจกรรมต่างๆของแต่ละกองทุน รวมถึงการเปิดโอกาสให้คนเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และร่วมติดตามประเมินผลในแต่ละกิจกรรมของกองทุน นอกจากนี้กิจกรรมแต่ละกองทุนยังได้ก่อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่ว่าจะเป็นสมาชิกด้วยกันหรือจะเป็นสมาชิกกับคณะกรรมการหรือคณะกรรมการด้วยกันเองที่ต่างก็ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เห็นอกเห็นใจกันมากขึ้น ทำให้คนเกิดความรักความผูกพัน มีความสัมพันธ์ที่ดีกันมากขึ้น ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะได้พัฒนาไปสู่ความเป็นชุมชน ที่ทุกคนพร้อมที่จะช่วยกันและพร้อมที่จะพัฒนาชุมชนให้มีความสุขและสามารถที่จะพึ่งตนเองได้

ส่วนที่ 3 กองทุนชุมชนกับการพัฒนาชุมชนแผ่นดินทอง

คอยรุตตี๊กวา

จากความเหมือนและความแตกต่างของแต่ละกองทุนนั้น ได้นำมาสู่ของวิธีการดำเนินงาน กิจกรรมในแต่ละกองทุน ที่ส่งผลโดยรวมต่อการพัฒนาชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตี๊กวา ในหลาย ๆ ประเด็น พอที่จะสรุปให้เห็นชัดเจนได้ดังนี้

การดำเนินงานของกองทุนชุมชนทั้ง 4 กองทุน ได้ก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตี๊กวา 4 ด้าน คือ (1) จิตสำนึกความเป็นชุมชน (2) การรวมกลุ่ม พลังของคนในสังคม (3) เกิดทุนทางสังคม และ (4) เศรษฐกิจแบบช่วยเหลือกัน

1. จิตสำนึกความเป็นชุมชน เป็นความรู้สึกของคนในชุมชนที่ถูกพัฒนามาจากความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน โดยความรู้สึกนี้ถูกพัฒนามาจากการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของกองทุนชุมชน ซึ่งประกอบด้วยการเปิดโอกาสให้สมาชิกได้เข้ามาส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น

ว่า “ต้องการให้สหกรณ์ร้านค้าชุมชนจัดจำหน่ายสินค้าประเภทใดบ้าง” การเปิดโอกาสให้กับผู้ที่มีความต้องการที่จะพัฒนาอาชีพเข้ามาร่วมเสนอโครงการ รายละเอียดและการสนับสนุนด้านเงินทุน โดยไม่คิดดอกเบี้ย การเปิดโอกาสให้กับผู้ที่ลำบาก ยากจนได้รับการช่วยเหลือจากผู้ที่มีอำนาจ มีกินมีใช้ การเปิดโอกาสให้กับคนที่สูญเสียได้รับสิ่งของที่จำเป็น และได้ระบายความรู้สึกจากความรู้สึกแรกที่คนในชุมชนได้รับ คือ การได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของกองทุนชุมชนที่มีอยู่ทำให้คนในชุมชนมีความรู้สึกที่ตนเองนั้นมีคุณค่า มีประโยชน์ต่อส่วนร่วมมากขึ้น

ตอนแรกก็ไม่ได้รู้สึกอะไรมากนัก เพราะแค่เขามาร่วมประชุมเพื่อรับรู้เฉย ๆ ว่าสหกรณ์มีการดำเนินการอย่างไร แต่พอเขาเปิดโอกาสให้เราสามารถเสนอได้ว่าควรจะมีการนำสินค้าอะไรมาขายบ้าง ก็เริ่มรู้สึกดี แต่พอเราเสนอไปแล้ว เขาก็นำสินค้านั้นมาขายจริง ๆ เราก็รู้สึกดียิ่งขึ้น ยิ่งทำให้เรารู้สึกว่า สหกรณ์เขาดีนะ เขารับฟังเรา เขาไม่รังเกียจเรา จนกระทั่งทุกวันนี้ ถ้ามีเวลาก็จะมาช่วยเพื่อรักษาเขาขายของให้กับสหกรณ์ เราทำจนติดเป็นนิสัย และในบางครั้งก็มีคนมาทักเราว่า มาช่วยขายของให้สหกรณ์บ่อย ๆ ระวังจะกลายเป็นเจ้าของสหกรณ์ไปนะ แวบแรกก็รู้สึกอึ้ง แต่บางครั้งเราก็รู้สึกรัก และผูกพันกับสหกรณ์นี้มากจริง ๆ จนบางครั้ง เราก็รู้สึกเหมือนกันนะว่าสหกรณ์นี้ก็เป็นของเราเหมือนกัน (สุจิตรา มานยาธิ, สัมภาษณ์, 22 กุมภาพันธ์ 2553)

การเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชนช่วงแรก ๆ จะเป็นการเข้าร่วมเพื่อรับฟังมากกว่าที่จะเสนอความคิดเห็น แต่เมื่อเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมได้แสดงความคิดเห็นก็จะค่อย ๆ พัฒนาไปสู่การเข้าร่วมกิจกรรมที่มากขึ้น จากเป็นผู้เข้าร่วมฟังก็พัฒนากลายเป็นผู้ร่วมดำเนินการ เป็นผู้ดำเนินการ และกลายเป็นเจ้าของความคิดและการดำเนินการในที่สุด ซึ่งกองทุนทั้ง 4 กองทุนของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดตักกวาก็ได้ยึดหลักการเช่นนี้มาใช้ในการดำเนินกิจกรรม จนกระทั่งคนในชุมชนถูกพัฒนาแนวความคิดจากเดิมที่มีความรู้สึกที่ตนเป็นเพียงสมาชิกของชุมชนจนกลายเป็นความคิดว่า “ตนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และชุมชนก็เป็นส่วนหนึ่งของตน” ลักษณะแนวคิดเช่นนี้เองที่ทำให้เห็นว่าคนในชุมชนเริ่มมีจิตสำนึกความเป็นชุมชนสูง มีความรัก ความผูกพันกับชุมชน มีกิจกรรมการเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องรักษาชุมชน มีความสัมพันธ์กันระหว่างคนในชุมชนเอง

2. การรวมกลุ่ม พลังของคนในสังคม เป็นการสร้างฐานพลังอำนาจจากกระบวนการกลุ่มที่สืบเนื่องจากการดำเนินกิจกรรมของแต่ละกองทุน ซึ่งแต่ละกองทุนได้มีการดึงชาวบ้านเข้ามารวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรม เพื่อสนองต่อความต้องการของวัตถุประสงค์ในแต่ละกลุ่ม ลักษณะการรวมกลุ่มของคนในชุมชนที่เกิดจากกองทุนชุมชนมีอยู่ด้วยกันในหลายลักษณะ เช่น

(1) การรวมกลุ่มด้านเงินทุน ซึ่งพัฒนามาจากกองทุนเงินล้าน และสหกรณ์ร้านค้าชุมชน (2) การรวมกลุ่มด้านการสงเคราะห์ ซึ่งพัฒนามาจากกองทุนชะกาต และกองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ชุมชน (3) การรวมกลุ่มด้านอาชีพ ซึ่งพัฒนามาจากกองทุนเงินล้าน (4) การรวมกลุ่มด้านการพัฒนาองค์กรชุมชน ซึ่งพัฒนามาจากสหกรณ์ร้านค้าชุมชน

ปัจจุบัน ชุมชนเรามีกองทุนมากมาย มีกลุ่มต่าง ๆ แต่กลุ่มที่เห็นชัดเจนมากที่สุดก็คือกลุ่มอาชีพทั้ง 6 กลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มหัตถกรรม คหกรรม การค้า สัตว์เศรษฐกิจ เกษตรกรรม และโรงสีชุมชน ซึ่งกลุ่มอาชีพเหล่านี้ล้วนแต่ได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากกองทุนเงินล้านทั้งสิ้น มากน้อยแล้วแต่ความจำเป็นของแต่ละกลุ่มอาชีพ (สมชาย สมานตระกูล, สัมภาษณ์, 22 มกราคม 2553)

จะเห็นได้ว่า การรวมกลุ่มของคนในชุมชนที่เกิดจากกองทุนชุมชนนั้นมีอยู่ในหลายรูปแบบ ซึ่งล้วนเป็นความพยายามสร้างฐานพลังอำนาจในการปกป้องรักษาผลประโยชน์ของตนเอง ของชุมชนไว้ เช่น การป้องกันไม่ให้เงินทุนรั่วไหลออกนอกชุมชน การป้องกันไม่ให้คนในชุมชนเป็นหนี้นอกระบบ การป้องกันไม่ให้คนในชุมชนใช้จ่ายแบบฟุ่มเฟือย การรักษาวัฒนธรรมของชุมชนไว้ การรักษาหลักการทางศาสนาไว้ การรักษาความสัมพันธ์ของคนในชุมชนไว้ การรักษาความรัก ความผูกพันของคนในชุมชนไว้ ฯลฯ จากผลการดำเนินการดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงพลังของการรวมกลุ่ม พลังของคนในชุมชน เพราะผลการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ของกองทุนชุมชนได้ปกป้องรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์ของคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการรักษาเงินให้หมุนเวียนอยู่ในชุมชนจากการดำเนินงานของสหกรณ์ร้านค้าชุมชน การสืบทอดหลักการทางศาสนาให้คงอยู่ อย่างเป็นรูปธรรมจากการดำเนินงานของกองทุนชะกาต การสร้างระบบสวัสดิการจากการดำเนินงานของกองทุนฌาปนกิจ และการพัฒนาฐานอาชีพจากการดำเนินงานของกองทุนเงินล้าน ล้วนแต่เป็นผลพวงของการรวมกลุ่มที่ก่อให้เกิดเป็นพลังของคนในสังคม

3. ทูทางสังคม เป็นการสร้างความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ เชื่อใจ ความเอื้ออาทรของคนในชุมชน เพราะการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ของแต่ละกองทุนนั้นได้สร้างเสริมความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ เชื่อใจ และความเอื้ออาทรของคนในชุมชนให้เกิดขึ้น พัฒนาไปมากขึ้น โดยผ่านเวทีที่ได้พบปะกัน เช่น การเข้าร่วมประชุม การมาส่งเงินออมหรือเงินสัจจะ การรับเงินปันผล การจับจ่ายซื้อสินค้าอุปโภค บริโภค การบริจาคทรัพย์ การให้การช่วยเหลือแก่ญาติของผู้เสียชีวิต กิจกรรมดังกล่าวได้ก่อให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยน พูดคุยความคิดเห็นกัน ถ้ามองใต้อารมณ์สุขดิบกันมากขึ้น ได้ทำให้สัมพันธภาพของคนในชุมชนมีความเป็นชุมชน รักใคร่สามัคคี เกิดความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันละกัน

ในวันอีสเตอร์ที่เป็นวันครบกำหนดการจ่ายเงินประจำปีของกองทุนฌาปนกิจ สงเคราะห์นั้น คนที่เป็นสัปบุรุษของมัสยิดคอยรุดตี๊กว่าจะต้องนำเงินมาจ่ายให้กับ ทางกองทุน ทำให้คนที่ไม่ค่อยได้เจอกันก็มีโอกาสเจอเพราะวันนั้นนอกจากคนที่อยู่ใน ชุมชนนี้แล้ว คนที่เป็นสัปบุรุษของมัสยิดที่นี้ที่ไปอาศัยอยู่ที่อื่นก็กลับมาละหมาด ฉลอง ทำให้คนในชุมชนสร้างความสัมพันธ์เข้าใจกันมากขึ้นจากการพูดคุยกัน (บรรจง สมานตระกูล และ นภา ผลเจริญ, สัมภาษณ์, 1 มีนาคม 2553)

กระบวนการแลกเปลี่ยนพูดคุยกันของคนในชุมชน ถูกยกระดับขึ้นจากกิจกรรม ต่าง ๆ ของกองทุนทั้ง 4 กองทุนทำให้คนในชุมชนเริ่มมีความรู้สึกไว้นือเชื่อใจกันมากขึ้น ไม่ว่าจะ เป็นการปล่อยสินเชื่อของสหกรณ์ร้านค้า การสร้างระบบการประกันเงินกู้ของกองทุนเงินล้าน หรือ แม้แต่การจ่ายเงินเข้ากองทุนชะกาตที่ไม่ได้มีการไปเดินเก็บตามบ้าน แต่เมื่อถึงเวลาทุกคนก็จะมา จ่ายให้โดยที่ไม่ต้องให้มีใครมาบอก และในบางครั้งครอบครัวใดไม่ได้มาจ่าย ก็จะมีการพูดคุยกัน แล้วให้เพื่อนบ้าน หรือคนที่รู้จักจ่ายให้ไปก่อนก็มี ดังนั้น ทูตทางสังคมของชุมชนแผ่นดินทองคอย รุดตี๊กว่าจึงได้ถูกสร้าง และพัฒนาขึ้นตามลำดับโดยผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ของกองทุนในชุมชน ผ่าน กาลเวลา ผ่านบทพิสูจน์มากมาย จนกระทั่งปัจจุบัน ทูตทางสังคมในชุมชนสามารถแสดงให้เห็น เป็นรูปธรรมได้หลายประการจากการดำเนินกิจกรรมของกองทุนชุมชน และยังคงดำรงอยู่ให้เห็น กันจนชินตา

4. เศรษฐกิจแบบช่วยเหลือกัน เป็นเศรษฐกิจที่ไม่เน้นการบริโภคจนเกินขอบเขต เป็น การสร้างระบบทุนหมุนเวียนให้อยู่กับคนในชุมชน มีบทบาทหลักในการสร้าง และส่งเสริมให้คนใน ชุมชนสามารถเข้าถึงและใช้แหล่งทุนนี้ได้ อันจะเป็นปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนาอาชีพ ไม่ว่าจะเป็น การพัฒนาต่อยอดฐานอาชีพเดิม หรือพัฒนาให้คนในชุมชนมีอาชีพใหม่เกิดขึ้น อย่างกรณีกองทุน เงินล้านที่มีบทบาทเข้ามาสร้างแหล่งทุนพัฒนาให้คนมีอาชีพ โดยกองทุนจะหนุนเสริมในเรื่องการ ลงทุนด้านอาชีพให้ในระดับหนึ่งเพื่อให้คนในชุมชนได้ช่วยเหลือตนเองได้ในเบื้องต้น นอกจากนี้ แล้วคนที่มีอาชีพของตนอยู่แล้วก็นำเงินที่ได้มาพัฒนาอาชีพของตนให้ขยายเพิ่มเติมมากขึ้น

โดยพื้นฐานเป็นคนที่ชอบเลี้ยงสัตว์สวยงามอยู่แล้วจำพวก นกสวยงาม ไก่แจ้ ไก่ชน อยู่แล้ว เมื่อมีกองทุนเงินล้านมาในหมู่บ้านก็ได้สมัครเข้ามาเป็นสมาชิก เพื่อที่จะขอ ยื่นกู้เงินจำนวนนั้น มาใช้ในการซื้ออาหารและซื้อพันธุ์นกสวยงามที่ได้ราคาแพง เพื่อเป็นการพัฒนาสายพันธุ์และขยายธุรกิจไปในตลาดได้มากขึ้น (อัมพร สะนิละ, สัมภาษณ์, 22 มกราคม 2553)

ปกติแล้วก็ไม่ได้ทำงานอะไรอยู่บ้านเฉย ๆ ลูก ๆ จะคอยดูแล แต่เวลาว่าง ๆ ไม่มีอะไร ทำจึงเลยคิดหารายได้เสริมให้กับตนเอง จะได้เป็นการช่วยแบ่งเบาภาระของ

ถูกหลานด้วย จึงได้เข้ามาเป็นสมาชิกของกองทุนเงินล้านในโครงการอาชีพในกลุ่มคหกรรม นำเงินที่ได้มาลงทุนซื้อวัตถุดิบ แล้วทำขนมมาขายให้กับคนในชุมชน โดยจะทำแล้วนำไปขายตามบ้าน ก็พอได้บ้างสามารถช่วยแบ่งเบาภาระถูกหลานได้ “ไม่ต้องรบกวนพวกเขามากนัก” (มาเรียม สลามเต๊ะ, สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2553)

นอกจากกองทุนเงินล้านแล้วยังมีสหกรณ์ร้านค้าชุมชนที่เป็นแหล่งทุนหมุนเวียนในชุมชน ที่ช่วยให้เงินในชุมชนไม่ไหลออกไปข้างนอก เนื่องจากสหกรณ์ร้านค้าชุมชนนี้เป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนมาซื้อของที่สหกรณ์ โดยเงินที่นำมาซื้อสินค้าก็หมุนเวียนอยู่ในชุมชนในลักษณะของเงินปันผลที่สมาชิกจะได้กลับไปเมื่อเข้ามาซื้อสินค้าและเงินจำนวนนี้ก็จะกลายเป็นเงินที่สมาชิกจะนำมาซื้อสินค้าต่อไป และอีกส่วนหนึ่งก็จะเป็นเงินทุนของสหกรณ์ร้านค้าชุมชนที่จะนำเงินจำนวนนี้ไปซื้อสินค้าเข้ามาจำหน่ายให้กับคนในชุมชน จะเห็นได้ว่าการหมุนเวียนของเงินจากต้นทุนเป็นกำไรแล้วก็กลายเป็นทุนใหม่ ซึ่งระบบการหมุนเวียนของเงินในชุมชนลักษณะนี้ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งสหกรณ์ร้านค้าชุมชน สมาชิก และชุมชน

การที่เราซื้อสินค้าจากสหกรณ์ร้านค้าชุมชนนั้น เราก็ได้เงินปันผลจากการซื้อสินค้า และยังเป็นการช่วยให้เงินไม่ออกไปนอกชุมชน เพราะถ้าเกิดเราไปซื้อสินค้าที่ห้าง ไม่ว่าจะเป็นโลตัส หรือคาร์ฟูร์ ผลกำไรที่เกิดขึ้นก็จะเป็นของห้างนั้น ผู้เราซื้อของที่สหกรณ์ร้านค้าชุมชนของเราดีกว่า เพราะเงินกำไรที่ได้มาก็ยังปันผลให้กับเรา เรียกได้ว่า เงินไม่ได้ไปไหน อยู่ในชุมชนของเราเอง เป็นต้นทุนบ้าง เป็นกำไรบ้าง ผลัดกันไป (เกษม รื่นสุข, สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2553)

จะเห็นได้ว่า สหกรณ์ร้านค้าชุมชนได้ก่อให้เกิดระบบเงินทุนหมุนเวียนในชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งส่วนหนึ่งก็ส่งผลให้เกิดแหล่งทุนขึ้นภายในชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีความสามารถในการเข้าถึง และลดการพึ่งพิงแหล่งทุนจากภายนอกชุมชน นอกจากสหกรณ์ร้านค้าชุมชนจะเป็นแหล่งทุน สร้างระบบเงินทุนหมุนเวียนแล้ว ยังได้ปลูกฝังค่านิยมในการบริโภคสินค้าแบบพอเพียง ไม่ฟุ่มเฟือย ใช้เฉพาะที่จำเป็น และที่สำคัญก็คือ การไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบ เพราะระบบของสหกรณ์ร้านค้าชุมชนที่มีการบริหารงานแบบคณะกรรมการทำให้คนในชุมชนสามารถเข้าถึงสินค้าอุปโภค และบริโภคในราคาที่เป็นธรรม เช่นนี้จึงเรียกได้ว่าเป็น “เศรษฐกิจแบบช่วยเหลือกัน” เป็นเศรษฐกิจที่ไม่เน้นการบริโภคจนเกินขอบเขต เป็นการสร้างระบบทุนหมุนเวียนให้อยู่กับคนในชุมชน จนช่วยให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อันเกิดขึ้นจากการผลักดันให้เกิดระบบทุนในชุมชน แล้วก็นำทุนนี้ไปช่วยเหลือสมาชิกและคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการปล่อยกู้โดยไม่คิดดอกเบี้ย การให้ความช่วยเหลือในลักษณะของการนำผลกำไรมาพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ หรือแม้แต่การกระจายผลประโยชน์ให้กับสมาชิกในลักษณะการปันผล ล้วนแต่สะท้อนให้เห็นถึง รูปแบบเศรษฐกิจแบบช่วยเหลือกัน